

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU NODAĻA

**SKOLĒNU PAŠPĀRVALDES LOMA PILSONISKO
PRASMJU VEIDOŠANĀ SKOLĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Rūdolfs Tenis**

Stud. apl. rt08060

Darba vadītājs: Prof. Dr. oec. Andrejs Geske

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā pētīta skolēnu pašpārvaldes loma pilsonisko prasmju veidošanā skolā. Maģistra darbā analizētas teorētiskās nostādnes par pilsoniskās sabiedrības literatūru, par pilsoniskās sabiedrības un pilsoniskās izglītības veidošanos un, skolas vadības un skolotāja lomu pilsonisko prasmju veidošanā. Darbā analizēti avoti par mācību priekšmetu un neformālās izglītības lomu pilsoniskajā izglītībā, un tās ietekmi uz skolēnu pilsoniskajām prasmēm.

Skolā mūsdienās nav iedomājama bez skolēnu pašpārvaldes, jo šī institūcija pārstāv skolēnu intereses, kā arī veicina un attīsta skolēnu pilsoniskās prasmes darboties un organizēt pasākumus skolā un ārpus tās, risināt konfliktsituācijas, attīsta skolēnos prasmes sadarboties vairākos līmeņos skolā un, ārpus tās. Darbojoties skolēnu pašpārvaldē, skolēni attīsta spējas, kas saistītas ar iespēju iesaistīties sabiedrības pārvaldē, spēt risināt problēmas, kuras ietekmē gan vietējo, gan plašāku sabiedrību. Skolēnu pašpārvalde skolā sekmīgi var darboties tikai tad, ja skolas vadība ir ieinteresēta sadarboties, un spēj nodrošināt demokrātisku vidi skolā.

Empīriskajā pētījuma daļā maģistra darbā pētīta skolēnu pašpārvaldes loma pilsonisko prasmju veidošanās procesā skolā. Empīriskais pētījums tiek veikts izmantojot trīs dažādas anketas, kuras tiek izdalītas skolēnu pašpārvaldes dalībniekiem, skolas administrācijai un skolotājiem, kā arī skolēniem. Pētījumā tika izmantots kvantitatīvs gadījuma pētījums. Respondentu kopa tiek veidota no 11 skolēnu pašpārvaldes dalībniekiem, 30 skolotājiem un 181 skolēna.

Atslēgvārdi: skolēnu pašpārvalde, skolas vadība, pilsoniskās prasmes, pilsoniskums, pilsoniska sabiedrība.

ABSTRACT

In the thesis the role of student council is explored in terms of civic skills development. For the purposes of the theoretical part where theoretical viewpoints on development of civic society and civic education, also the literature on the development of civic society and civic education is analyzed. The role of school's administration and teachers in providing the basis of civic skills development is explored. Also the analysis of literature on the role of study subjects and informal education in civic skills development is done and how they impact on students' civic skills.

Today's schools could not exist without school councils, since these institutions represent student interests as well as serve to promote and develop student civic skills to organize events, to solve problem situations and develop student cooperation skills at different levels within the school and outside it. Participating into school council's activities students develops skills necessary for society administration, are able to solve problems affecting not just the local society. For successful school student council's existence it is important to establish school administration's support as well as democratic environment.

The empirical part of the thesis concentrates on the examination and analysis of student council's role in civic skills development in a school. For the purposes of the empirical part of the paper, there were made three different questionnaires: for participants of a school student council, for school's administration and teachers, for students.

Key words: Student council, school administrator, civic skills, citizenship, civic society.

SATURS

Ievads.....	5
1. Pilsoniskuma, pilsoniskās sabiedrības, pilsoniskās līdzdalības jēdzienu skaidrojums.....	9
2. Galvenie aspekti pilsoniskās izglītības veidošanā.....	16
2.1. Skolas administrācijas un skolotāju loma pilsoniskajā izglītībā.....	16
2.2. Mācību priekšmetu nozīme pilsoniskajā izglītībā	19
2.3. Neformālas izglītības loma pilsoniskās sabiedrības un izglītības veidošanā.....	23
3. Skolēnu pašpārvalde kā viena no vadības institūcijām skolā.....	28
3.1. Skolēnu pašpārvaldes jēdzieniskuma skaidrojums.....	28
3.2. Skolēnu pašpārvalde, kā izglītības vadības organizācija skolā	29
3.2.1. Skolēnu pašpārvaldes pienākumi	33
3.2.2. Skolēnu pašpārvaldes tiesības	34
3.3. Izglītības iestādes pašpārvaldes institūciju normatīva bāze	35
3.4. Skolēnu pašpārvaldes veidošanās pamatprincipi	37
3.5. Skolēnu pašpārvaldes loma lēmumu pieņemšanā	40
4. Empīriskais pētījums par skolēnu pašpārvaldes lomu pilsonisko prasmju veidošanā skolā	42
4.1. Metodoloģija.....	42
4.2. Pierīgas X vidusskolas skolēnu pašpārvaldes dalībnieku aptaujas rezultāti un analīze	43
4.3. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu aptaujas rezultāti un analīze.....	48
4.4. Pierīgas X vidusskolas 5. -12. klases skolēnu aptaujas rezultāti un analīze.....	51
Nobeigums.....	58
Izmantotā literatūra.....	61
Pielikumi.....	66

IEVADS

Mūsdienu 21. gadsimtā viena no aktuālākajām problēmām pasaulē ir globalizācija, īpaši šī problēma ir aktuāla mazām, pēc iedzīvotāju skaita nelielām valstīm. Lai mazās valstīs spētu saglabāt savu identitāti, kultūru, valodu, ir nepieciešams veicināt izglītības iestādes pilsonisko izglītību, lai skolēni justos piederīgi savai valstij.

Jauniešu bezdarbs ir viena no Latvijas būtiskākajām problēmām, kuru sekas izjutīsim nākotnē gan ekonomiski, gan sociāli, līdz ar to, viena no nepilnībām, kas būtu jārisina valstiskā līmenī, ir jāveicina jauniešu konkurētspēja darba tirgū, jāveicina sadarbības un komunikācijas un prezentācijas prasmes (Strašuna, & Kazāks, 2010). Skolām pēc iespējas vairāk jāiesaista skolēni organizācijās, kurās tiktu veicināta dažādu sociālo prasmju un iemaņu attīstība. Skolēnu pašpārvalde vai līdzpārvalde ir viena no organizācijām izglītības iestādē, kur skolēni var attīstīt un iemācīties sadarbības, komunikācijas un prezentācijas prasmes.

Izglītības iestādes skolēni var iesaistīties un attīstīt prasmes un iemaņas līdzdarbojoties dažādās skolēnu veidotajās institūcijās, kā viena no tādām ir skolēnu pašpārvalde. Skolai ir jāveido tādas prasmes un iemaņas, kas attīstītu skolēnu prasmes adaptēties un integrēties sociālajā vidē, kā arī jāveicina, lai skolēni izprastu dažādo cilvēku sociālo lomu dažādību. Skolai ir jāveicina skolēnu sociālas prasmes, lai skolēns piedalītos sabiedriskās dzīves organizēšanā un vadīšanā, spētu uzņemties atbildību un pieņemt lēmumus, kā arī attīstītu prasmes sadarboties vienam ar otru.

Izglītības iestādē strādājošajiem pedagogiem, skolēnu vecākiem, sabiedrībai ir jāiesaista skolēnus aktīvai līdzdalībai sabiedriskajā dzīvē, lai cilvēks spētu pieņemt lēmumus, spētu uzņemties atbildību, kā arī spētu iesaistīties problēmu risināšanā. Demokrātiskā sabiedrībā ir jābūt attīstītai prasmei uzklaut vienam otru, ņemt vērā otra cilvēka uzskatus un viedokli, kā arī jāveido atbildība par saviem vārdiem un darbiem.

Izglītības iestādei ir jābūt vietai, kur iepriekšminētās pilsoniskās prasmes un iemaņas tiek attīstītas. Viens no veidiem šo prasmju un iemaņu apgūšanai ir darbošanās skolēnu pašpārvaldē. Skolēniem darbojoties skolēnu pašpārvaldē veidojas priekšstats, kā tiek veidota demokrātiska sabiedrība, kā izteikt savu viedokli un bez uzspiešanas ietekmēt institūcijas lēmumus, kā spēt pārliecināt pārējos pašpārvaldes locekļus, spēt realizēt dažādus projektus, uzlabojot savu un citu skolēnu vidi skolā. Pašpārvaldē skolēni iegūst prasmi sadarboties vairākos izglītības iestādes līmeņos, piemēram, starp skolas vadību, skolas padomi, pedagoģisko padomi. Visām nosauktajām institūcijām skolā ir tiesības piedalīties skolas darbu vadīšanā, pieņemt lēmumus, lai uzlabotu skolas vidi, kā arī risinātu dažādas problēmas.

Izglītības iestādē visas institūcijas savstarpēji sadarbojas, lai spētu īstenot izvirzītos skolas kopīgos mērķus.

Par skolas pašpārvaldes lomu sabiedrībā tiek domāts arī valstiskā līmenī, jo ir izstrādāts attīstības plānošanas dokuments – *Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009. – 2018.gadam*, tiek izvirzīti uzdevumi skolēnu pašpārvaldēm:

- nodrošināt skolēnu līdzdalību skolas lēmumu pieņemšanā;
- veicināt skolēnu interešu un tiesību aizstāvību.

Pilsonisko prasmju veidošana ir viens no uzdevumiem, kas ir jāveic izglītības iestādei. Skolai ir jāorientējas ne tikai uz skolēnu zināšanu, prasmju un iemaņu apgūšanu, bet arī ir jāveicina pilsonisko prasmju attīstība, pilsonisko zināšanu veicināšana, attieksmes veidošana pret sabiedrībā notiekošo un jāpievērš uzmanība individuālai skolēnu personības attīstībai. Jāveido priekšstats par pasaules uzskatiem, kā arī jānostabilizē skolēnu vērtību sistēma. Lai attīstītu skolēnos pilsoniskās prasmes, ir nepieciešams iesaistīt gan skolotājus, gan skolēnu pašpārvaldi, gan arī vecākus, jo tieši šie cilvēki skolēnam vislabāk spēj veidot izpratni par to, kas ir vērtības un kā tiek veidotas vērtības pret savu valsti, vecākiem un sabiedrību.

E. Šilss (1992) pilsoniskumu definē šādi: „Pilsoniskums ir rūpes par visas sabiedrības interesēm, gādāšana par kopējo labumu. Pilsonisks cilvēks, kad viņam nākas lemt un rīkoties konflikta situācijā, vispirms domā par pilsonisko sabiedrību kā savu pienākumu objektu, nevis par savas ģimenes, ciemata, partijas, etniskās grupas, sociālās šķiras vai profesionālās grupas locekļiem.”

Viens no galvenajiem skolēnu pašpārvaldes mērķiem ir attīstīt un veidot skolēnu pilsoniskās prasmes, jo „pilsoniskās prasmes ietver personīgās, starppersonu un starpkultūru prasmes un attiecas uz visām uzvedības formām, kas sagatavo indivīdus efektīvai un konstruktīvai dalībai darba un sabiedriskajā dzīvē, kas kļūst aizvien daudzveidīgākas, un nepieciešamo konfliktu atrisināšanai. Pilsoniskā prasme sagatavo indivīdus pilnīgai līdzdalībai pilsoniskajā dzīvē, kas balstās uz zināšanām par sociālo un politisko struktūru, jēdzieniem, aktīvu un demokrātisku līdzdalību. Pilsoniskās prasmes iemaņas ir saistītas ar spēju efektīvi iesaistīties sabiedrības pārvaldē kopā ar citiem un izrādīt solidaritāti un interesi tādu problēmu risināšanā, kas ietekmē vietējo un plašāku sabiedrību. Tas ietver kritisku un radošu domāšanu un lietišķu līdzdalību kopienas vai apkārtnes pasākumos, kā arī lēmumu pieņemšanā visos līmeņos, no vietējā līdz valsts un Eiropas līmenim, jo īpaši saistībā ar vēlēšanām”. (Figel, 2007, 10. - 11. lpp.).

Skolēnu pašpārvalde izglītības iestādē attīsta izpratni par to, kā tiek veidota demokrātiskā valsts. Lai skolēnu pašpārvaldē spētu darboties, skolēniem pēc pašu iniciatīvas ir jāattīsta skolēnu pašpārvalde, jāievēl pašpārvaldē konkrēts skaits dalībnieku, kuri darbojas

pašpārvaldē. Jāievēl viens no kandidātiem, kurš spēs vadīt pašpārvaldi, spēs izveidot darba grupas, kuram savstarpēji ir jāsadarbojas, lai nonāktu pie kopsaucēja. Skolēnu pašpārvalde skolā ir viens no veidiem, lai skolēniem sniegtu ieskatu, kā tiek veidota pilsoniska vide, sadarbība, atrisinātas konfliktsituācijas, kā arī organizēti pasākumi.

Liela loma pilsonisko prasmju veidošanai ir neformālajai izglītībai, kurā iesaistās lielākā daļa skolēnu. Liela daļa no Latvijas neformālās izglītības ir dažādi pulciņi, kuros skolēniem ir iespēja iepazīt savas tautas kultūras mantojumu, izprast senās pagātnes tradīcijas, to, kādēļ viņiem ir jābūt lepniem par to, ka viņi dzīvo savā valstī. Ar vien vairāk skolēniem ir jāstāsta par savas valsts kultūru, tradīcijām, lai pēc iespējas mazāk skolēni aizrautos ar svešas valsts kultūru un tradīcijām, tāda veidā veidotos pilsoniskā apziņa pret savu valsti.

Par jauniešu lomu sabiedrībā, tiek runāts arī saistībā ar pašvaldību vēlēšanām, jo Saeima 2012. gada novembrī notika balsojums par to, lai atļautu balsot pašvaldības vēlēšanās no 16 gadu vecuma (Latvijas Republikas 11. Saeimas rudens sesijas divpadsmitā sēde), tāda veidā veicinātu jauniešus iesaistīties politiskajos procesos. Likuma projekts neguva atbalstu Saeimā, bet, līdz ar to, ir aizsāktas diskusijas, par jauniešu lomu mūsdienīgu sabiedrībā. Autors uzskata, ka šāda iniciatīva, dot iespēju vēlēties pašvaldību vēlēšanās 16 gadus sasniegušiem jauniešiem, ir atbalstāma, jo tādā veidā jaunieši iesaistītos pašvaldību veidošanas procesā, līdz ar to politiķiem būtu jāpiedāvā, kaut kas arī jauniešiem, lai kandidāti gūtu jauniešu atbalstu, līdz ar to politiķi nevarētu vairs ignorēt jauniešu vajadzības.

Viens no pilsoniskās izglītības mērķiem ir attīstīt un veidot skolēnos izpratni par to, kā integrēties un dzīvot demokrātiskā sabiedrībā, būt vajadzīgam savai valstij, kā arī ir jāmudina iesaistīties skolēnus skolās skolēnu pašpārvaldē, caur kuru veidotu skolēnu aktīvai līdzdalībai sabiedriskajā dzīvē, lai cilvēks spētu pieņemt lēmumus, spētu uzņemties atbildību, kā arī spētu iesaistīties problēmu risināšanā.

Darba mērķis: izpētīt skolēnu pašpārvaldes darba organizēšanu un pilsonisko prasmju veidošanos skolā, lai tāda veidā veicinātu pilsoniskās izglītības attīstību skolā.

Darba uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par skolēnu pašpārvaldi un pilsoniskuma, pilsoniskās sabiedrības un pilsoniskās izglītības veidošanos izglītības iestādē.
2. Raksturot skolēnu pašpārvaldes darbības virzienus, uzdevumus un to ietekmi pilsoniskuma veidošanā izglītības iestādē.
3. Veikt gadījuma pētījumu vidusskolā, lai izpētītu kā notiek pašpārvaldes darba organizēšana un pilsonisko prasmju veidošanās skolā. Veikt pētījumā iegūto rezultātu analīzi, izstrādāt ieteikumus skolēnu pašpārvaldes darbības pilnveidošanai.

4. Veikt pētījumā iegūto rezultātu analīzi, izstrādāt ieteikumus skolēnu pašpārvaldes darbības pilnveidošanai

Pētnieciskais jautājums: kādā veidā skolēnu pašpārvalde ietekmē pilsonisko prasmju veidošanos skolā?

Pētījuma objekts: skolēnu pašpārvaldes loma pilsonisko prasmju veidošanā.

Pētījuma metodoloģija: Pētījuma tika izmantota kvantitatīvais gadījuma pētījums. Respondenti – 11 skolēnu pašpārvaldes dalībnieki, 5. – 12. klases skolēni, 25 pedagogi un 5 administrācijas pārstāvji. Pētījuma instruments – aptaujas skolēnu pašpārvaldes darbiniekiem, skolēniem, pedagogiem, administrācijai.

Pētījuma bāze:

1. Pierīgas X vidusskola

1.1. Skolas pedagogi – 25 darbinieki;

1.2. Skolas administrācija – 5 darbinieki;

1.3. Skolēnu pašpārvalde – 11 dalībnieki;

1.4. 5. – 12. klašu skolēnu pārstāvji – 181 skolēni.

Darba struktūra:

Maģistra darbs sastāv no teorētiskās un praktiskās daļas, kas savstarpēji ir papildinošas.

Pirmajā nodaļā – tiek analizēta literatūra un avoti par jēdzienu „pilsoniskums” un tā attīstību.

Otrajā nodaļā – tiek analizēti un pētīti galvenie aspekti pilsoniskās sabiedrības un pilsoniskās izglītības veidošanā un skolas administrācijas un skolotāju loma pilsonisko prasmju veidošanā skolā.

Trešajā nodaļā - tiek analizēts, kāda veida skolēnu pašpārvalde darbojas, ka viena no vadības institūcijām skolā.

Ceturtajā nodaļā - tiek analizēti empīriskajā pētījumā iegūtie rezultāti.

Maģistra darbā ir 71 lapa, 19 attēli, izmantoti 72 literatūras avoti.

1. PILSONISKUMA, PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS, PILSONISKĀS LĪDZDALĪBAS JĒDZIENU SKAIDROJUMS

Skolā viena no svarīgākajām sabiedriskajām organizācijām skolā ir skolēnu pašpārvalde jeb līdzpārvalde, tajā iesaistās jauni cilvēki, kuri aktīvi diskutē, lemj un pieņem dažādus lēmumus, kuri ir svarīgi ne tikai pašam, bet arī konkrētai skolnieku daļai skolā. Autors aplūko galvenos jēdzienus – **pilsoniskums, pilsoniskā sabiedrība, pilsoniskā līdzdalība, pilsoniskā audzināšana un pilsoniskā izglītība.**

Pilsoniskums – iedzīvotāju zināšanas par savām pilsoņu tiesībām un pienākumiem, prasmes un aktīva rīcība šo zināšanu pielietošanā (Kastēns, Koķe, 2008, 5. lpp.).

Angļu filozofs Džons Loks 17. gs. jēdzienu pilsonisks jeb civils padarīja par sinonīmu jēdzienam sociāls un tas tika pretnostatīts dabiskajam un nereglamentētajam. Loks arī aplūkoja civilizētu sabiedrību kā cilvēka kopumu, kurā cilvēki labprātīgi ievēro savu pašnoteikto kārtību. Viņš arī uzskatīja, ka, ja cilvēki vienojas par kopienas izveidi, viņi automātiski kļūva par tās locekļiem un bija jāpakļaujas vairākuma viedoklim un gribai (Ancāns, 2005).

No Loka idejām iedvesmojās Deivids Hjūms, Adams Smits un Adams Fergusons, kuri katrs šo terminu uztvēra nedaudz savādāk, piemēram, Hjūms un Smits pieņēma, ka pilsoniskā sabiedrībā vienlīdz nozīmīgu lomu ieņēma ekonomiskās norises un politiskās institūcijas. Taču Fergusons vairāk uzsvēra pašu pilsoņu aktīvas darbības nozīmi kā modernās pilsoniskās sabiedrības pamatelementu (Ancāns, 2005).

Autors uzskata, ka pilsoniskums uzliek katram arī pienākumus, ne tikai būt aktīviem savu pilsoņu tiesību aizstāvēšanā, bet būt aktīviem un iesaistīties valsts demokrātijas idejas veidošanā. Pilsoniskums uzliek katram cilvēkam pienākumus, ievērot ne tikai savas tiesības, bet arī būt tolerantam un ievērot citu indivīdu tiesības.

Filozofs V. Šmida pilsoniskumu saredz kā individuālu stāju attiecības ar sabiedrību, kurā ir atļauts izpausties pretrunām – katram ir tiesības izteikt savu viedokli, nebaidoties no sekām, tādējādi sniedzot iespēju norītēt „īstam dialogam”. Šāda pilsoniskuma ietvaros „teokrātija ir ne tikai teorija un valsts forma, bet arī dzīves forma ar aktīvu sociālo un politisko līdzdalību”. (Reinfelde, 2006).

Autors piekrīt filozofa V. Šmida teiktajam, ka demokrātiskā sabiedrībā ir svarīgi, lai katrs indivīds spētu izteikt savu viedokli, neatkarīgi no sekām. Sabiedrībai problēmas jāspēj risināt dialogu ceļā, nevis uzspiežot citam savu viedokli un tādā veidā, panākot sev labvēlīgu rezultātu.

Pilsoniskā sabiedrība – sabiedrība, kurā indivīdi sadarbojas ar citiem indivīdiem un publisko varu sabiedrības problēmu risināšanā. Pilsoniskajā sabiedrībā ietilpst dažādu veidu formāli un neformāli veidojumi, kas nodrošina dažādu sabiedrības grupu interešu aizstāvību (Kastēns, Koķe, 2008).

Vācu filozofs Hēgelis atdalīja pilsonisko sabiedrību no valsts un vienlaicīgi izdalīja atšķirību starp politisko un pilsonisko sabiedrību. Hēgelis bija arī pirmais, kas argumentēja, ka pilsoniskai sabiedrībai piemīt dabiska nestabilitāte, kas izriet no tajā pastāvošiem dažāda rakstura konfliktiem un nevienlīdzībām (Ancāns, 2005).

Maikls Edvards, tāpat kā profesors B. Parekhs un savā ziņā arī profesore G. Skapska, pilsonisko sabiedrību saskata, ka pasākumu kompleksu, kas atrodas starp valsti un indivīdu. Pilsoniskā sabiedrība nav tikai telpa vai pasīva interešu sadursmju arēna, bet gan veidojums, kura pamats balstīts uz liberālām un demokrātiskām vērtībām (Ancāns, 2005).

Autors uzskata, ka pilsoniskā sabiedrībā, lai tiktu ievērotas un aizstāvētas indivīda tiesības ir nepieciešams veidot valstiskas vai nevalstiskas organizācijas, kas var aizstāvēt konkrētas sabiedrības grupas.

Latvijā pilsoniskās sabiedrības jēdziens ir parādījis salīdzinoši nesen, pēdējo divdesmit gadu laikā. Rietumu pasaules politiskajā domāšanā tas tiek uzskatīts par senu konceptu, kas divu tūkstošu gadu laikā vairākkārt mainījis savu saturu. Cilvēku aktīva līdzdalība sabiedriskajās aktivitātēs savu kopējo interešu veicināšanā aizsākusies Senās Grieķijas agorā, pastiprināti nostiprinājusies sākoties Renesansei un turpinājusies ar pārtraukumiem 18., 19. un 20. gs. Jau filozofs Aristotelis līdztekus citiem jautājumiem aplūko pilsoniskās sabiedrības jeb „koinonia politike” ideju. Pilsoniskums tika saprasts, kā kaut kas saistīts ar valsti, bet ne ar valdību – to drīzāk varētu skaidrot ar pilsoņu tiesību būtību, ko raksturo gan atbildība pret valdību, gan vienam pret otru (Ancāns, 2005).

Valsts nosaka pilsoniskās sabiedrības autonomijas robežas, bet pilsoniskā sabiedrība ierobežo valsti. Pilsoniskās sabiedrības ekonomiskais pamats ir regulējamas tirgus attiecības un daudzveidīgas īpašuma formas, bet politiskais pamats – pilsoņu līdzdalība valsts un sabiedrības attīstībā (Reinfelde, 2006).

Skolā, sekmīgi apgūt saskarsmes un sadarbības prasmes skolēnam nozīmē, veidot pilnvērtīgas attieksmes pret valsti un sabiedrību, skolotājiem un ģimeni. Šajā procesā ir ļoti svarīga sadarbība. Sadarbība ir divu vai vairāku cilvēku darbs uz kopīgu mērķi, saskaņotiem mērķa sasniegšanas līdzekļiem. Sadarbība ir pieredzes pārņemšanas forma, iespēja labāko paraugu atdarināšanai, pašpieredzes pilnveidošana ar jaunām zināšanām, prasmēm un attieksmi (Špona, 2006).

Autors uzskata, ka sadarbība starp cilvēkiem ļauj tiem tuvināties savam kopīgajam mērķim, kurā cilvēki var dalīties savā personiskajā pieredzē ar citiem, iegūt jaunas zināšanas, kā arī apgūt jaunas prasmes un iemaņas.

„Pilsoniskā sabiedrība – pilsoņu sabiedriskās pašorganizēšanas sistēma, kas rodas un funkcionē ārpus valsts institūcijām, kaut arī ne vienmēr ir no tām neatkarīga. Valsts tieši nepārvaldīta sabiedrības dzīves sfēra, ar ko darbību veido brīvi indivīdi un viņu brīvprātīgās apvienības. Pilsoniskā sabiedrība veicina demokrātiju, vairo un mobilizē sociālo kapitālu, veicinot iedzīvotāju savstarpēju sadarbību un saskaņotu rīcību kopējam labumam, palīdz risināt iedzīvotāju problēmas”. (Tūna, 2005, 5. lpp.).

Pilsoniskā sabiedrība veido to sociālo un kultūrálo „saturu”, ar kuru jātiek aizpildītām formālas demokrātijas institūcijām – vēlēšanām, partijām un parlamentiem. Pilsoniskā sabiedrība ir pilsoniska, tādēļ ka to raksturo noteiktas attiecības ar valsti. To veido brīvi un autonomi indivīdi, kuri paši spēj lemt par savu dzīvi, realizējot savas vērtības un intereses kopīga tiesiskā ietvarā. Tādēļ pilsoniskai sabiedrībai nav nepieciešama nedz patstāvīga valsts aizgādība, nedz uzraudzība un kontrole. Pilsoniska sabiedrība un demokrātiska valsts ir savstarpēji cieši saistītas: pilsoniskā sabiedrība ir politiski ieinteresēta sabiedrība, kura ir gatava nepārtraukti sekot līdz valsts politiskajai dienaskārtībai, iesaistoties publiskā lēmumu izvērtēšanā. No valsts ir sagaidāma pilsoniskās sabiedrības viedokļa respektēšana, atzīstot tās viedokli par leģitīmu balsi kopīgas intereses formulēšana (Ījabs, Kruks, 2008).

Pilsoniskā līdzdalība ir sabiedrības un indivīdu aktivitātes, kas tiek īstenotas ar mērķi ietekmēt valdību un valsts politiku. Pilsoniskā līdzdalība var būt gan individuāla (piedalīšanās vēlēšanās, iesaistīšanās organizācijās un partijās utt.), gan arī līdzdalība grupās (NVO, interešu grupas). Pilsoniskā līdzdalība ir īpaši nozīmīga, jo bez iedzīvotāju iesaistīšanās un pilsoniskās ieinteresētības valsts dzīvē var rasties plaisa starp sabiedrību, valsts pārvaldi un likumdevēju. Pilsoniskā līdzdalība stiprina iedzīvotāju politisko integrāciju un aktīvu līdzdalību parlamentārajā demokrātijā visos varas līmeņos. Tā tiecas arī pārvarēt iedzīvotāju atsvešinātību no valsts un pašvaldībām (Pilsoniskā līdzdalība).

Pilsoniskā līdzdalība:

- aktīva pilsoniska līdzdalība sekmē, ka tiek pārstāvētas sabiedrības vairākuma intereses, ka tiek saliedēti iedzīvotāji un stiprināta demokrātija;
- pilsoniskā līdzdalība stiprina iedzīvotāju politisko integrāciju un aktīvu līdzdalību parlamentārajā demokrātijā visos varas līmeņos;
- līdzdalība ir aktīva pilsoņa izpausme (Ozola, 2011)

Autors domā, ka mūsdienu sabiedrībā pārāk maz cilvēku iesaistās sabiedriskās aktivitātēs, līdz ar to skolēnu pašpārvalde ir viena no tām vietām, kur var attīstīt prasmes un iemaņas, lai pēc tam skolēni varētu aktīvi līdzdarboties sabiedrībā, būt aktīvi pilsoņi.

Pilsoniskā izglītība – izglītība, kuras mērķis ir sniegt indivīdam zināšanas un pieredzi, kas nepieciešama viņa sekmīgai un pilnvērtīgai integrācijai un dzīvei pilsoniskā sabiedrībā (Āboltiņš, Latkovskis, 2004).

Pilsoniskumu skolēni iegūst ne vien klasē, bet arī mācoties ikdienā, tāpēc pilsoniskā izglītība tiek apgūta efektīvāk, ja to atbalsta skolas vide, kas skolēniem ļauj iepazīt demokrātisko procesu vērtības un principus darbībā, skolēnu iesaistīšanās skolas pārvaldē, proti, klases pārstāvju vēlēšanas, skolēnu padomes izveidošana vai skolēnu pārstāvju iesaistīšanās skolas pārvaldes institūcijā (Pilsoniskā izglītība Eiropā).

Viens no galvenajiem priekšnosacījumiem pēc autora domām, lai skolēni apgūtu pēc iespējas efektīvāk pilsonisko izglītību ir veidot skolā skolēnu pašpārvaldes, kuru darbu koordinē un uzrauga, kāds no skolotājiem. Skolēnu iesaistīšanās skolēnu pašpārvaldē, ļauj skolēniem attīstīt un pilnveidot savas sociālas prasmes un iemaņas, kā arī būt aktīviem pilsoņiem pēc skolas pabeigšanas.

Autors uzskata, ka pilsoniskā izglītība un pilsoniskā audzināšana, būtībā ir jēdzieni, kuri ir ietverti viena apzīmējumā un savstarpēji mijiedarbojas.

Pilsoniskās audzināšanas problēmu pedagoģiskā refleksija valstiskā neatkarības atgūšanas un demokrātiskas valsts darbības kontekstā akcentē svarīgus audzināšanas uzdevumus: integrēt tradicionālās un valstiskās vērtības, veicināt piederību Latvijai un globālajai pasaulei. Tāpēc pedagoģiski nozīmīgs un atklāts ir jautājums, kā audzināt jauno paaudzi dzīvei globālajā laikmetā, saglabājot un attīstot pilsoniskās vērtības. Jo, kā uzsver filozofi M.Kūle un R.Kūlis: „Cilvēks nav tik vienkārša būtne, lai vienmēr pēc kādas patriotiskas shēmas atteiktos no ģimeniskām, intīmām vērtībām un dotu priekšroku sabiedriskām vērtībām”. (Kūle, & Kūlis, 1996).

Pilsoniskā audzināšana ir jaunās paaudzes ievirze valsts politiskajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē. Tās galvenie uzdevumi ir ieaudzināt mīlestību pret savu tēvzemi un tautu, tās valodu, un kultūras mantojumu, kā arī cieņu pret savu un līdzpilsoņu tiesībām un pienākumiem, pret viņu darbu un radītajām vērtībām. Pilsoniskā audzināšana saistās ar visiem audzināšanas uzdevumiem, kas ir pakļauti audzināšanas mērķiem, tomēr tās pamatuzdevums, pēc pedagoga V.Zelmeņa domām, ir izaudzināt pilnvērtīgu valsts pilsoni – patriotu. Pilsoniskās audzināšanas modelī izcilais pedagogs V.Zelmenis iekļauj pilsoniskās attieksmes objektus kā tēvzeme, tauta, valoda, valsts, tiesības, daba, darbs, kultūra, ģimene, pats cilvēks un tos personības struktūras elementus, kuriem ir noteicošā loma attieksmju un darbības

izveidē - vajadzības un intereses, zināšanas un pārliecība, prasmes, gribas īpašības un paradumi, jūtu kultūra, pašregulācijas sistēma (Zelmenis, 2000).

Pēc autora domām izglītības iestādei jāveido tāda pilsoniskā audzināšana, kas veidotu skolēnos izpratni par savu valsti, valodu, kultūru, kā arī atvērto robežu laikmetā, veidotu izpratni par cittautiešiem, cittautiešu kultūru, to tradīcijā.

„Pilsonisko apziņu var raksturot kā pilsoniskās kompetences elementu, kas izpaužas individuā kā lepnuma jūtas par savu valsti, jēdziena dzimtene izpratne, gatavība aizstāvēt savas valsts neatkarību, vēlme iegūt sev un saviem bērniem pilsonību, kā arī vēlme dzīvot savā valstī. Sevišķi svarīga loma bija skolām, jo tieši tās varēja veidot pusaudžu un jauniešu vērtību izpratni. Pati skola mainījās līdzī laikam. No vienas puses, var apgalvot, ka skolas loma sabiedrībā ir mazinājusies, bet, no otras puses, pašas skolas vēlme aizraut, meklējot arvien jaunas mācību metodes un piesaistes reālajai dzīvei, liecināja par to, ka šī institūcija ir nozīmīga liberāli demokrātiskas sabiedrības līdzveidotāja”. (Catlaks, Sarma, & Rudiņa, 1995, 10. lpp.).

Politikas zinātņu pētnieks A. Lupia, norādot, ka pilsoniskās kompetences radītājs ir ne tikai zināšanas, kas ir noteicošs faktors politiskajās prasmēs un ir priekšnoteikums politiskām darbībām, bet arī pilsoniskā pienākuma apziņa. Iespējams, ka tie indivīdi, kuriem ir vājas zināšanas politikas veidošanas jautājumos un nav skaidrības par politikas mehānismiem, ir uzticīgi pilsoņu pienākumu pildītāji (Čekse, Geske, Grinfelds, & Kangro, 2010).

„Skolas pedagoģiskajā procesā mācību un audzināšanas darbs ir nedalāms, un pilsoniskā izglītība ir jāuztver kā šī procesa komponents. Sabiedrībā, un tostarp arī profesionālajā pedagoģijā, ir iesakņojies stereotips – patriotiskā un pilsoniskā audzināšana sasaistāma tikai ar konkrētiem vēstures notikumiem, valsts simboliem, rituāliem, kas savukārt apgūstami tikai vēstures, ģeogrāfijas un literatūras stundās. Pieredze jau ir apliecinājusi, ka patriotisms nav ne iemācāms, ne ieaudzināms. Tas nozīmē, ka ikvienā mācību stundā, ārpusstundu un ārpusskolas pasākumā var mērķtiecīgi integrēt valstiskās un patriotiskās audzināšanas elementus”. (Svinēsim valsts svētkus, 2009, 7. lpp.).

Demokratizācijas mērķis ir iesaistīt iedzīvotājus valsts pārvaldē, sabiedriskajā dzīvē, radīt apstākļus personības attīstībai, lai veicinātu iedzīvotāju materiālo labklājību. Demokratizācija ir process sabiedrībā. Skolu dzīves norisēs iesaistās skolotāji, vecāki, skolēni un sabiedrības pārstāvji. Ar sabiedriskās domas iniciatīvu un atbalstu veidojas liela mācību iestāžu dažādība: ģimnāzijas, liceji, koledžas, komercskolas, privātās un alternatīvās skolas. Demokratizācija ir nepārtraukts un nebeidzams process. Sabiedrībām, kurās jau sen ir bijusi demokrātija un sabiedrībām, kuras tikai sākušas ceļu uz demokrātiju, ir kopēja virzība, tām ir kopīgas vērtības un arī līdzīgas problēmas (Cik demokrātiska ir Latvija).

Pilsoņu pašorganizēšanās ir viena no demokrātiskas sabiedrības neatņemamām sastāvdaļām, kurā atbildību uzņemas paši pilsoņi, uzraugot ievēlēto personu darbu, kā arī spējot apvienoties, lai savstarpēji palīdzētu risināt problēmas, kurās valsts palīdzība nav nepieciešama (Stafecka, 2005).

„Pilsoņu līdzdalība valsts pārvaldē ir lielā mērā atkarīga no pilsoniskās apziņas, kas veicina vai kavē indivīda vēlmi sekot līdzi un piedalīties demokrātiskajos procesos. Pilsonisko apziņu var raksturot, kā pilsoniskās kompetences elementu, kas izpaužas indivīdā kā lepnuma jūtas par savu valsti, jēdziena dzimtene izpratne, gatavība aizstāvēt savas valsts neatkarību, vēlme iegūt sev un saviem bērniem pilsonību, kā arī vēlme dzīvot savā valstī”. (Čekse, Geske, Grinfelds, & Kangro, 2010, 10. lpp.).

Atvērtā demokrātiskā sabiedrībā pilsoņi:

- strādā, savstarpēji sadarbojoties,
- izstrādā un ievēro sociālā taisnīguma principus,
- domā sistēmiski un kritiski,
- atzīst kultūru daudzveidību un mācās no tās,
- izvērtē problēmas plašākā sabiedrības un globālā kontekstā,
- risina pretrunas un konfliktus nevardarbīgā veidā,
- maina dzīves stilu, lai aizsargātu vidi,
- atzīst un aizstāv cilvēktiesības,
- darbojas nākotnes vārdā, atzīst savas spējas veidot nākotni,
- līdzdarbojas demokrātiskos procesos (Tūna, 2012).

Lai veicinātu piederības izjūtu savai valstij un stiprinātu pilsonisko sabiedrību, svarīgi ir ne tikai skolēniem, bet arī vecākiem un pedagogiem iesaistīties dažādu institūciju darbībā, piemēram, skolas administrācijas, pašvaldību, valsts iestādes, vai arī pilnveidot savas zināšanas par to, ko tās dara un kādas ir to funkcijas. Tādā veidā saņemot priekšstatu par to, kā katrs indivīds var ietekmēt noteiktus lēmumus vai vienkārši publiski paust savu viedokli (Klauss, 2002).

„Demokrātija nozīmē būšanu un dzīvošanu kopā ar citiem, daudzveidīga sabiedrība un daudzveidīgas attiecības. Tas nozīmē, ka pilsoniskā domāšana attīstās visā dzīves laikā, praktiski kopā ar citiem cilvēkiem uzstādot mērķus, meklējot ceļus to sasniegšanai, daloties pieredzē un zināšanās, kopīgi sadarbojoties, sniedzot rezultātu. Tas attīsta komandas darba iemaņas, savstarpēju uzticēšanos un kopīgu atbildību”. (Reinfelde, 2006, 36. lpp.).

Autors secina, ka pilsoniskā līdzdalība ir vēlme ietekmēt sabiedrībā notiekošos procesus, parādīt to, ka pilsonim nav vienalga, kas notiek viņam apkārt.

Kopsavilkums. Visi jēdzieni ir svarīgi un ir viens no otra izrietoši. Pilsoniskums sastāv no tiesību un pienākumu kopas un prasmes pielietot šīs zināšanas ikdienā, tādā veidā indivīds izveido sevi kā pilsoni, kurš apzinās, spēj būt aktīvs pilsonis ne tikai sev, bet arī sabiedrībai kopumā. Sabiedrībai sadarbojoties ar citiem sabiedrības locekļiem, cilvēki neorientējas tikai uz savām vēlmēm un vajadzībām, bet ir spējīgi apzināties arī kopīgas sabiedrības vajadzības un vēlmes. Jebkura aktīva pilsoņa līdzdalība sabiedrībā stiprina valstiskuma ideoloģiju, spēj pārstāvēt sabiedrības vairākuma viedokli kopīga mērķa labad.

Pilsoniskās izglītības mērķis ir balstīts uz to, lai sniegtu ieskatu indivīdam par kopīgas sabiedrības mērķiem, kuriem ir jābūt balstītiem nevis uz atsevišķu indivīdu interesēm, bet plašākas sabiedrības interesēm. Pilsoniskas izglītības mērķis ir sniegt zināšanas un pieredzi, kura indivīdam noderētu sekmīgai un pilnvērtīgai integrācijai un aktīvai pilsoņa lomai sabiedrībā. Valsti veido nevis dažu cilvēku grupa, kura aizstāv savas intereses, bet gan sabiedrība kopumā, līdz ar to pilsoniskās izglītības mērķis ir balstīts uz to, ka jāveido izpratne, par katra indivīda lomu sabiedrībā un tā pienesumu valsts veidošanā. Izglītības iestādes, pilsoniskās izglītības mērķi pilda skolēnu pašpārvalde vai līdzpārvalde, kurā jauniešiem darbojoties tiek apgūtas demokrātisko procesu vērtības un principi, kā sasniegt sabiedrības vairākuma mērķi, sadarbojoties ar skolas administrāciju un pedagogiem. Mācību priekšmetu loma arī veicina pilsoniskās izglītības attīstību sabiedrībā.

2. GALVENIE ASPEKTI PILSONISKĀS IZGLĪTĪBAS VEIDOŠANĀ

2.1. Skolas administrācijas un skolotāju loma pilsoniskajā izglītībā

„Par vienu no demokrātiskas sabiedrības nākotnes veidotājbalstiem ir uzskatāma jaunā paaudze – skolēni, kuri laikā, kad indivīds iegūst vispārīzglītojošo izglītību, aktīvi apgūst pilsoniskās prasmes un veido savu pasaules redzējumu. Labvēlīga skolas vide un savā darbā ieinteresēti skolotāji ir nozīmīgi faktori, kas nosaka nākamo pilsoņu attīstību”. (Čekse, Geske, Grīnfelds, & Kangro, 2010, 11. lpp.).

Patiesa demokrātijas augstākā vērtība ir pats cilvēks. Vecāki no skolas gaida gādību un cieņu pret bērnu, humānas attiecības stundās un ārpus tām. Tāpat vara teikt, ka skolas demokratizācija sākas no skolotāja, skolas vadītāja, jo demokrātijas piekritējus nevar salīdzināt nedemokrātiskos apstākļos (Jurgena, 2000).

Lai skolā tiktu veidota vide, kurā tiek veicināta pilsoniskās izglītības apguve un attīstība, ir nepieciešams saskaņot vispārējos pilsoniskās izglītības mērķus ar skolas reālo dzīvi. Skolas vadības un skolotāju mērķtiecīgs darbs pie pilsoniska klimata radīšanas skolā sekmē labklājību, akadēmisku attieksmi un pilsoniskuma attīstību skolēnos. Par pamatu šīm savstarpējām attiecībām ir precīzi formulēta skolas misija un atbalsta politika, kas sekmē saskaņīgu pilsoniskās kompetences attīstīšanu. Paralēli minētajām darbībām kavēklis pilsoniskās izglītības attīstīšanā varētu būt starpdisciplināritātes samazināšanās, šādā veidā skolas vidē padarot pilsoniskās kompetences ieguvī neefektīvu (Čekse, Geske, Grīnfelds, & Kangro, 2010).

K. Babere uzsver, ka nozīmīgu lomu pilsoniskās izglītības apgūvē nosaka skolotāja paša attieksme un metodes, kas tiek pielietotas pilsoniskās izglītības apgūvē. Skolotāji, kuri izprot pilsoniskās izglītības starpdisciplināro nozīmi, spēj iedziļināties savu skolēnu spriedumos, attieksmē un uzvedībā (Čekse, Geske, Grīnfelds, & Kangro, 2010, 11. lpp.).

Skolas administrācijas ieinteresētība un atbalsts ļauj radoši un sekmīgi strādāt zinošam un ieinteresētam skolotājam. Izpratne un pārlicība veicina pilnveidoties vai mainīt darba formas tiem, kuri tikko sāk saprast pilsoniskās izglītības kontekstu un saikni starp mācību priekšmetiem, skolas un izglītības sistēmas misiju kopumā (Čekse, Geske, Grīnfelds, & Kangro, 2010).

Skolas administrācija var sekmēt pilsonisko izglītību, radot iespējas skolēnu savstarpējā atbalsta sniegšanai, izsakot atzinību skolotājiem par izcilu darbu, palīdzot skolotājiem izskaidrot un aizstāvēt šī darba nozīmi vietējā sabiedrībā ārpus skolas, kā arī nodrošinot

skolotājiem profesionālās izaugsmes iespējas nepieciešamo zināšanu un prasmju apgūšanai, lai skolotāji spētu sekmīgi īstenot pilsoniskās izglītības programmas (Tūna, 2006).

Izglītības mērķis maina izglītības būtību, tās pamatā – paradigmas maiņa no skolotāja, kas māca, uz skolēnu, kas mācās. Skolēns šobrīd atrodas izglītības problēmu centrā. No šī viedokļa skolotāja darbības mērķis ir ne tikai mācīt, bet organizēt skolēnu mācību procesu un atbalstīt viņa personīgo un profesionālo attīstību. Tas izmaina arī ideju par skolotāja misiju mūsdienu sabiedrībā. Skolotāja lomu maiņa saredzam viņa personīgā un profesionālā statusa izmaiņas, faktiski tā ir problēma par skolotāju kā personību un viņa veicamo lomu savstarpējo mijiedarbību (Francis, 2004).

Autors secina, ka mūsdienas skolotāja loma ir mainījusies, skolotājam nav jāiemāca, bet gan jāveido izpratne skolēnos par to, kur atrast vajadzīgo informāciju un, kā šo informāciju atlasīt.

Izmaiņas skolotāja veicamajā sadarbībā saistās arī ar vērtību maiņu, skolēna uzticības jautājumiem un mācīšanās kultūru. Faktiski individuālisms kā vērtība tiek aizstāts ar sadarbību, kas orientēta uz skolēnu attīstību. Sadarbība starp skolotāju un skolēna mācīšanos balstās uz sadarbību, kopīgiem sadarbības mērķiem (Hagreaves, 1994).

Skolotājs strukturē darbības saturu, nosaka prioritātes, viņa darbā pedagoģiskā procesa mērķi un līdzekļi ir saskaņoti. Skolotāja darbība ir orientēta uz skolēna darbību, izprotot viņa spējas un iespējas, tādēļ skolotāja izvēle ir racionāla, kompetenta, mērķtiecīga, tā nav pakļauta situācijai. Skolotājs redz parādības, pamatojoties uz profesionālo pieredzi un, domājot par sekām, konkrēta situācija pieņem lēmumu un maina darbību (Jurgena, 2000).

Lai skolēns mācītos sadarboties, brīvi komunicēt, izvēlēties, lemt, saskaņot savu viedokli ar citiem, skolai no zināšanu vietas jāklūst par skolēnu dzīves telpu, kurā viņi var gūt praktiskas, visai turpmākajai dzīvei noderīgas prasmes un atziņas. Pirmkārt, tas attiecas uz pašnoteikšanās un līdz noteikšanās spēju attīstību. Tādējādi ir svarīgi veidot skolā struktūras un situācijas, kurās skolēnam nākas pašam aktīvi darboties un risināt jautājumus, kas viņam ir aktuālas tagad, nevis kaut kad nākotnē. Skola, kura par savu galveno uzdevumu uzskata zināšanu sniegšanu un reproducēšanu, šo uzdevumu izpildīt nevar (Valdmane, 2010).

Demokrātiskas sabiedrības pilsoņi ir jāmotivē jau domāt agrā bērnībā, bet skolai jāklūst par vietu, kurā cilvēks apgūst demokrātiskas rīcības pamatus. Šādu rīcību raksturo spēja patstāvīgi spriest, pieņemt lēmumus, kritiski konstruktīva pieeja problēmu risināšanā, izvēles brīvība, tolerance un savstarpējā cieņa, sadarbība visos līmeņos. Ir svarīgi, lai skolēni apzināti tiktu gatavoti savai pilsoņa lomai demokrātiskā sabiedrībā. Patstāvību un atbildību skolēns var attīstīt tikai tad, ja to vingrinās no mazotnes. Jāveido tāda skola, kurā skolēni saskaras ar

īstiem uzdevumiem, problēmām, risina tos, pieņem attiecīgos lēmumus, kā arī redz turpinājumu saviem darbiem un lēmumiem.

Lai skolā attīstītos demokrātiskas attiecības, kas sevī ietver arī skolēna parealizēšanās iespēju, primārais uzdevums ir radīt struktūru, kurās indivīds nokļūst pašdarbīgā un pašnoteiktā atbildības pilnā darbībā, kas viņam ir aktuāla tieši konkrētajā laika posmā, nevis būs vajadzīga kaut kad grūti paredzama nākotnē. Skolēni vislabāk tiek motivēti nākotnei, tieši risinot tagadnes problēmas, diskutējot, ieklausoties citu cilvēku pieredzē un atziņās. Tādējādi skolai no zināšanu sniegšanas vietas jāklūst par dzīves pieredzes ieguves vietu. Tas nozīmē atzīt skolēnu par patstāvīgu, rīcībspējīgu būtni, kas iespēju robežās veido savu pasaules modeli.

Ja skolotājs grib veidot sekmīgu audzināšanas procesu, viņam skolēns jānudina uz aktīvu pašdarbību. Līdz ar to izvirzās prasība ievērot indivīda attīstības iespējas, kuras var vislabāk realizēt tad, kad viņš atrodas rosinoša un atbalstošā vidē, kurā var pats organizēt savu darbību, lai tādejādi redzētu savas darbības jēgu un atrastu savu identitāti (Valdmane, 2010).

Audzināšanas process ir audzinātāja mērķtiecīga iedarbība uz audzināmo, lai tas apzinātu, atdzītu un vadītos savā darbībā pie noteiktām normām un vērtībām, kuras audzinātājs uzskatā par svarīgām. Pēc būtības, audzināšanas process ir ierobežotāks par socializācijas procesu, kaut gan abi tie pavada cilvēku visā tā dzīves cikla garumā (Taraškevičs, 2004).

Autors audzināšanas procesu uzskata, par mērķtiecīgu darbu, kurā daudzpusīga un daudzveidīgā darbība, ļauj attīstīt un veidot attieksmi vienam pret otru. Audzināšana ir pieaugušo mijiedarbība uz bērnu. Audzināšanas procesā piedalās gan vecāki, gan pedagogi, gan apkārtējie cilvēki, gan pats cilvēks.

Pēc Dž. Djuija domām demokrātija ir gan audzināšanas nosacījums, gan mērķis. Viņš uzsver, ka demokrātija ir kas vairāk nekā tikai pārvaldības forma, tā pirmkārt, ir kopā dzīvošanas forma, kopīgi un savstarpēji dalīta pieredze (Bastian, Gudjons, Schnack, & Speth, 1997). Demokrātiskā politiskā apziņa veidojas nevis kognitīvo zināšanu ceļā, bet atbilstoši veidam, kā šīs zināšanas tiek iegūtas. Veidot skolu, kā dzīves telpu nozīmē, ka skolu pārvalda gan skolotāji, gan skolēni, gan vecāki. Šīs kopdzīves likumi tiek kopīgi apspriesti sanāksmēs, kurās visi ir vienlīdzīgi un ikviens tiek uzklausīts. Pie vienota viedokļa nonāk diskusiju ceļā, un tas ir svarīgi visiem, kas skolā strādā un mācās (Garnitschnig, 2008).

Lai skola atbilstu demokrātijas principiem, attiecībām skolā jābalstās uz līdztiesību un partnerattiecībām, jo sadarbība attīstās augstāki morālie spriedumi. Svarīgi, lai šajos procesos tiktu aktivizētas darbības, kuras attiecas uz sociāli emocionālo un gribas sfēru. Tā kā lēmumu pieņemšanas procesos tiek ierosinātas sarežģītas domāšanas operācijas, tas veicina arī

kognitīvo attīstību. Pašnoteikšanās spēju attīstībai nepieciešamas reālas situācijas, kad cilvēks nonāk izvēles priekšā. Skolēnam principiāli ir jāmācās apzināt, apspriest un risināt problēmas.

R. Launs akcentē divas sapulču funkcijas: tas ir skolēnu līdznoteikšanās orgāns, veidojot mācību plānu, un forums, kurā tiek pārrunāti un risināti sociālie konflikti klasē. Sapulču tematika aptver visas klases un skolas dzīves jomas. Skolēniem ir svarīgi pārrunāt visus būtiskos viņu darbības aspektus, tos izprast, gūt atgriezenisko saiti un pārdomāti plānot turpmāko darbu. Tādējādi gūst pieredzi, ka, kopīgi lemjot, var tikt izmantotas esošās struktūras. Tā veidojas izpratne par pamatvērtībām, kas var notikt tikai reālas darbības apstākļos. Sarunām, konstruktīvām, nereti nav turpinājuma, jo runātais nerealizējās. Skolotājs rūpējas par zināmu līdzsvaru, kurā viņš skolēnu atbalsta, dod padomus, ierosina (Valdmane, 2010).

No zināšanu sniedzēja un vērtētāja cilvēks kļūst par sadarbības partneri. Tas prasa no skolotāja kreativitāti, komunikatīvās un sadarbības spējas, lietišķo, didaktisko un metodisko kompetenci. Šis pārmaiņas skolotājā ir nepieciešams priekšnoteikums strukturālajām izmaiņām. Lai skolēni varētu apgūt demokrātiju, nepieciešama nepiespiesta atmosfēra. To palīdz nodrošināt klases audzinātājs. Skolotājs māca priekšmetus un pavada laiku kopā ar skolēniem, veidojas stabilas, līdzvērtīgas, uzticības pilnas attiecības. Izzūd bailes no skolas un autoritāra skolotāja, skolotājs ierobežo savu pašpārliecinātību, un pats mācās no skolēna. Šis aspekts liek pārdomāt skolotāju, īpaši jaunāko klašu skolotāju sagatavošanu, paplašinot viņu darbības spektru (Valdmane, 2010).

2.2. Mācību priekšmetu nozīme pilsoniskajā izglītībā

Latvijas Republikas Valsts izglītības satura centra Sociālo zinību pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugā minēts, ka mūsdienu pasaulei raksturīgas straujas pārmaiņas, kas ietekmē gan cilvēku ikdienas dzīvi profesionālajā un personīgajā jomā, gan valstu un sabiedrību iekšējās un savstarpējās attiecības. Īpaši straujas pārmaiņas notiek valstīs, kurās pēdējā desmitgadē nomainījusies politiskā un ekonomiskā situācija. Gan pieaugušajiem, gan bērniem nākas iepazīt jauna veida sabiedriskās attiecības, nodarbes, nozares, jāprot atrast savu vietu darba tirgū, piedāvāt savas zināšanas un prasmes, iekļauties politiskajā un saimnieciskajā dzīvē. Vienlaikus nedrīkstam pazaudēt ētikas un morāles vērtības, taču tās nevar pasniegt dogmatiski. Sabiedrībai jāveidojas no kritiski domājošiem un sociāli atbildīgiem indivīdiem, kuri spēj un vēlas uz klausīt dažādus viedokļus, prot un grib risināt gan viņiem pašiem, gan sabiedrībai un valstij kopumā nozīmīgus jautājumus, veiksmīgi orientējas mainīgajā ekonomiskajā situācijā (Sociālā pedagogija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

„Formāla izglītība ir hierarhiski un hronoloģiski strukturēta valsts izglītības sistēma, kuras galvenās pakāpes Latvijā ir pirmskolas izglītība, pamatizglītība, vidējā izglītība. augstāka akadēmiskā un augstāka profesionāla izglītība. Uzsākot un pabeidzot mācības, visas izglītības pakāpēs ir jāizpilda noteiktas prasības un noteikumi. Katrā pakāpē iegūto izglītību apliecina ar atbilstošu izglītības dokumentu – licību, atestātu, diplomu”. (Beļickis, Blūma, Kože, Markus, Skujiņa, & Šalme, 2000, 52. lpp.).

Audzināšanas darbības rezultātā tiek īstenota vērtībizglītība, kas pedagoģijas zinātnieku skaidrojumā ir personas pamatvērtību – garīguma, morāles, kultūras, gara un fiziskās stājas – izkopšana; personas pašapziņas, pašvērtības apziņas, pašrefleksijas, valodspējas un radošuma izkopšana; iecietības, izlīgumspējas, līdzjūtības u.c. vispārcilvēcisko spēju attīstīšana; ievirze, motivācija un sagatavošana veiksmīgai profesionālajai karjerai. Audzināšanas darbs vērsts uz to, lai bērnam un jauniešiem būtu visaptveroša izpratne par vērtībām un veidotos vērtējoša attieksme un atbildība par savu rīcību. Vērtības, par kurām izglītības procesā skolēniem veidojama izpratne un pozitīva attieksme, ir:

- cilvēks un viņa personība,
- dzīvība, veselība un drošība,
- garīgums un tikumība, cieņpilnas, atbildīgas un iecietīgas cilvēku savstarpējās attiecības,
- zināšanas un darbs savas un sabiedrības labklājības veicināšanai,
- patriotisms un pilsoniskā līdzdalība,
- ģimene,
- tradīcijas un kultūra,
- daba un vide ilgtspējīgā attīstībā (Audzināšanas darba pilnveidei Vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs).

„Savukārt I. Beļickis vērtībizglītību raksturo šādi - teorētiskā un metodoloģiskā līmenī mūsdienīgumu vispirms izsaka, īpaši uzsverot audzināšanas subjektīvo raksturu – indivīda paša gūtās atziņas, atziņu gūšanas procesu, personīgo pārdzīvojumu, subjektīvo pieredzi, līdz ar to nodrošinot tādu pedagoģisko situāciju, kad attieksme pret objektīvo ir līdzvērtība ar attieksmi pret subjektīvo”. (Beļickis, 2000, 25. lpp.).

Mācības ir arī sociāls process, tādēļ mācību procesā, stundās lieto ne tikai mūsdienīgas didaktiskās metodes, bet arī sociālas formas.

Sociālo formu nepieciešamību un jēgu pamato ar atzinumu, ka cilvēks ir sabiedriska būtne un viņa sasniegumi ir vienmēr līdzcilvēku sekmēti. Skolēnu viedokļa veidošana un maiņa galvenokārt notiek, darbojoties grupā, komandās, indivīda un grupas kopdarbībā.

Mācību sociālās formas ir pakārtotas socializācijas funkcijai un ir šīs funkcijas īstenošanas pamatnosacījums mācību stundā. Proti, ja mācību stundās netiks lietotas sociālās formas/metodes, nenotiks skolotāja apzināta, pedagoģisko mērķtiecīga skolēnu socializācija. Socializācija ir audzināšanas komponente (Beļickis, 2000).

„Sociālo zinību mācību priekšmeta mērķis - sekmēt skolēnu gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā”. (Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

Sociālās zinības veidotas kā integrēts mācību priekšmets, kā vienlīdz nozīmīgus komponentus ietverot ētisko, pilsonisko, ekonomisko un veselības izglītību.

Lai nodrošinātu pēctecību un sistēmiskumu sociālo zinību mācīšanā, turpmāk sociālās zinības tiek piedāvātas kā vienots mācību priekšmets no 1. līdz 9. klasei. Sociālās zinības ir tematiski un metodiski integrēts mācību priekšmets no 1. līdz 9. klasei. Sociālo zinību saturā iekļauti vairāku akadēmisko disciplīnu pamati: politiskās un tiesību zinātnes, socioloģijas, antropoloģijas, ekonomikas, psiholoģijas, ētikas pamati, uzsvērtā pilsoniskās kompetences veidošana, kā arī nozīmīgu personisku un sociālu jautājumu un problēmu izpēte, akcentēta vispārējo jeb integrālo prasmju – mācīšanās, lēmumu pieņemšanas, saskarsmes, sadarbības, saziņas un sociālās līdzdalības prasmju – apguve (Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

Mūsdienu sabiedrībā notiek būtiskas pārmaiņas, un tās ietekmē valodu, kā arī paplašina izpratni par valodu, kas ir cilvēka domāšanas, pašizpaušmes un personības pilnveides pamats. Valoda nodrošina kultūras mantojuma saglabāšanu un tālāk nodošanu, kā arī veido etnisko identitāti. Šī atziņa ir īpaši nozīmīga laikā, kad multikulturālā sabiedrībā aktuāla ir doma par visas cilvēces kopējo kultūru, saglabājot un rūpējoties par savas tautas kultūru. Valoda ir saziņas līdzeklis – prasme lietot un mērķtiecīgi izmantot valodu kā instrumentu noteiktās saziņas situācijās ietekmē saskarsmi starp cilvēkiem, panākumus darba dzīvē. Tāpēc nepieciešams izkopt valodas prasmes, apgūstot latviešu valodas likumības un lietojot valodu pēc iespējas daudzveidīgākās mācību situācijās. Valoda ir apkārtējās pasaules izziņas līdzeklis, un mācību process jebkurā mācību priekšmetā ir cieši saistīts ar valodas apguvi.

„Latviešu valodas mācību priekšmeta mērķis - attīstīt skolēnu kompetenci latviešu valodā, prasmī izteikt sevi un sazināties latviešu valodā, apzināties valodas lomu savas personības izveidē, etniskās identitātes saglabāšanā un starpkultūru dialoga veidošanā”. (Latviešu valoda 1. – 9. klasei, 2005).

„Latvijas vēstures priekšmeta mērķis - pilnveidot skolēna izpratni par cilvēces attīstības pamattendencēm, sekmējot savas identitātes veidošanos un veicinot atbildīga un toleranta Latvijas demokrātiskās sabiedrības locekļa izaugsmi”. (Latvijas vēsture, 2011).

Ar 2011. gada 1. septembri pamatizglītībā ieviesti divi jauni mācību priekšmeti: "Latvijas vēsture" un "Pasaules vēsture".

Latvijas vēstures kā atsevišķa mācību priekšmeta mācīšanas mērķis ir uzlabot izglītojamo zināšanas Latvijas vēsturē, veicināt piederības izjūtu Latvijai, stiprināt demokrātiju, parlamentāru valsti, patriotismu un pilsoniskās sabiedrības tradīcijas (Latvijas vēsture, 2011).

Pasaules vēstures priekšmeta mērķis ir veidot skolēna izpratni par cilvēces attīstības pamattendencēm, sekmējot Eiropēiskās identitātes attīstību un veicinot atbildīga un toleranta Eiropas Savienības demokrātiskās sabiedrības locekļa izaugsmi. (Pasaules vēsture, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs, 2011).

Ģeogrāfijas priekšmeta mērķis - pilnveidot skolēnu izpratni par dabas un sociālo procesu daudzveidību pasaulē, to veidošanās un attīstības ģeogrāfiskajām likumsakarībām, lai apzinātos atbildību par dabas resursu ierobežotību un cilvēku saimnieciskās darbības izraisītajām sekām (Ģeogrāfija 7. – 9. klasei, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs, 2005).

Pozitīvo un negatīvo attieksmi pret ģeogrāfiju, sociālajām zinībām, vēsturi, latviešu valodu un literatūru skolēni paši skaidro ar skolotāju prasmi vai neprasmī pasniegt savu mācību priekšmetu. Skolotāja darbs prasa gudrību, mīlestību, pacietību un lēnprātību.

Iemācoties sausus Latvijas vēstures faktus un ģeogrāfijas datus, kā arī vingrinoties mātes valodas pareizā lietošana ar gramatikas likumu piesavināšanos, skolēni mācību vielu parasti asociē ar attiecīgu mācību grāmatu vai piezīmju burtnīcu lapaspusēm, līdz ar to var novērot šādas, mums visiem ļoti labi zināmas tendences:

- bieži mācību stundas ir sausas un neinteresantas, pamatā ir darbs ar grāmatu un darba burtnīcu, īpaši vēstures un sociālo zinību stundās;
- liels kavēklis – lielās klases, skolēni ļoti negatīvi vērtē klases, kur pat mācību gadā beigās visiem klasesbiedriem nezina vārdus, par uzvārdiem nemaz nerunājot. Skolēni ir ierobežotas iespējas paust savu viedokli, ir pietiekams laiks diskusijām un citādu viedokļu uzklaušīšanai, kā arī neskaidro jautājumu noskaidrošanai mācību stundas laikā;
- skolotāju neprasme ieinteresēt skolēnus. Skolotāji bieži ir norūpējušies, ikdienas grūtību nomākti, un mācību stundas novadīšana ir tikai darbs, par ko saņemt algu.

- ģimene nemotivē interesēties par Latviju. ikdienā ģimenēs dzird tikai sliktu par savu zemi, pārāk maz vai vispār nemaz tiek runāts par labo, saturīgo un patieso (Gromska, 2001, 38. – 40. lpp.).

Audzinašanas darba programmas 2008. - 2013. gadam projektā nosauktas galvenās vērtības, par kurām izglītības procesā, t.i., mācību stundās un ārpusstundu pasākumos, skolēniem veidojama izpratne un pozitīva attieksme:

- cilvēks un viņa personība,
  - dzīvība, veselība un drošība,
  - garīgums un tikumība,
  - cieņpilnas, atbildīgas un iecietīgas cilvēku savstarpējās attiecības,
  - zināšanas un darbs savas un sabiedrības labklājības veicināšanai,
  - patriotisms un pilsoniskā līdzdalība,
  - ģimene,
  - tradīcijas un kultūra,
- daba un vide ilgtspējīgā attīstībā (Vilkaste, 2003).

Pēc autora domām sociālas zinības izglīto skolēnu par vienām no svarīgākajām dzīves jomām - ētisko, pilsonisko, ekonomisko un veselības izglītību, jo šīs jomas ir pamats pilnvērtīgai un kvalitatīvai dzīvei. Sociālās zinības attīsta prasmi mācīties, pieņemt lēmumus, saskarsmi, sadarbību, saziņu un sociālo līdzdalību, kas ļauj skolēniem labāk adoptēties mūsdienu mainīgajā vidē. Autors uzskata, ka vēsture nostiprina piederības izjūtu savai valstij un pasaulei kopumā, tā māca par pagātņi, tagadni un ļauj neizdarīt pagātnes kļūdas nākotnē. Latviešu valoda ir Latvijas valsts pamats un, tā veido latvisko identitāti un piederību noteiktai etniskai grupai.

2.3. Neformālas izglītības loma pilsoniskās sabiedrības un izglītības veidošanā

Starptautiskajā vidē neformālās izglītības jēdziens ienācis jau 20.gadsimta 60.-70. gados. Literatūrā ir minēti dažādi laika posmi un autori, tomēr par neformālās izglītības pamatlicējiem tiek uzskatīti amerikāņi F. Kūmbs un M. Ahmeds, kas uzstāja uz nepieciešamību pēc labāk integrētas dzīves attīstības (Smith, 2001).

Neformālā izglītība ir visas organizētās apmācību nodarbības ārpus formālās izglītības sistēmas, kas ir organizētas kā kursi, konferences, lekcijas, semināri vai darba grupas. Neformālās izglītības mērķis ir apgūt vai uzlabot kompetences, gan saistībā ar darbu, gan sabiedriskiem un personīgiem mērķiem (Sociālā pedagogija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

Latvijas Izglītības likumā noteikta ir šāda definīcija- „Neformālā izglītība - ārpus formālās izglītības organizēta, interesēm un pieprasījumam atbilstoša izglītojoša darbība”. (Neformālā izglītība un tās iedzīvināšanas procesi Latvijā, 2010, 5. lpp.).

Autors izpētot neformālās izglītības definīcijas secināja, ka neformālā izglītība sniedz iespēju apgūt dažādas prasmes un iemaņas ārpus formālās izglītības, kas ir pēc cilvēku ieskatiem atbilstoši viņiem pēc interesēm un vajadzībām.

Neformālā izglītībā ir daudz plašākas aktivitātes nekā formālajā izglītībā. Neformālā izglītība ietver plānotu apmācības struktūru. Var uzskatīt, ka neformālo izglītību raksturo galvenokārt pieejamība, tuvums darba vietai un iespēja tūlītējai rīcībai, t.i., spēja pielietot apgūto, patērējot pēc iespējas mazāk resursus. Salīdzinot formālo ar neformālo izglītību, tiek secināts, ka neformālās izglītība ir elastīgāka, pieejamāka gan resursu, gan laika ziņā. Neformālo izglītību īsteno dažādas institūcijas, fiziskas un juridiskas personas, augstskolas, nevalstiskās organizācijas Neformālā izglītība parasti tiek iegūta formālā mācīšanās vidē, piemēram, izglītības iestādē, bet mācīšanās netiek iekļauta mācību programmas ietvaros. Galvenās formas – darba grupas, kursi, konferences, semināri. Neformālā izglītība var īstenoties kā formālās izglītības papildinājums, kā iztrūkstošo formālo zināšanu, prasmju, iemaņu ieguves process, kā izglītība, kas piedāvā jaunas zināšanas, prasmes, iemaņas, kas nepieciešamas indivīdam sabiedrībā notiekošo pārmaiņu rezultātā (Neformālā izglītība un tās iedzīvināšanas procesi Latvijā, 2010, 6. lpp.).

Neformālā izglītība balstās uz vairākiem principiem, no kuriem būtiskākie ir mācīšanās darot, mācīšanās būt kopā ar citiem un mācīšanās mācīties. Neformālā izglītība ir plānots process. Tā nav obligāta, ikviens dalībnieks piedalās brīvprātīgi. No katra paša motivācijas izriet iespējas iegūt jaunu pieredzi, izdarīt secinājumus, līdzdarboties, iegūt zināšanas vai prasmes. Neformālajā izglītībā nevienam neliek atzīmes un neizsniedz valsts apstiprinātus sertifikātus, tā vietā notiek nepārtraukts izvērtēšanas process un no dalībniekiem prasa „atgriezenisko saiti”. (Matisāne, 2010).

Neformālās izglītības uzdevums nav sniegt gatavus risinājumus, bet radīt iespēju jautāt un pašam rast atbildes. Neformālajā izglītībā ir svarīga ikviena līdzdalība, ikviens procesa dalībnieks tiek maksimāli iesaistīts notiekošajā, tādējādi nodrošinot līdzdalību par notiekošā saturu, procesu un mērķi. Lielākā daļa atziņu rodas pašu pieredzē, no pārdzīvojuma un uzzinātā, strādājot kopā, izrunājot katru problēmu, izsakot savas domas un uz klausot citus.

Neformālā izglītība, kurā jaunieši piedalās brīvprātīgi un kas ir tuva jauniešu vajadzībām un vēlmēm, ļauj viņiem iegūt jaunas prasmes - arī tādas, kas papildina skolas mācību programmas - un īpašas iemaņas.

Neformālā izglītība sekmē jauniešu sociālo iekļaušanu, palīdz viņiem pielāgoties darba tirgus attīstībai, iesaistīties sabiedriskajā dzīvē un, visbeidzot, stiprināt aktīvu un motivētu pilsoniskumu (Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2008).

Vērtīgas ir tikai tās nodarbības, kas balstās uz patstāvību, pašregulāciju un pašapziņu. Skolēns nav tikai pasīvs līdzdalībnieks, bet gan ir aktīvs ar savu individuālo un personīgo pieredzi. Galvenais uzdevums šajā procesā – iesaistīt skolēnu aktīvā darbībā, panākt vajadzību pēc personīgām atziņām un personīgās pieredzes (Šibajevs 2002).

Jaunatnes neformālā izglītība balstās uz interaktīvu mācīšanos – darot to, kas patīk un liekas interesants katram individuāli. Neformālās izglītības mērķis ir sniegt zināšanas, veidot prasmes, iemaņas un attieksmes, kā arī veicināt jauniešu vispusīgu attīstību un aktīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē.

Neformālā izglītība attīsta dzīves prasmes, piemēram, spēju risināt problēmas, neparedzētas situācijas un konfliktus, kritiski vērtēt un pieņemt lēmumus u.c., kā arī dod iespēju katram individuāli sevi pilnveidot un pierādīt (Matisāne, 2010).

Mācīšanās iedalīta noteiktā kontekstā un tāpēc ir daudznozīmīgāka. Pateicoties mijiedarbībai ar citiem cilvēkiem un jaunatnes aktivitāšu iekšējai videi, jaunieši iemācās ļoti vērtīgas spējas kā iekļaušanās sabiedrībā, cilvēku vadīšanas prasmes, darbs komandā, pašpalāvēība, disciplīna, atbildība, līdera spējas, plānošana, projektu vadība, organizēšana, koordinēšanas un praktisko problēmu risināšanas spējas. Neformālā izglītība dod jauniešiem iespēju, soli pa solim, sākt darboties ar saviem projektiem, kur viņi ir izglītojošu aktivitāšu centrā, jūtas iesaistīti, strādā ar personīgām interesēm, ar stipru motivāciju, gūstot pašpārliecinātību, kā visa rezultātā attīsta dotības un spējas praktiski darot. Galvenais mērķis ir jauniešu vērtību sistēmas veidošana, apgūstot prasmes un iemaņas, kuras attīstīta jauniešus kā personas un pilnvērtīgus sabiedrības locekļus (Mazliet par neformālo izglītību, 2010).

Personības attīstīšanai neformālā izglītība ļauj iegūt jaunu personīgo pieredzi. Pilsoņu tiesību un pienākumu kursu nepiemērotība tālākās un augstākajās izglītības iestādēs, lai garantētu jauniešu aktīvu pilsonisko darbību. Tā ir pazīme, ka ir vajadzīgas papildus neformālās izglītības metodes, kur nepieciešamās spējas un pieredze, lai būtu aktīvs pilsonis sabiedrībā, tiek iegūtas. Pēdējā laikā darba devēji aizvien vairāk meklē cilvēkus, kas ir ieguvuši ne tikai akadēmiskās kvalifikācijas, bet, kas spēj arī parādīt, ka viņiem ir plašs praktisko spēju loks, ko nevar iemācīties apgūstot formālo izglītību. Šīs praktiskās spējas nav viegli iemācāmas formālajā izglītībā, jo tās jāamāca caur praktisko pieredzi, kas saistīta ar dzīvi, un tā ir daudz vieglāk iegūstama neformālajā vidē.

Eiropas Komisija ir izstrādājusi Mūžizglītības memorandu (Mūžizglītības memorands, 2000), kurā neformālo izglītību definē kā organizētas izglītības aktivitātes ārpus formālās

izglītības sistēmas, kura kalpo mērķauditorijas redzesloka paplašināšanai un objektīvāka un konkrētāka vērsta uz indivīdu izglītošana, kura piesaistīta konkrētai situācijai un videi.

Memorandā tiek uzsvērts, ka ātri mainīgajā politiskajā, ekonomiskajā, sabiedriskajā dzīvē ir svarīgi sekot līdzi notikumiem un iet līdzi laikam, lai progress nepārvēstos regresā. Neformālā izglītība veicina aktīvu pilsonisko darbību.

Neformālā izglītība ir organizēts izglītības process, kas eksistē cieši līdzās galvenajām izglītības un apmācību sistēmām un nav tradicionāls ceļš pēc sertifikāta. Cilvēki piedalās pēc brīvprātības principa, un tā rezultātā šīs personas aktīvi iesaistās mācību procesā (Neformālā izglītība – Izglītības un zinātnes ministrija, 2010).

Jauniešu neformālās izglītības īstenotāji ir jaunatnes organizācijas, biedrības un nodibinājumi, kuros darbojas jaunieši, un pats galvenais neformālās izglītības īstenotājs var būt ikviens jaunietis. Neformālās izglītības veicinātāji ir jaunatnes darbinieki un cilvēki, kas veic darbu ar jaunatni, piemēram, pašvaldību jaunatnes lietu koordinatori, jauniešu iniciatīvu centru vadītāji (Matisāne, 2010).

Vietas, kur jaunieši var iesaistīties neformālās izglītības aktivitātēs, ir dažādas, un svarīgi atzīmēt to, ka tās ir pieejamas ikvienam, tajā skaitā arī sociālās atstumtības un riska grupas jauniešiem, piemēram, jauniešiem ar īpašām vajadzībām. Tomēr pats pamats jaunatnes neformālajai izglītībai ir jaunatnes organizācijas un jauniešu centri (jaunatnes iniciatīvu centri), kur ikdienā notiek praktisks darbs ar jauniešiem. Izplatītākās jaunatnes neformālās izglītības aktivitātes ir dažādas nometnes, semināri, konferences, kā arī citu pasākumu organizēšana, projektu rakstīšana un īstenošana, vietējas un starptautiskas pieredzes apmaiņas, brīvprātīgais darbs u.c. Visu minēto pasākumu būtība ir tāda, ka tos brīvprātīgi iniciē, plāno un īsteno paši jaunieši par tematiem, kas tiem pašiem liekas aizraujoši un svarīgi (Matisāne, 2010).

Latvijā neformālā izglītība pagaidām nav vienota un skaidra definējumu kā formālajai izglītībai. Tas izskaidrojams ar šīs izglītības daudzveidību un plašumu. Viennozīmīgi neformālā izglītība ir uz indivīdu centrēta un balstīta uz izpratni par demokrātijas vērtībām un cilvēktiesībām. Tomēr tai ir zināmas vienojošas iezīmes vai rakstura pazīmes.

Viens no galvenajiem pilsoniskas izglītības priekšnosacījumiem skolā, lai tā tiktu sekmīgi īstenota ir skolas administrācijas un skolotāju mērķtiecīgs darbs pie pilsoniskā klimata radīšanas skolā, kas sekmē pilsonisko attīstību skolēnos un skolā. Starp skolotājiem un skolēniem ir jārada tāda veida attiecības, kuras balstītos uz demokrātiskām vērtībām un tās spētu attīstīt un īstenot pilsonisko izglītību un audzināšanu skolā. Skolai jāveidojas par, tādu iestādi, kur skolēns spētu apgūt demokrātiskās rīcības pamatus un spēju izmantot savas pilsoniskās prasmes, tiesības un pienākumus. Skolotājs mūsdienu izglītības procesā pilda

konsultanta lomu un virza skolēnu mācību procesā, kur skolēns aktīvi darbojas un risina jautājumus, kas viņam ir aktuāli tagad nevis kaut kad nākotnē. Skolēniem ir pašiem ar skolotāja, kā konsultantu, jāspēj attīstīt patstāvīgumu un spēju pieņemt lēmumus, skolotājs šeit darbojas kā novērotājs un konsultants.

Kopsavilkums. Audzinot demokrātiskus pilsoņus nepieciešams iesaistīt audzināšanas procesā vecākus, pedagogus, skolēnus. Pilsoniska sabiedrība ir plašs kopums, nevis konkrēts indivīds, līdz ar to iesaistot vecākus, pedagogus un skolēnus, izglītības iestādē ir iespējams realizēt tās idejas, kuras ir aktuālas lielākajai daļai sabiedrības un spēja ietekmēt izglītības nepilnības skolā, kā arī vecākiem sekot līdz skolēnu mācību procesam. Lielākais Latvijas sabiedrības kopums nevēlās būt aktīvi pilsoņi, līdz ar to jauniešiem ir jāspēj ne tikai pašiem veidoties par aktīviem pilsoņiem, bet ir jāspēj organizēt arī savus vecākus, lai tie būtu aktīvi pilsoņi, ņemtu piemēru no saviem bērniem.

Pilsonisko prasmju un iemaņu attīstība ne tikai tiek īstenota formālajā izglītībā, bet arī neformālajā izglītībā. Neformāla izglītība ļauj jauniešiem attīstīt savas pilsoniskās prasmes un iemaņas, kur jauniešiem piedalās brīvprātīgi, ņemot vērā vēlmes, kuras ir tuvas jauniešiem, bet caur šo neformālo izglītību jauniešiem iegūst zināšanas, kuras var izmantot arī formālajā izglītībā. Neformāla izglītība veicina jauniešu prasmju un iemaņu attīstību, veido attieksmi, veicina aktīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, spēj sevi individuāli pilnveidot un pierādīt. Jaunieši neformālās izglītības īstenotāji ir jaunatnes organizācijas, biedrības un nodibinājumi, kur darbojas jaunieši un galvenais neformālas izglītības īstenotājs ir ikviens jauniešs.

3. SKOLĒNU PAŠPĀRVALDE KĀ VIENA NO VADĪBAS INSTITŪCIJĀM SKOLĀ

3.1. Skolēnu pašpārvaldes jēdzieniskuma skaidrojums

Skolēnu pašpārvalde – institūcija, ko veido no klasēm izvirzīti vai ievēlēti skolēni, lai aizstāvētu skolēnu intereses, realizētu jaunas idejas, lemtu skolas dzīves jautājumus, organizētu izklaides un izglītojošus pasākumus, palīdzētu pedagogiem mācību procesa organizēšanā (Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca).

Skolēnu pašpārvalde ir pašpārvaldes institūcija, ko vada skolēni. Skolēnu pašpārvalde sadarbojas ar skolas vadību, pedagoģisko kolektīvu, vecākiem. Skolēnu pašpārvalde apspriež un vada mācību un ārpusstundu darba aktivitātes, iesniedz priekšlikumus skolas darba uzlabošanai, iekšējās kārtības nostiprināšanai, mācību procesa pilnveidei u.c. (Kručiņina, Petermane, 1999).

Skolēnu līdzpārvalde – institūcija, kurā skolēnu apgūst prasmes sadarboties un piedalīties skolas dzīves pārvaldē līdzās direktoram, administrācijai, pedagoģiskajai padomei, izglītības padomei un vecāku padomei (Petermane, 2008).

Autors, aplūkojot skolēnu pašpārvaldes terminus, secina, ka pašpārvalde ir organizācija izglītības iestādē, kurā darbojas ievēlēti skolēnu pārstāvji, kuri iesaistās dažādu lēmumu pieņemšanā, kā piemēram, par pasākumu laiku un norisi, citu skolotāju un skolēnu iesaistīšanu pašpārvaldes darbā, realizēt dažādas idejas skolā, lemj par jautājumiem, kas saistīti ir ar skolu, organizē dažādus pasākumus, kā arī palīdz skolotājiem. Terminu „pašpārvalde” var aizstāts, ar „līdzpārvalde”, līdz ar to izglītības iestāžu nolikumos var sastapties ar dažādiem formulējumiem.

Lai pašpārvalde varētu sekmīgi darboties izglītības iestādē, to jāvada tādai personai, kurai būtu līdera prasmes un iemaņas. Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā līderis tiek skaidrots, sekojoši – indivīds, kas, garīgi iedvesmojot, aizraujot, organizē un vada grupas darbību, regulē savstarpējās attiecības grupā. Izšķir formālo (pēc amata) un neformālo (pēc reāliem nopelniem) līderi. Līderim nepieciešams intelekts, pārliecība, iniciatīva, enerģiskums, izlēmība, mērķtiecība, atbildība, prasme citus uzklausīt, pārliecināt, saliedēt, apvienojot kopīgu problēmu risināšanai, atraisot un izmantojot katra potenciālās spējas.

Skolēnu pašpārvaldē līderim ir jāpiemīt arī demokrātiska vadītāja īpašībām. A. Klauss jēdzienu demokrātisks vadītājs skaidro kā tādu, kurš tiecas uz koleģiālu lēmumu pieņemšanu un plašu pilnvaru deleģēšanu darbiniekiem. Īsti demokrātisks vadītājs ir sastopams reti, biežāk redzama tā imitācija – autoritāra vadība tiek maskēta ar pseidodemokrātiskām

procedūrām (Klauss, 2002). Tas nozīme, ka vadītājam jābūt tādām, kurš neapspiež citus, ņem vērā dalībnieku viedokli un idejas, cenšas kopīgi tās īstenot, lai sasniegtu organizācijas mērķus.

Aplūkojot pašpārvaldes terminu skaidrojumu, autors secina, ka pašpārvalde izglītības iestādēs aizstāv skolēnu intereses, kā arī skolēni iesaistoties pašpārvaldē, spēj pieņemt dažādus lēmumus izglītības iestādē, tādā veidā skolēni attīsta atbildību par pieņemtajiem lēmumiem savā mācību iestādē. Pašpārvalde ir viena no institūcijām, kur skolēni redz, kā darbojas demokrātiska sabiedrība, kura diskutē, pieņem un akceptē lēmumus un tos ievieš. Pašpārvaldes loma izglītības iestādē ir arī iesaistīt pēc iespējas vairāk pedagogu, skolēnu un skolēnu vecākus un citus sabiedrības pārstāvju izglītības jautājumu risināšanā.

3.2. Skolēnu pašpārvalde, kā izglītības vadības organizācija skolā

Skolēnu pašpārvaldes darbības mērķis ir panākt skolēnu un izglītības iestādes administrācijas interešu saskaņošanu un skolēnu aktīvu iesaistīšanos audzināšanas darbā, mācību procesā un sabiedrisko aktivitāšu organizēšanā atbildīgo iemaņu un prasmju apgūšanā, lēmumu kopīgā pieņemšanā. A. Šmite, uzskata, ka lēmums būtībā ir labākās alternatīvas izvēle un norāda, ka lēmums ir vadītāja, grupas, komandas, iestādes darbības rezultāts (Šmite, 2006).

Viens no rādītājiem, ka skola ir atzītas demokrātijas idejas, ir tās pārvalde un līdzpārvalde. Ar pašpārvaldi jāsaprot nosacījums, ka bez skolas administrācijas un pedagoģiskās padomes viedokļa nozīmīga loma lēmumu pieņemšanā ir arī skolēnu pašpārvaldei. Skolām ir pietiekami brīva rīcības iespēja, ļoti liela loma tam, cik demokrātiska ir skolas vadība. Demokrātisku vadību raksturo tas, vai un cik lielā mērā tā „atver” skolu demokrātijas idejām vai nolemj to stagnācijai (Kopmane, Petermane, 1999).

Skolēniem ir iespēja veidot demokrātiskām valstisko institūciju modelim atbilstošu organizāciju un reālā darbība gūt iemaņas nākotnes sociālo attiecību veidošanā (Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

Pašpārvaldes principa pakāpeniska realizēšana skolas darbā ir viens no avotiem mācību un audzināšanas procesa pielīgošana, skolēnu sabiedriskās aktivitātes un atbildības attīstīšana.

Skolēnu pašpārvaldes attīstīšana, tās darbības stimulēšana ir viens no aktuālākajiem uzdevumiem skolēnu motivēšana un jaunu mērķu sasniegšana. Dažādos skolas darba posmos šis uzdevums ir bijis specifisks, tas atspoguļojas visraksturīgākās iezīmes audzināšanas

procesa. Tāpēc ikvienam pedagogam - vai tas būtu skolas direktors, klases audzinātājs vai skolotājs – ir jāiegulda īpašs, kvalificēts darbs, lai attīstītu skolēnu pašpārvaldi.

Attīstīta un virzīta skolēnu pašpārvalde pieļauj iespēju, ka veiksmīgāk tiks risinātas skolas problēmas tajās sfērās, kas vismazāk pakļaujas pieaugušo kontrolei, kā arī nejaušo, stihiski radušos sakaru ļaus izveidot jaunas, uz līdzvērtību balstītas attiecības starp pedagogiem un skolēniem (Kopmane, Petermane, 1999).

Skolēnu pašpārvalde sniedz iespēju jauniešiem attīstīt sociālās saskarsmes iemaņas vairākos līmeņos – savstarpējās attieksmēs savā sociālajā grupā, ar skolas pedagogiem, kuriem savukārt ir jābūt gataviem pieņemt šāda veida sadarbības modeli. Arī ar skolu saistītajam sabiedrības institūcijām – pašvaldībām, dažādām sabiedriskajām organizācijām, arī ģimenei. Skolēni tādējādi iegūst gan daudzpusīgu sociālo attiecību pieredzi, gan prasmi attīstīt veiksmīgai socializācijai nepieciešamās individuālās īpašības.

Svarīgs pamatprincips, kas raksturīgs skolēnu pašpārvaldei kā socializācijas modelim, ir atbildība. Reālajā darbībā atbildības pirmais solis ir pašanalīze un pašnovērtējums. Ne mazāk nozīmīgs ir darbības sabiedriskais vērtējums. Jāņem vērā, ka pozitīvi vērtēta sociālā darbība, ne tikai nostiprina indivīda atbildību, bet arī rada drošības sajūtu turpmākajā sociālajā saskarsmē. Atbildība vedina savu personisko viedokli saskaņot ar sociālās grupas interesēm. Jo augstāk ir atbildības sliekšnis, jo aktīvāk attīstās citi personības komponenti – brīvība, patstāvība, darbība (Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

Skolēnu pašpārvaldes veiksmīgas darbības princips ir brīvprātība. Brīvprātīga skolēnu iesaistīšanās sociālajās attiecībās ļauj sabalansēt socializācijas procesu ar personības interesēm un vēlmēm. Tā ir iespēja jebkuram skolēnam pārbaudīt savas iemaņas, attīstīt un tās pilnveidot, saskaņojot ar personiskajām interesēm un sabiedrības vajadzībām. Pedagogam ir jāatbalsta skolēna vēlmes pat tajos gadījumos, kad rodas šaubas par rezultātu. Būtiski apzināties, ka skolas pašpārvaldes nozīmīgums ir darbības procesā. Svarīgi, lai skolēns uzkrātu maksimāli dažādu sociālās saskarsmes pieredzi, ar pedagoga atbalstu to izvērtēt un piemērotu individuālajām socializācijas procesam (Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē, 2000).

A. Tūna grāmata „Mūsdienīga skola – prieks, iespējas un atbildība” par būtisku uzdevumu daudzas skolas pamatoti izvirza skolēnu līdzdalības un līdzdalības vecināšanu. Tas attiecas gan uz mācību procesu, gan skolas dzīves organizēšanu, līdzdalību lēmumu pieņemšanā, sadarbību ar apkārtējo sabiedrību, iesaistīšanos formālās un neformālās interešu grupās u. tml. Arī skolas kopumā cenšas iesaistīties dažādos projektos, lai skolēni, tajos darbojoties, gūtu iespēju paplašināt zināšanas un attīstīt dzīvei nepieciešamās prasmes. Darbs

šādos projektos nereti prasa papildus laiku un darbu, tāpēc svarīgi, lai arī vecāki izprastu to nozīmību gan bērna akadēmisko zināšanu paplašināšanā, prasmju attīstīšanā, gan rakstura veidošanā (Tūna, 2004).

Eiropas Komisijas Baltajā grāmatā ir teikts, ka sociālās prasmes nozīme savstarpējās kontaktēšanās prasmi, t.i., uzvedību darbā, kā arī attiecīgās spējas, kas ļauj uzņemties atbildību, tādas, kā prasme sadarboties un strādāt komandā, radoša pieeja darbam un tiekšanās pēc kvalitātes. Pilnībā šīs prasmes var apgūt tikai darba vidē, tātad galvenokārt uz vietas darbā vai skolā (Andersone, 2004).

Autors secina, ka skolēnu pašpārvalde veicina un attīsta, to kas tiek minēts Eiropas komisijas Baltajā grāmata, ka tiek attīstās prasmes un iemaņas sadarboties un strādāt komanda, uzņemties atbildību par pieņemtajiem lēmumiem un ietekmēt procesus izglītības iestādē.

Organizācijas ir sociāli grupējumi, kas izveidoti, lai sasniegtu noteiktus rezultātus. Tās raksturo apzināta cilvēku darba izmantošana, uzdevumu sadalīšana un darba kontrole kopējo mērķu sasniegšanai, kā arī robežas, kas nošķir organizāciju no apkārtējās vides.

G. Dāvidsone organizācijas iedala pēc vairākām kopīgām pazīmēm:

- Organizācijas struktūra, kas izveidota, lai veicinātu efektīvu visu organizācijas rīcībā esošo resursu izmantošanu.
- Aktivitātes jeb darbības, kas kaut kādā veidā tiek grupētas, ko pārrauga un par ko lēmumus pieņem šim mērķim iecelts un pilnvarots vadītājs.
- Attiecības, kas tiek veidotas, lai veiktu noteiktas funkcijas, amatus, lomas u.tml.
- Uzdevumi, kas tiek sadalīti un deleģēti organizācijā strādājošajiem (Dāvidsone, 2008).

A. Klauss grāmata „Zinības vadītājiem” terminu organizācija skaidro šādi: „Vesela atsevišķo daļu mijiedarbība, iekšējā saskaņotība un sakārtotība, ko nosaka veselā struktūra. Uzņēmuma darbinieku grupa ko apvieno darbības mērķi un uzdevumi, kurus darbinieki pieņem kā kopējus”. (Klauss, 2002, 288. lpp.)

Darba autors secina, ka, lai izglītības iestādē sekmīgi spētu funkcionēt skolēnu pašpārvalde, izglītības iestāde ir jābūt tādiem dalībniekiem, kuri spēj uzņemties pieņemt dažādus lēmumus, kā arī nest atbildību par saviem lēmumiem un vienoties par kopējiem mērķiem. Skolēnu pašpārvalde ir viena no izglītības iestādes apakšinstitūcijām, kura spēj ietekmēt dažādus procesus izglītības iestādēs, kā arī spēj sadarboties ar skolas vadību, pedagogiem un vecāku padomi.

A. Šmite izvirza nosacījumus efektīvai skolai, no kuriem uzmanību saistībā ar efektīvas skolas un skolas pašpārvaldes mijiedarbību piesaista vairāki. Jau pirmajā nosacījumā izskan

efektīvas skolas pamatnostādne, proti, sadarbība, ar to saprotot sadarbību visos līmeņos, kas noteikti ietver sadarbību ar skolēnu veidotājām institūcijām skolā, kur:

- valda sadarbība.
- neveic biznesu uz bērnu rēķina.
- tiecoties uz kopējo mērķi, izprast izglītības sistēmas mainīgo un nemainīgo daļu.
- atbilstoši izglītības programmai jāpalīdz visiem izglītoties.
- vadībai koncentrēt spēku, lai apzinātu un pārzinātu visu darbību.
- laikus novērst nesaskaņas skolas saimē.
- katram jāprot izvirzīt mērķi savai darbībai un vērtēt tā efektivitāti.
- jāpārziņa skolēnu vēlmes un vajadzības tālākizglītoties. Veidot programmas, kuras sniedz pietiekamas zināšanas un palīdz gatavoties dzīvei mainīgajā vidē.
- aktīvi iekļauties pārmaiņu procesos (Šmite, 2004).

Demokrātiskā sabiedrībā par efektīvām tiek uzskatītas skolēnu pašpārvaldes, kurās ir pozitīva attieksme, kas atspoguļo tiekšanos pēc augstiem sasniegumiem, efektīva mācīšana un mācīšanās un labas savstarpējās attiecības. Šajās skolās darbinieki, skolas padome, skolas pašpārvalde un vecāki uzticas skolas vadībai, darbiniekiem un skolas padome apzinās tās atbildību par saviem uzdevumiem un skolas veiksmīgu darbību, kā arī veicina skolas politikas un prakses veiksmīgu realizāciju (Vilkaste, 2003).

Efektīvas skolas spēj nodrošināt izglītības kvalitātes nepārtrauktu paaugstināšanu, kas dod nepieciešamo pamatu katra indivīda un sabiedrības intelektuālajai, morālajai un materiālajai izaugsmei un valsts ilgtspējīgai attīstībai (Vilkaste, 2003).

Skolēnu pašpārvalde skolas māca darboties ar pieaugušo patstāvību, spriedumiem un personīgu atbildību. Tās attīsta skolēnu kompetenci darboties dažādās situācijās un strādāt komandā, attīsta izpratni par cilvēkiem un savstarpējās atkarības atzīšanu, realizējot kopīgus projektus un mācoties risināt konfliktus viedokļu dažādības un savstarpējās sapratnes garā. Efektīvas skolas māca darboties ar pieaugušo patstāvību, spriedumiem un personīgu atbildību.

Skolēnu pašpārvaldes darbības mērķis ir panākt skolēnu un izglītības iestādes administrācijas interešu saskaņošanu un skolēnu aktīvu iesaistīšanos audzināšanas darbā, mācību procesā un sabiedrisko aktivitāšu organizēšanā atbildīgo iemaņu un prasmju apgūšanā, lēmumu kopīgā pieņemšanā (Šmite, 2006).

Skolēnu pašpārvaldei vajadzētu būt uz demokrātijas un brīvas izvēles principiem veidotai institūcijai, jo kā obligāts veidojums tā nespēs pilnvērtīgi veikt savus uzdevumus. Turklāt skolēnu pašpārvalde ir neatņemama izglītības procesa sastāvdaļa, kas sniedz vērtīgu

ieguldījumu personības attīstībā. Tad, kad mēs to esam sapratuši, vairs nerodas jautājums par šīs institūcijas obligātuma principu (Pelša).

3.2.1. Skolēnu pašpārvaldes pienākumi

Viena no galvenajām lietām, kas skolēniem ir jāveic skolēnu pašpārvaldē, parlamenta vai līdzpārvaldē, ir jāvēro pienākumi, kuri ir izstrādāti katrā skolēnu pašpārvaldē.

Maģistra darba autors uzskata, ka pienākumi, kuri skolēniem ir jāveic pašpārvaldē, ļauj attīstīt skolēniem atbildības sajūtu, radīt apziņu par atbildību, kā arī organizējot dažādus pasākumu izglītības iestādē, skolēni uzņemas atbildību par to, ka šie pasākumi notiks.

Maija Kručinina un Inese Magdaļenoka izdala vairākus skolēnu pašpārvaldes pienākumus:

- „atskaitīties vēlētājiem par izglītības iestādes Pašpārvaldes darbu, pieņemtajiem lēmumiem un to izpildi.
- jebkurš skolēns, kurš nav skolēnu pašpārvaldes loceklis, tapāt kā skolēnu pašpārvaldes locekļi drīkst izteikt savu viedokli, ierosinājumus un idejas attiecībā uz skolas dzīvi;
- ievērot iekšējās kārtības noteikumus;
- regulāri sniegt informāciju par skolēnu pašpārvaldes darbību skolas avīze;
- iesaistīt skolas pasākumos skolēnus, kuri nav skolēnu pašpārvaldes locekļi;
- rūpēties par mācību prestiža celšanu, veikt pasākumus skolas kārtības nodrošināšanā;
- divas reizes gadā skolēnu pašpārvaldes vadītājs piedalās skolas padomes sēdēs un atkarībā no vajadzības pedagoģiskas padomes sēdēs;
- skolēnu pašpārvaldes pārstāvji ierodas uz apspriedi ar direktori.

Skolēnu pašpārvaldes vadītāja pienākumi:

- vadīt skolēnu pašpārvaldes darbu;
- būt autoritātei, iedvesmot citus ar savu personīgo paraugu;
- informēt skolēnus par pašpārvaldes darbu un aktualitātēm jauniešu sabiedriskajās organizācijās Latvija un ārvalstīs;
- veicināt skolēnu iesaistīšanos valsts un starptautiska mēroga projektos;
- raudzīties, lai paredzētie pasākumi notiktu laikus;
- divas reizes gadā piedalīties skolas padomes sēdēs;
- vajadzības gadījumā piedalīties pedagoģiskās padomes sēdēs;
- atbildēt par pašpārvaldes plānoto darbu izpildi un veicamo pasākumu kvalitāti;

- rūpēties par ētisko normu ievērošanu skolēnu savstarpējās attiecības, attiecību kultūra”. (Kručiņina, Magdaļenoka, 2001, 60. – 62. lpp.).

3.2.2. Skolēnu pašpārvaldes tiesības

Skolēni, kuri darbojas skolēnu pašpārvalde uzņemas ievērot ne tikai pienākumus, bet arī tiesības.

Skolēnu pašpārvaldes tiesības:

- pieņemt lēmumus, kas ir sasītoši visiem skolēniem;
- piedalīties skolas darba plānošanā;
- diskutēt ar pašpārvaldes dalībniekiem par problēmu jautājumiem;
- kontrolēt un lemt par skolas valdē esošo līdzekļu izmantošanu;
- lemt par skolēnu apbalvošanu;
- kopīgi ar skolotājiem un direktoru risināt problēmas, kas saistītas ir ar skolēnu pašpārvaldi un to rīkotājiem pasākumiem izglītības iestādē;
- piedalīties skolotāju sapulcēs;
- piedalīties lēmumu pieņemšanā par skolas īpašuma izmantošanu
- izstrādāt un mainīt soda apmērus par izdarītajiem pārkāpumiem;
- aizstāvēt skolēnu tiesības;
- sodīt skolas iekšējās kārtības noteikumu pārkāpējus (Kopmane, Petermane, 1999).

Skolēnu pašpārvaldes vadītāja tiesības:

- pārbaudīt skolēnu pašpārvaldes dokumentāciju;
- saskaņojot ar pašpārvaldi, ieviest korekcijas pašpārvaldes darbā;
- pieņemt galīgo lēmumu par pašpārvaldē ierosināto darbības saturu, saskaņojot to ar attiecīgajām pašpārvaldes ministrijām;
- par paviršu attieksmi pret veicamajiem pienākumiem pašpārvaldes vadītājs ir tiesīgs mainīt attiecīgas nozares pārstāvjus.
- skolēnu pašpārvaldes locekļi drīkst izteikt protestu (rakstiskā veidā), kā arī ierosinājumus un idejas par skolas darbību augstākajai vadībai – direktoram un direktora vietniekiem;
- visi skolēnu pašpārvaldē izteiktie ierosinājumi tiek izskatīti pedagoģiskās padomes sēdē vai skolas padomē, vai apspriedē pie vadības, lai attiecīgo priekšlikumu akceptētu minētās struktūrās (Kručiņina, Magdaļenoka, 2001).

Autoram izpētot skolēnu pašpārvaldes pienākumus izglītības iestāde, radās salīdzinājums, ka pašpārvaldes skolā ir pielīdzināma valsts pārvaldes modelim, kurā darbojas vadītājs, kurš koordinē, lai atbildīgas personas pildītu savus pienākumus un par tiek atskaitās vadītājam.

3.3. Izglītības iestādes pašpārvaldes institūciju normatīva bāze

Latvijas Republikas Izglītības likums nosaka skolēnu pašpārvaldes izveides un darbības pamatojumu Latvijas izglītības iestādēs. Izglītības likuma 30. panta, 3. punktā tiek teikts, ka:

„(3) Izglītības iestādes vadītājam ir pienākums nodrošināt izglītības iestādes pašpārvaldes izveidošanu.”

Pēc likuma 3. panta skolas direktoram ir jānodrošina skolā skolēnu pašpārvaldes izveide, ja to vēlas skolēni, pedagogi vai skolas administrācija.

Latvijas Republikas Izglītības likuma 31. pantā par skolēnu pašpārvaldi tiek teikts:

„(1) Izglītības iestādes pašpārvalde tiek izveidota kā koleģiāla institūcija, kura darbojas saskaņā ar pašpārvaldes nolikumu.” (Ministru kabineta noteikumi. Izglītības likums, I nodaļa, Vispārīgie noteikumi, 30. un 31. pants.)

Izglītības likuma panti par skolas pašpārvaldi ir spēka kopš 1999.gada 1.jūnija.

Par skolēnu pašpārvaldi tiek minēts Jaunatnes likumā. Jaunatnes likuma mērķis ir uzlabot jauniešu, personu vecumā no 13 līdz 25 gadiem dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, darba tikumu un patriotismu, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī atbalstot darbu ar jaunatni. Jaunatnes likuma 5.panta noteikta pašvaldības kompetence jaunatnes politikas nozarē, proti,

„(6) Ja pašvaldība izveido skolēnu pašpārvaldi, tās sastāvā iekļauj izglītojamo pašpārvalžu, jauniešu iniciatīvu grupu un jaunatnes organizāciju pārstāvjus. Pašvaldības skolēnu pašpārvaldes pamatuzdevumi ir šādi:

- 1) piedalīties jauniešu interešu un vajadzību izpētē un analizēšanā, izstrādāt priekšlikumus pašvaldības jauniešu dzīves kvalitātes uzlabošanai;
- 2) veicināt pašvaldības jauniešu sadarbību un pieredzes apmaiņu;
- 3) veicināt jauniešu sadarbību ar pašvaldību, citām jauniešu domēm, institūcijām un organizācijām;
- 4) līdzdarboties pašvaldības organizētajos pasākumos;
- 5) izplatīt informāciju par jauniešiem piedāvātajām iespējām;
- 6) iesaistīties pašvaldības darbā ar jaunatni un tā ietvaros organizētajos pasākumos, projektos un programmās.

7. pants. Jauniešu līdzdalība jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā. Jauniešiem ir tiesības līdzdarboties jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā:

2) darbojoties izglītības iestāžu pašpārvaldēs”. (Jaunatnes likums, 1. pants, 6. pants un 7. pants.)

Izvirzītie uzdevumi skolēnu pašpārvalžu darbības attīstībai:

- veicināt un paplašināt jauniešu iniciatīvas, radošo un pilsonisko aktivitāti, aktivizējot skolēnu pašpārvalžu darbu;
- veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, jaunatnes organizācijās un jauniešu iniciatīvu grupās, kā arī iesaistīšanos brīvprātīgajā darbā, fiziskās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē.

Savukārt izglītības iestādē skolēnu pašpārvaldes darbība reglamentēta šādos izglītības iestādes dokumentos:

- Izglītības iestādes nolikums;
- Izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi;
- Izglītības iestādes skolēnu pašpārvaldes nolikums.

Labvēlīgu vidi skolēnu pašpārvaldes darbībai raksturo šādi aspekti:

- izglītības iestādē ir izveidota skolēnu pašpārvalde, kurā darbojas skolēni;
- skolēnu pašpārvalde darbojas interešu aizstāvībai un to saskaņošanai ar izglītības iestādes administrāciju, piedaloties izglītības iestādes darbības pilnveidošanā;
- visas izglītības procesā iesaistītās puses ir informētas par izglītības iestādes skolēnu pašpārvaldes veiktajiem uzdevumiem un pieņemtajiem lēmumiem un var izteikt savus priekšlikumus turpmākajam skolēnu pašpārvaldes darbam;
- skolas administrācija, pedagogi un citi speciālisti atbalsta skolēnu pašpārvaldes darbu un iniciatīvas, uzticas skolēnu pašpārvaldei (Pelša).

Autors uzskata, kad valstiskā līmenī tiek domāts par jauniešiem, jo Latvijā ir izveidots jaunatnes likums, tādā veidā tiek domāts par jauniešu integrāciju sabiedrībā, kā arī ar šo likumu nosaka skolēnu pašpārvaldes pamatuzdevumus. Jaunatnes likums ir spēkā kopš 2009.gada 1.janvāra.

Autors izpētot *Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009. – 2018.gadam*, secināja, ka valstiskā līmenī tiek domāts par to, lai skolās efektīvi tiktu attīstītas skolēnu pašpārvaldes, tādēļ tiek rīkoti dažādi semināri, kuros varētu skolēni un pedagogi apmainīties ar informāciju, un ar pieredzi, par to kā attīstās skolēnu pašpārvaldes izglītības iestādēs.

3.4. Skolēnu pašpārvaldes veidošanās pamatprincipi

Pedagogu un skolotāju konsultantu uzdevumi. Sekmīgu skolēnu pašpārvaldes darbu nodrošina, tad ja tajā vienlīdz ieinteresēti ir gan skolas direktors, gan administrācijas komanda, gan pedagogi, gan, protams, arī paši skolēni. Ja skolēni jūt skolotāju un skolas vadības ieinteresētību un atbalstu, tad viņi pārliecinās par to, ka ir nozīmīgi, ievēroti un līdzvērtīgi partneri. Īpaši pienākumi šajā procesā ir skolotājam – konsultantam, skolotājam – padomdevējam, viņa kompetencei un pieredzei. Ļoti būtiski šajā procesā ir dialogs, kā arī praktiska iesaistīšanas darbībā.

Skolēni, pamatskolas vecumā it īpaši, vēl nespēj pilnībā patstāvīgi darboties un pieņemt lēmumus, tāpēc ir vajadzīgs konsultants. Visbiežāk skolās konsultantus nozīme no administrācijas vidus (direktora vietniekus ārpusklases darbā), kā arī skolas administrācija var nozīmēt konsultantus no pedagoga vai atbalsta personāla vidus.

Konsultanta uzdevums ir vienmēr būt līdzās un vērot skolēnu darbošanos, lai vēlāk varētu kopīgi pārrunāt jautājumus, kuri ir svarīgi nākamā pilsoņa, politiķa, uzņēmuma vadītāja vai iestādes atbildīga darbinieka lomai.

Galvenajiem skolotāju - konsultantu uzdevumiem uzskatāmi šādi:

1. nepieciešamības gadījumā sniegt padomus un koordinēt skolēnu pašpārvaldes darbu;
2. palīdzēt skolēniem plānot darbu, izvirzīt uzdevumus;
3. ieteikt piemērotākās darba formas un metodes;
4. konsultēt pašpārvaldes vadītāju sēžu sagatavošanai;
5. uz klausīt viedokļus;
6. virzīt skolēnu interešu izglītību;
7. palīdzēt piesaistīt citus skolas skolēnus, skolotājus un vecākus, un citus sadarbības partnerus;
8. sniegt palīdzību izpētes darbā, izvērtējumā, rezultātu apkopošanā, novērtēšanā;
9. sekot skolas un skolēnu pašpārvaldes tradīciju stiprināšanai;
10. raudzīties, lai skolēnu idejas netiktu noraidītas bez pamatojuma;
11. palīdzēt sagatavot scenārijus, notikumus, anketas pasākumiem, aktivitātēm skolā;
12. piedalīties skolēnu pašpārvaldēs sēdēs (Petermane, 2008).

Valsts izglītības satura centra speciālisti sadarbībā ar Skolēnu pašpārvaldes darba koordinatore konsultatīvo padomi sagatavojuši metodiskos ieteikumus izglītības iestāžu skolēnu/audzēkņu pašpārvalžu veidošanas un darbības kārtības izveidei. Viens no modeļiem, kā ievēlēt skolēnu pašpārvaldi ir:

1. Izglītības iestādē var tikt ievēlēta tikai viena Pašpārvalde.

2. Pašpārvaldi ievēl vispārējās, tiešās un aizklātās vēlēšanās.
3. Pašpārvaldes vēlēšanu kārtību un izglītojamo tiesības piedalīties vēlēšanās nosaka šāda kārtība:
  - 3.1. vēlēšanu datums;
  - 3.2. vēlēšanu komisijas izveides un darbības kārtība;
  - 3.3. vēlēšanu sarakstu izveidošanas un iesniegšanas kārtība;
  - 3.4. balsu skaitīšanas kārtība;
  - 3.5. vēlēšanu rezultātu paziņošanas kārtība;
  - 3.6. pašpārvaldes darbības termiņi un ilgums.

Izglītības iestādes var izveidot arī savu modeli, kā ievēlēt skolēnu pašpārvaldi (Pelša, 2011).

Secība jeb viens no modeļiem, kā ievēlēt, skolēnu pašpārvaldi:

1. Skolēnu pašpārvalde savā sēdē nolemj vēlēšanu kampaņas uzsākšanu un izvirza vēlēšanu komiteju, kura sastāvā ir 8 skolēni un 2 skolotāji padomdevēji.
2. Klāšu kolektīviem nedēļas laikā jāizvirza kandidāti.
3. Tiek izsludināta iespēja skolēniem pašiem pieteikties par kandidātu.
4. Ar kandidātu sarakstu iepazīstina skolas kolektīvu, un notiek vēlēšanu pirmā kārtā, kuras nosacījums – ja neviens no kandidātiem neiegūst 50% plus vienu balsi, jārīko otrā vēlēšanu kārtā.
5. Vēlēšanu pirmās kārtas sarakstā parasti ir 7 līdz 10 kandidāti, kuru izvēlās no 9. – 12. klāšu skolēniem.
6. Lai noskaidrotu rezultātus, vēlēšanu komisijas locekļi un viens skolotājs – padomdevējs ierodas pie visiem klāšu kolektīviem, izsniedz biļetenu, kurā katrs ieraksta konkrēti sev vēlamo vienu kandidātu no piedāvātā saraksta.
7. Balsu skaitīšana notiek skolēnu valdes sēdē. šajā procesā nedrīkst piedalīties tie skolēni, kuri ir kandidāti. Skolēnu valde izlemj, kuri kandidāti piedalās otrā vēlēšanu kārtā, t.i., tie, kuri ir saņēmuši visvairāk balsu.
8. Skolēnu valdes sēdē tiek nozīmēta otrās vēlēšanu kārtas diena un dota atļauja aģitācijai par sev vēlamo kandidātu.
9. Vēlēšanu komisija sadala pienākumus:
  - sagatavot, pārbaudīt vēlēšanu sarakstus;
  - sagatavot telpu vēlēšanu norisei;
  - vēlēšanu procesa vadīšana.
10. Vēlēšanas uzvar kandidāts, kurš saņēmis visvairāk balsu, pārējie veido Skolēnu valdes prezidiju.

Par skolēnu pašpārvaldes jeb līdzpārvaldes darbību un organizāciju ir atbildīgs skolēnu pašpārvaldes vadītājs. Viņš organizē skolēnu pašpārvaldes darbu. Skolēnu pašpārvalde sapulcējas ik nedēļu dienu pirms valdes sēdes.

Skolēnu pašpārvalde lemj:

- kas vadīs valdes sēdes;
- kādus jautājumus apspriedīs;
- kas piedalīsies skolotāju apspriedē, vecāku komitejas sanāksmes, ziņojot un informējot par pašpārvaldes lēmumiem.

Skolēnu pašpārvaldes viedoklis tiek uzklausīts arī tad, ja jautājumi jāizlemj steidzīgi.

Skolēnu pašpārvaldes sēdes, ieteicams rīkot reizi nedēļā, noteiktā laikā (Kopmane, Petermane, 1999).

Pirmais un galvenais skolēnu pašpārvaldes sekmīgas darbības priekšnoteikums ir kompetenta pedagoģiskā vadība.

Pašpārvalde nenozīmē, ka skolēni uzreiz, iesaistoties tās darbībā, ir spējīgi pilnīgi patstāvīgi strādāt. Pašpārvaldes darbības nodrošināšana ir diezgan sarežģīts skolēnu pedagoģiskās vadīšanas process un rezultāts.

Pedagoģiskā prakse liecina, ka iespēja darboties pati par sevi skolēnus neorganizē konstruktīvām darbām. Skolēnu iesaistīšanos līdzdarbībā, vadīšanā, mācību formālā un neformālā procesa, organizēšanā un citās skolas darbības, kas attīsta skolēnu prasmes, ir īpaša pedagoga darbības joma. Skolās, kur šis darbs tiek prasmīgi organizēts, var radīt labus apstākļus veiksmīgu skolēnu sociālo prasmju apguvē un sasniegt labus rezultātus (Petermane, 2008).

Konsekventa skolēnu pašpārvaldes ieviešana skolā nenozīmē to, ka skolēniem uzreiz tiek nodota kāda procesa vadīšana un pārvaldīšanas funkcijas pedagogiem pakāpeniski un piesardzīgi jāuztic skolēniem atsevišķu uzdevumu veikšanu, mērķtiecīgi apmācot un modelējot situācijas, deleģējot un dalot atbildību par notiekošo (Petermane, 2008).

Pašpārvaldei ir jābūt objektīvi nepieciešamai skolēnu darbībai. Pedagoga uzdevums ir sniegt aktīvu palīdzību šīs darbības organizēšanā, kopa ar skolēniem patstāvīgi to vadot un pilnveidojot. Tikai noteikta sistēma, skaidri apzināti mērķi un uzdevumi, principi, noteikta atbildība var dot pozitīvus rezultātus un palīdzēt pašpārvaldei kļūt par visas skolas dzīves neatņemamu sastāvdaļu.

Viens no skolēnu pašpārvaldes veiksmīgas darbības pamatkritērijiem ir arī tas, cik nopietni skolas administrācija attiecas un vēlas sadarboties ar skolēnu pašpārvaldi, kā līdzvērtīgu partneri, un no vēlmēs radīt tādus apstākļus, lai skolēni tiešam apgūst prasmes, kas nepieciešamas skolas vadīšanā un pārvaldē.

Izglītības iestādes direktors un administrācija virza un koordinē pedagogu un skolēnu sadarbību, skolas dzīves pilnveidošanā iespējams radīt vidi un sistēmu, kurā visi piedalās, kur īstenojas vērtības un priekšstatu sistēma. Lai gūtu panākumus skolēnu pašpārvaldes efektīvas darbības nodrošināšanai, visa pedagoģiskā kolektīva savstarpēji saskaņots darbs ar kopīgu mērķi ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem.

Ir svarīgi, lai skolas direktoram un skolas administrācijai būtu vēlme sadarboties ar skolēnu pašpārvaldi, lai skolas varētu darboties pēc iespējas sekmīgāk.

Pašpārvaldes attīstība ļoti daudz, kas atkarīgs no tā, cik pareizi to izprot un, kā tās nozīmi vērtē skolas direktors. Skolās, kur direktors iepazīstina skolēnus ar sarežģītajām un daudzveidīgajām skolas problēmām, var prasīt skolēniem padomu, sniedz viņiem iespēju pašiem risināt daudzus skolas dzīves jautājumus, pašpārvaldes un skolēnu sociālo prasmju attīstībai pavērtos plašas iespējas (Petermane, 2008).

3.5. Skolēnu pašpārvaldes loma lēmumu pieņemšanā

Izglītība attīsta cilvēka resursus – viņu talantus un radošo potenciālu, ieskaitot atbildību par savu dzīvi un mērķu sasniegšanu, veido indivīdu spēju strādāt un nosaka viņu spēju konkurēt darba tirgū (Vilkaste, 2003). Pēc autora domām svarīgs aspekts, kurš mūsdienā skolām ir jānodrošina, ir izglītības sistēma, kurā skolēns spētu attīstīt savus talantus un radošo potenciālu, savukārt skolotājs mērķtiecīgi virzītu skolēnus uz mērķu sasniegšanu.

Mācību un audzināšanas procesa tālāka demokratizācija ir svarīgs nosacījums, lai skola gūtu panākumus skolēnu sagatavošanā dzīvei demokrātiskā valstī. Katras skolas pedagoģiskajam kolektīvam ir ļoti svarīgi apzināties, kāda ir šī darba tehnoloģija un pamatprincipi (Kopmane, Petermane, 1999).

Skolēnu pašpārvalde attīsta skolēnu sociālas prasmes un iemaņas. Sociālas prasmes un iemaņas ir nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā. Veidojoties bērna attiecībām ar citiem cilvēkiem, tiek apgūtas sociālās prasmes. Un savukārt, apgūstot sociālas prasmes, veidojas attiecības ar citiem cilvēkiem un vide, kurā pusaudzis dzīvo. Sociālas prasmes nozīmē savstarpējās kontaktēšanās prasmi tas ir, uzvedību darbā, kā arī attiecīgās spējas, kas ļauj uzņemties atbildību, tādas kā prasme sadarboties un strādāt komandā, radoša pieeja darbam un tiekšanās pēc kvalitātes (Andersone, 2004).

Viena no būtiskākajām lietām, ko skolēni iemācas pašpārvalde ir sociālas prasmes, skolēni iemācas sadarboties savā starpā, rast kompromisu strīdu gadījumos, stādāt tā, lai darbs tiktu veikts kvalitatīvi, kā arī sastrādāties ar skolas vadību un pedagogiem.

Autors uzskata, ka skolēnu loma lēmumu pieņemšana ir svarīga, jo tāda veidā skolēni tiek iesaistīti skolas dzīvē, kā arī skolēni var diskutēt, izteikt un pieņemt lēmumus savā skolā, kas ir būtisks nosacījums demokrātijai. Ar demokrātiju skolā var saprast to, ka mēs skolēnu veidojam atbildīgus, jo viņu lēmumi ietekmēs turpmāko skolas attīstību.

Pašreizējos apstākļos, kad skolām ir pietiekami brīva rīcības iespēja, ļoti liela loma ir demokrātiskai skolas vadībai. Demokrātisku vadību raksturo arī tas, vai un cik lielā mērā tā „atver” skolu demokrātijas idejām vai nolemj to stagnācijai (Kručiņina, Magdaļenoka, 2001).

Skolas pašpārvaldes principa pakāpeniska realizēšana skolas darbā ir viens no avotiem mācību un audzināšanas procesa pilnīgošanā, skolēnu sabiedriskās aktivitātes un atbildības attīstīšana (Kopmane, Petermane, 1999).

Skolēnu pašpārvaldes attīstīšana, tās darbības stimulēšana ir viens no aktuālākajiem uzdevumiem skolēnu audzināšanā. Dažādos skolas darba posmos šis uzdevums ir bijis specifisks, tas atspoguļojis visraksturīgākās iezīmes audzināšanas procesa nostādnē kopumā. Tāpēc ikvienam pedagogam – vai tas būtu skolas direktors, klases audzinātājs vai skolotājs – ir jāiegulda īpašs, kvalificēts darbs, lai attīstītu skolēnu pārvaldi (Kopmane, Petermane, 1999).

Kopsavilkums. Skolas pašpārvaldes loma izglītības iestādē ir attīstīt skolēnu prasmes pašiem pieņemt lēmumus, izteikt un aizstāvēt savu viedokli, mācēt atrisināt domstarpības, ja radušās kādas neskaidrības, kādā no jautājumiem, spēt sadarboties ar skolas administrāciju, līdz ar to pašpārvaldes sagatavo sabiedrībai sociāli aktīvus cilvēkus.

4. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR SKOLĒNU PAŠPĀRVALDES LOMU PILSONISKO PRASMJU VEIDOŠANĀ SKOLĀ

4.1. Metodoloģija

Autora maģistra darba tēma ir „Skolēnu pašpārvaldes loma pilsonisko prasmju veidošanā skolā”. Aptaujas mērķis bija izpētīt un analizēt skolēnu pašpārvaldes darba organizēšanu un pilsonisko prasmju veidošanos skolā, kā arī skolēnu pašpārvaldes darbības vērtējumu skolēnu pašpārvaldes dalībnieku skatījumā. Aptauja tika veikta vienā no Pierīgas vidusskolām. Aptauja sastāvēja no trīs dažādām anketām. Aptaujāti tika skolēnu pašpārvaldes dalībnieki, skolas skolēni (5. – 12. klasēm) un skolas administrācija.

Pierīgas X vidusskolā, strādā 64 pedagogi, tā kā skola piedāvā 5 izglītības programmas, maģistra darba autors izvelējas aptaujāt tos pedagogus, kuri māca skolēnus pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības vispārizglītojošajā programmā, līdz ar to tika aptaujāti 30 pedagogi.

Tika veikts gadījuma pētījums. Izlase tika veidota no Pierīgas X vidusskolas skolēnu pašpārvaldes dalībniekiem, 5. – 12. klases skolēniem un skolotāji. Autors kopumā aptaujāja 11 skolēnu pašpārvaldes dalībniekus, 181 skolēnu no 5. – 12. klases, kā arī 30 skolas pedagogus.

Iegūtie rezultāti tika apkopoti un apstrādāti „*Microsoft Office Excel*” programmā.

Autors literatūrā tika noskaidrots, kādu mērinstrumentu izvēlēties, lai iegūtu datus, kuri atspoguļotu skolēnu pašpārvaldes lomu pilsonisko prasmju veidošanā skolā.

Mērinstrumentus pēc izglītības pētījuma veida klasificē:

- kvalitatīvajos izglītības pētījumos ar mērinstrumentiem: aptaujām, anketām, interviju jautājumiem, novērojumu lapām, sociogrammām, dokumentiem;
- kvantitatīvajos izglītības pētījumos ar mērinstrumentiem: aptaujām, anketām, testiem, dokumentiem (Geske, Grīnfelds, 2001).

Aptaujas, anketas un dokumenti ir mērinstrumenti gan kvalitatīvajos, gan kvantitatīvajos izglītības pētījumos, taču atšķiras pētniecības mērķis, līdz ar to atšķiras analīzes metodes. Kvalitatīvajos pētījumos tiek iegūta vispārīgāka informācija.

Mērinstrumentus klasificē arī pēc informācijas iegūšanas veida:

- mērinstrumenti, ar kuriem informāciju iegūst pats pētnieks, nesaistoties ar pētījuma objektiem: novērojumi, skolēnu sekmju analīze, izglītību reglamentējošo dokumentu analīze,

- mērinstrumenti, ar kuriem informāciju iegūst tieši no pētījuma objektiem: testi zināšanu un prasmju novērtēšanai, aptaujas par attieksmēm, intervijas,
- mērinstrumenti, ar kuriem informāciju iegūst no starpniekiem, kas labi informēti par pētījuma objektiem: trešo personu (klasesbiedru, skolēnu vecāku, skolotāju) aptaujas (Geske, Grīnfelds, 2001).

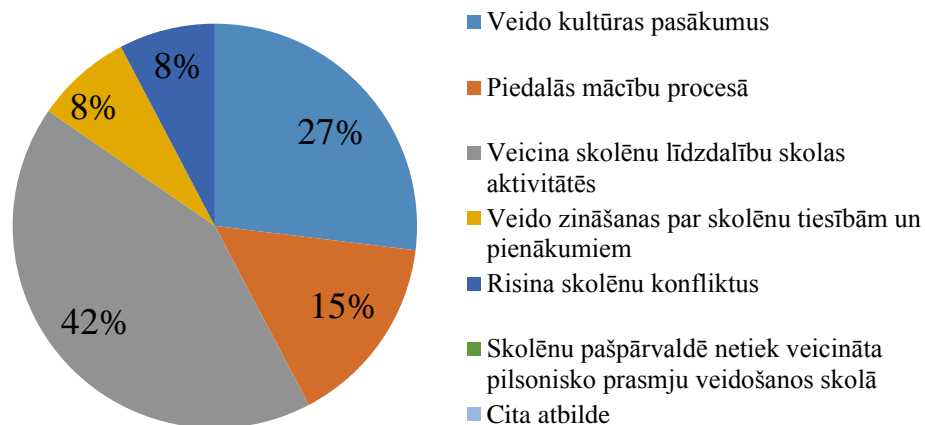
Maģistra darba autors izvēlējās anketēšanu, jo anketēšanai kā metodei ir vairākas priekšrocības – viegli apkopot datus un skaitliski analizēt.

4.2. Pierīgas X vidusskolas skolēnu pašpārvaldes dalībnieku aptaujas rezultāti un analīze

Atbildot uz jautājumu: „Cik bieži pašpārvaldes dalībnieki tiek ar skolas administrāciju, lai apspriestu aktuālos jautājumus izglītības iestādē?”, visi skolas skolēnu pašpārvaldes dalībnieki atbildēja vienādi, ka administrācija ar viņiem tiek vienreiz mēnesī, kad tiek apspriesti aktuālie jautājumi skolā. Anketējot skolēnu pašpārvaldes dalībniekus, tika noskaidrots, ka katru nedēļu viņi tiek ar pedagoģu konsultantu, kurš ir atbildīgais par skolas skolēnu pašpārvaldi.

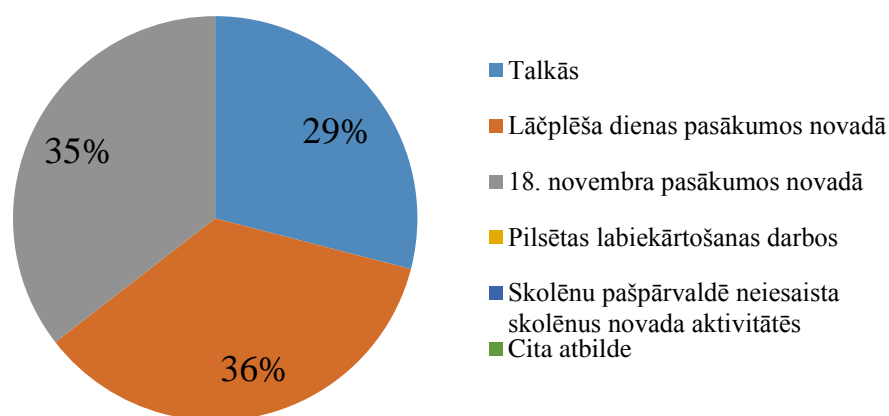
Atbildot uz jautājumu: „Kādā veidā notiek skolēnu pašpārvaldes vēlēšanas?”, skolas skolēnu pašpārvaldes dalībnieki atbildēja vienbalsīgi, ka skolēnu pašpārvaldes dalībnieki tiek ievēlēti izvirzot savu kandidatūru. Kandidatūru var izvirzīt skolēni no 8. līdz 12. klasei un vēlēties par kandidātiem var skolēni, kuri mācās no 5. līdz 12. klasei. Kopumā skolēnu pašpārvaldē tiek ievēlēti 11 skolēni, kuri visi arī piedalījās anketēšanā.

42% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki rīkojot aktivitātes skolā, pievērš uzmanību tam, lai pēc iespējas lielāka būtu skolēnu līdzdalība skolas aktivitātēs. Otra lielāka aktivitāte jeb 27% ir skolēnu pašpārvaldes rīkotie kultūras pasākumi skolā. 15% skolas pašpārvaldes dalībnieki piedalās mācību procesā, 8% risina konfliktus ar skolēniem, iesaistot konfliktos skolas atbalsta personālu, administrāciju, skolotājus un skolas padomi, kā arī 8% veido zināšanas par skolēnu tiesībām un pienākumiem. No respondentu atbilžu rezultātiem var secināt, ka skolēnu pašpārvaldes rīkotās aktivitātes skolā ir dažādas, līdz ar to katrs skolēns var izvēlēties, kādas aktivitātes vēlēties iesaistīties skolā. Skolēni attīsta arī līdzdalības un problēmu risināšanas prasmes – skolēnu pašpārvalde iesaistās konfliktu risināšanā starp skolēniem un veicina skolēnu līdzdalību skolas aktivitātēs, un izglīto skolēnus par viņu tiesībām un pienākumiem (*skat. 4.1. attēlu*).

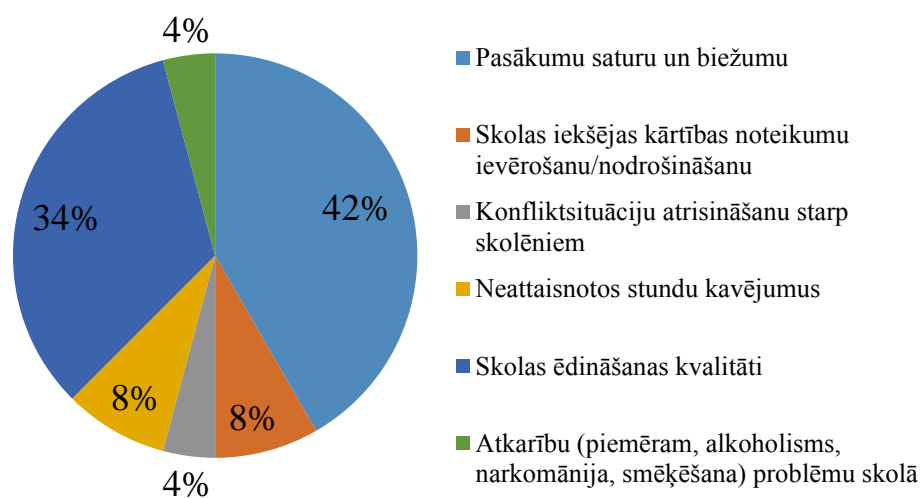
4.1. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „**Kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde rīko skolā?**”

Uz jautājumu „Kādas pilsoniskās aktivitātes skolas pašpārvalde iesaista skolēnu novadā?” 36% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki atbildējuši, ka skolēnu pašpārvalde iesaista skolēnus Lāčplēša dienas pasākumos novadā, kuri notiek saistība ar novada pilsētas domi. Gandrīz tikpat 35% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki atbildējuši, ka iesaista skolēnus 18. novembra pasākumos, kuri notiek skolā. Šajos pasākumos, skolā tiek veidota svinīgā līnija, kā arī dažādas citas aktivitātes, veltītas Latvijas proklamēšanas gadadienai. Savukārt 29% respondentu norādīja, ka skolēnu pašpārvaldes dalībnieki tiek iesaistīti pavasara/rudens talkās, kurā sakopj un labiekārto vidi ap skolu un citiem nozīmīgiem objektiem novadā. (skat. 4.2. attēlu)

4.2. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „**Kādas pilsoniskās aktivitātes skolas pašpārvalde iesaista skolēnus novadā?**”

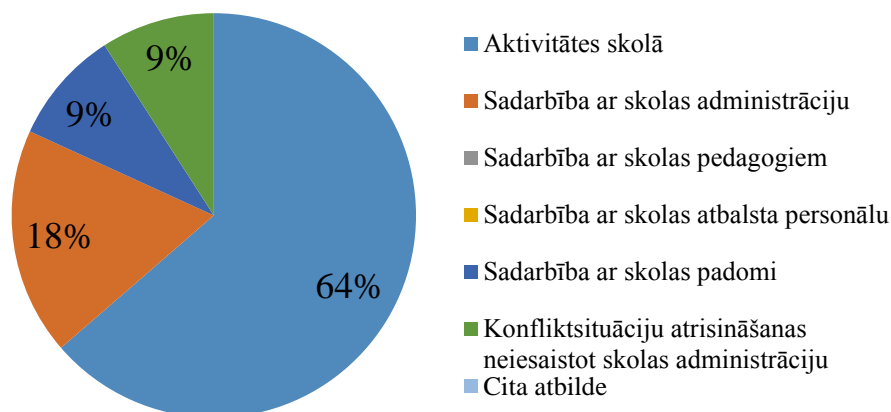
Gandrīz puse jeb 42% problēmu, ka saistās ar pasākumu saturu un biežumu ir risinātas, pārrunājot radušos problēmjaudījumus ar skolēnu pašpārvaldes dalībniekiem. Skolēnu padomes pārstāvji, atzina, ka ir grūti, piedāvāt tādus pasākumus, kuri atbilstu, noteiktiem administrācijas kritērijiem. Tāpat respondenti norādīja, ka iepriekš nebijušas aktivitātes, kuras iecerējusi organizēt skolēnu pašpārvalde, administrācija izsakās skeptiski un noraidoši, dodot priekšroku jau pasākumiem, kuri notiek katru gadu. 34% respondentu norāda, ka skolas ēdināšanas kvalitāte ir bijis viens no jautājumiem, kuru ir uzņēmusies un veiksmīgi risinājusi skolas skolēnu pašpārvalde, jo skolas vadība šo problēmu nav ņēmusi vērā. 8% no problēmām, kuras risinājusi skolēnu pašpārvalde, ir bijuši neattaisnotie kavējumi. Skolēnu pašpārvalde sadarbojusies ar klases audzinātājiem un ziņojusi par tiem skolēniem, kuri neatrodas stundās, bet gan klīst pa skolu. 8% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki norādījuši, ka skolēnu pašpārvalde ir mēģinājusi izglītēt skolēnus par skolas iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu/nodrošināšanu (*skat. 4.3. attēlu*). Neraugoties uz to, ka minētais skaitlis ir mazs, ir jāatzīst, ka tas ir viens no veidiem, kā skolēnu pašpārvalde, cenšoties ietekmēt skolēnu pilsonisko rīcību, veikusi izglītojošas aktivitātes. Tāpat jāatzīmē, ka vienaudžu stāstījumus par iekšējās kārtības noteikumiem, iespējams gūst lielāku klausītāju atsaucību, nekā gadījumā, ja stāstītājs būtu kāds no skolotājiem vai skolas vadības.

4.3. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „**Nosauc problēmu, kuru ir risinājusi skolēnu pašpārvalde skolā?**”

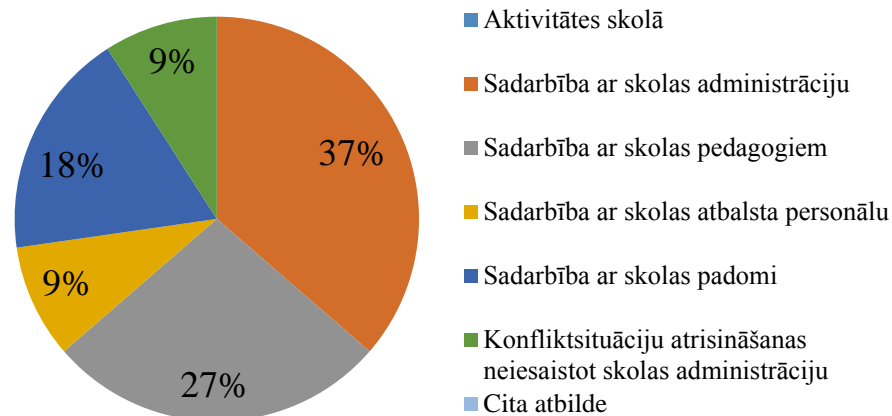
64% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki norādījuši, ka darbojoties skolēnu pašpārvaldē viņi visvairāk pievērš uzmanību aktivitātēm skolā, veidojot dažādus pasākumus un projektus dažādām klašu grupām, lai pēc iespējas vairāk iesaistītu visus skolēnus. 18% skolas pašpārvaldes dalībnieki atbildējuši, ka viena no skolēnu pašpārvaldes aktivitātēm ir sadarbība ar skolas administrāciju, ar mērķi realizēt savas idejas skolā. Jāatzīmē, ka bez skolas vadības

akcepta pētījumā veiktajā skolā, nevar notikt neviena skolēnu pašpārvaldes rīkota aktivitāte. 9% atbildējuši, ka risina konfliktsituācijas ar skolēniem (*skat. 4.4. attēlu*), neiesaistot skolas administrāciju, tikai tādos pārkāpumos, kuri ir maznozīmīgi, kā arī informē klašu audzinātājus par šādiem konfliktiem un to atrisinājumiem. ņemot vērā iegūtos rezultātus, autors uzskata, ka skolēnu pašpārvalde ir kā skolotāja labā roka, kura palīdz veidot skolā dažādas aktivitātes, pasākumus un projektus, kā arī informē skolēnus par viņa pienākumiem un tiesībām, spēj skolā risināt dažādas problēmas, kurām klašu audzinātājiem un administrācijai.

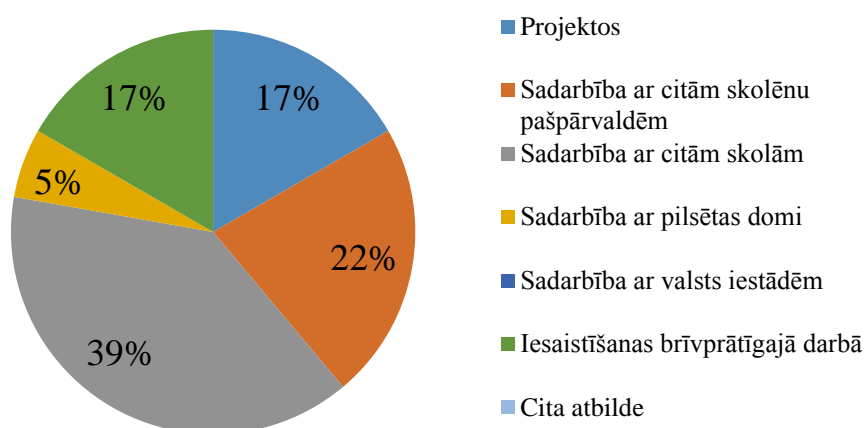
4.4. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „**Nosauc, kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde veic visvairāk?**”

Visvairāk - 37% no respondentiem atbildējuši, ka vismazāk aktivitātes velta sadarbībai ar skolas administrāciju. Sadarbība ar skolas pedagogiem ir viena no aktivitātēm, kur pašpārvalde velta vismazāk uzmanības 27%, neformālās sarunās noskaidroja ka skolas pedagogi ir noslogoti ar savu darbu, līdz ar to viņi, nevēlās vēl vairāk noslogot skolas skolotājus ar savām idejām un aktivitātēm. Tika norādīts, ka ir arī tādi pedagogi, kuri ir gatavi iesaistīties un palīdzēt ar padomu, lai realizētu skolēnu ieceres un idejas. 18% no respondentiem atbildējuši, ka vismazāk iesaistās sadarbībā ar skolas padomi. Skolas padome ir vēl viens no veidiem, kā veidot sadarbību ar skolotājiem un skolēnu vecākiem, iepazīstināt ar savām idejām un vīzijām un piesaistīt skolēnu padomes locekļus iesaistīties rīkot aktivitātes, pasākumus un projektus skolā. 9% atbildējuši, ka vismazākā aktivitāte ir sadarbības veidošana ar skolas atbalsta personālu un 9% neiesaistās risināt konfliktus starp skolēniem (*skat. 4.5. attēlu*).

4.5. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „Nosauc, kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde veic vismazāk?”

Skolēnu pašpārvaldes dalībnieki veido sadarbību ar citām skolām un pašpārvaldēm (attiecīgi 39% un 22%), kuras ir no blakus esošajiem novadiem, jo autora aptaujātā Pierīgas skola ir vienīgā skola novadā. 17% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki iesaistās dažādos projektos ārpus skolas, kā arī 17% iesaistās brīvprātīgajā darbā. Ārpus skolas 5% skolēnu pašpārvaldes dalībnieki, sadarbojas ar pilsētas domi (*skat. 4.6. attēlu*), tādā veidā skolēni var gūt pieredzi, kā tiek īstenoti dažādi projekti, idejas reģiona līmenī.

4.6. att. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieku atbildes uz jautājumu „Kādos pasākumos skolēnu pašpārvalde iesaistās ārpus skolas?”

4.3. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu aptaujas rezultāti un analīze

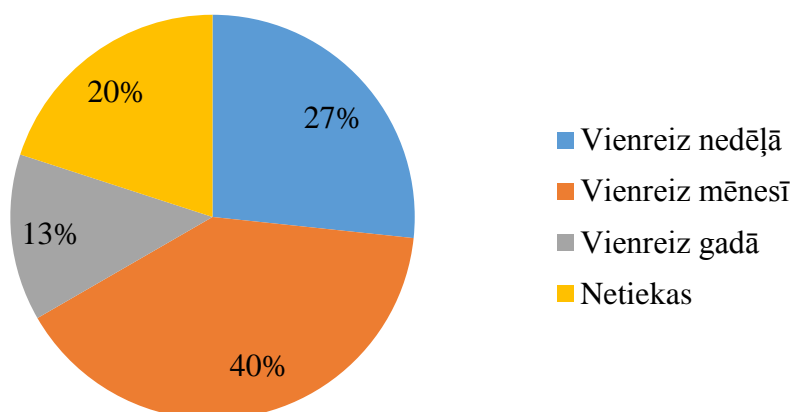
Skolas vadības un pedagogu ieinteresētība ir viens no priekšnosacījumiem, lai skolā spētu sekmīgi darboties skolēnu pašpārvalde. Skolēnu pašpārvaldei ir jāspēj sadarboties ar skolas vadību, pedagogiem un citām institūcijām skolā, pašvaldībā vai valstī. Skolas vadība atbild par skolas skolēnu pašpārvaldi, līdz ar to, sadarbojoties administrācijai un pašpārvaldei ir jāveicina, lai pašpārvaldes dalībnieki veicinātu un paplašinātu izglītojamo iniciatīvas, radošo un pilsonisko aktivitāti, vecinātu izglītojamo līdzdalību lēmumu pieņemšanā, piedaloties skolas sabiedriskās dzīves pilnveidošanā.

Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „**Skolēnu pašpārvaldei ir noslēgts (rakstisks) sadarbības līgums ar skolas administrāciju un pedagogiem?**”, lielākā daļa jeb 57% aptaujāto skolotāju atbildēja, ka viņi uzskata, ka skolēnu pašpārvaldei nav noslēgts rakstisks sadarbības līgums ar skolas administrāciju un pedagogiem. No aptaujātajiem pedagogiem, daudzi minēja, ka īsti nezina, kur meklēt informāciju par šādu līgumu, un to, kas tajā ir minēts. 43% no aptaujātajiem pedagogiem atzina, ka skolēnu pašpārvaldei ir noslēgts rakstisks līgums ar skolas administrāciju un pedagogiem. Autora aptaujātajā skolā, skolēnu pašpārvaldei ir noslēgts rakstisks sadarbības līgums par sadarbību ar skolas administrāciju un pedagogiem, kā arī līgumā ir minēta skolēnu pašpārvaldes darbība, pienākumi un tiesības.

Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „**Skolas administrācija un pedagogi tiekas ar skolēnu pašpārvaldi, lai izskatītu aktuālos jautājumus saistībā ar skolēnu interesēm skolā?**”, 80% aptaujātie skolotāji atbildēja, ka skolas administrācija tiekas ar skolas skolēnu pašpārvaldi, bet šie paši aptaujātie pedagogi atzina, ka skolēnu pašpārvalde netiecas ar pedagogiem, lai apspriestu aktualitātes skolā. 20% aptaujātie skolotāji atbildēja, ka skolas administrācija un pedagogi netiecas ar skolas skolēnu pašpārvaldi. Vienprātīga neziņa bija vērojama sākumskolas skolotāju atbildēs, kuri īsti nevarēja formulēt savas domas, par skolēnu pašpārvaldes darbību skolā. Izskaidrojums tam varētu būt tas, ka skolas administrācija un skolēnu pašpārvalde neveido saikni ar sākumskolas skolēniem un skolotājiem. Tāpat sākumskolas skolotāji atzina, ka viņi ir tālu no tā, ko dara skolā skolēnu pašpārvalde.

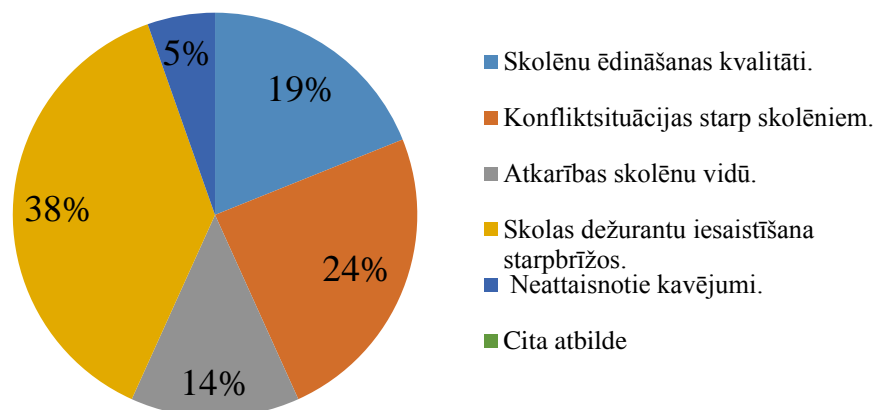
Domās par skolas administrācijas kopsapulcēm ar skolēnu pašpārvaldi skolotāju vidū ir neviennozīmīgs. 12 respondenti atbildējuši, ka skolas administrācija ar skolas skolēnu pašpārvaldi tiekas vienreiz mēnesī, bet 8 atbildējuši, ka vienreiz nedēļā, savukārt 4 atbildējuši ka vienreiz gadā. 6 no visiem aptaujātajiem skolotājiem domā, ka skolas skolēnu pašpārvalde vispār netiecas ar skolas administrāciju (*skat. 4.9. attēlu*). Autors noskaidroja, ka

administrācija vienreiz mēnesi tiekas ar skolas skolēnu pašpārvaldi un vienreiz nedēļā tiekas ar skolas pedagogu, kurš ir atbildīga persona par skolas skolēnu pašpārvaldi. Tas nozīmē, ka lielāka daļa skolotāju nav informēti par skolas administrācijas un skolēnu pašpārvaldes sapulcēm, kuras notiek diskusijas un lēmumu pieņemšanas process.

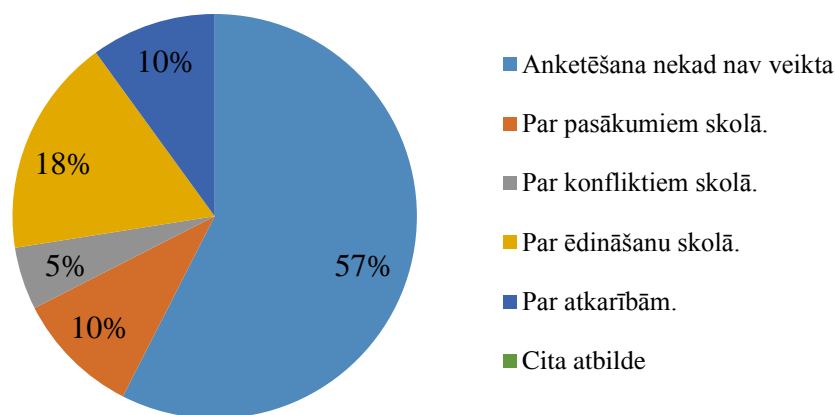
4.9. att. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „Cik bieži skolas administrācija un pedagogi tiekas ar skolas skolēnu pašpārvaldi?”

Visvairāk (38%) no skolotājiem uzskata, ka skolēnu pašpārvalde nodarbojas ar dežūru organizēšanu un vadīšanu starpbrīžos, tādā veidā nodrošinot kārtību skolā. 24% aptaujāto respondentu nosauca, ka skolēnu pašpārvalde sekmīgi risina konfliktsituācijas starp skolēniem. 19% respondentu atbildējuši, ka skolēnu pašpārvaldē sekmīgi atrisināja problēmu, kas bija saistīta ar skolēnu ēdināšanu, panākot, lai nepilnības tiktu novērstas. 14% respondentu atbildēja, ka viena no problēmām, kuru risina skolēnu pašpārvalde ir atkarības skolēnu vidū, informē un izglīto skolēnus par atkarībām un to sekām nosauca, ka skolēnu pašpārvalde risina problēmas par skolēnu neattaisnotie kavējumiem (*skat. 4.10. attēlu*). Pēc skolotāju anketu rezultātu apkopojuma var secināt, ka skolēnu pašpārvalde iesaistās risināt dažādas problēmas skolā.

4.10. att. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „**Nosauciet problēmu, kuru Jūsu skolēnu pašpārvalde ir iesaistījusi risināt izglītības iestādē?**”

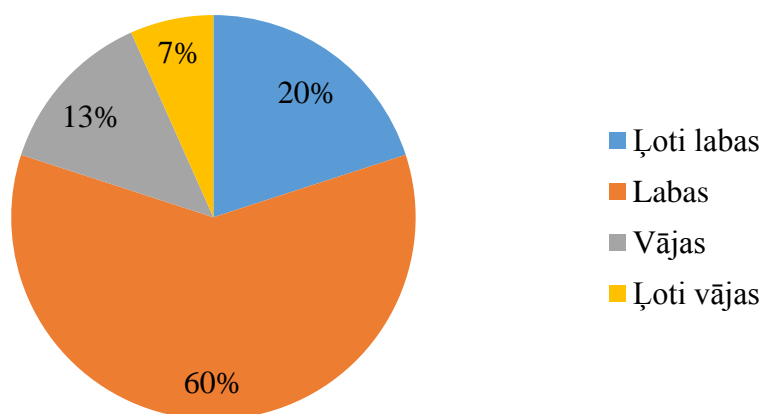
Vairāk kā puse jeb 57% aptaujātie respondenti anketās lielākoties atzīmēja atbildi, ka skolēnu pašpārvalde nekad nav veikusi anketēšanu skolā, ne par vienu no minētajām tēmām. Minēto apstākli var izskaidrot ar to, ka skolas administrācija neinformē skolas skolotājus par skolēnu pašpārvaldes darbībām skolā. 18% aptaujāto respondentu atbildējuši, ka skolēnu pašpārvalde veikusi anketēšanu par ēdināšanas kvalitāti skolā, tā arī ir bijusi viena no problēmām, kuru ir atrisinājusi skolēnu pašpārvalde skolā. 10% respondentu atbildējuši, ka ir bijušas aptaujas par atkarībām un pasākumiem skolā, kā arī 5% respondenti atbildēja, ka aptaujas ir bijušas par konfliktiem skolā (*skat. 4.11. attēlu*). Aptaujas ir viens no veidiem, kā skolas skolotājiem un pedagogiem uzzināt par problēmām skolā un spēt tās risināt, līdz ar to skolotāji un administrācija pilnveido skolēnu pilsoniskās prasmes, lai skolēni spētu risināt problēmas un konfliktus skolā un ārpus tās.

4.11. att. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „**Par kādām tēmām skolēnu pašpārvalde ir veikusi aptaujas skolā?**”

18 aptaujātie respondenti, skolēnu pašpārvaldes komunikāciju ar skolas skolēniem novērtēja, kā labas, jo pašpārvalde mēģina iesaistīt pēc iespējas vairāk skolēnus dažādos pasākumos skolā, kā arī piesaista skolēnus organizēt kopā ar skolēnu pašpārvaldi dažādus pasākumus un citas aktivitātes. 6 novērtēja komunikāciju starp skolēnu pašpārvaldi un skolēniem, kā ļoti labas, lielākoties tie bija administrācijas pārstāvji. 6 aptaujātie atzina, ka komunikācija ir vāja vai ļoti vāja (*skat. 4.12. attēlu*). Sākumskolas skolotāji, izteicās, ka sākumskolas skolēnus, skolas skolēnu pašpārvalde neiesaista nevienā pasākumā vai to organizēšana skolā, līdz ar to nekāda komunikācija nenotiek ar skolas pašpārvaldi.

Skolas skolēnu pašpārvalde, lielākoties strādā un sadarbojas ar tiem skolotājiem, kuri māca skolēnus no 5. – 12. klasei. Pašpārvaldei vajadzētu iesaistīt aktivitātes arī sākumskolas skolēnus un skolotājus.

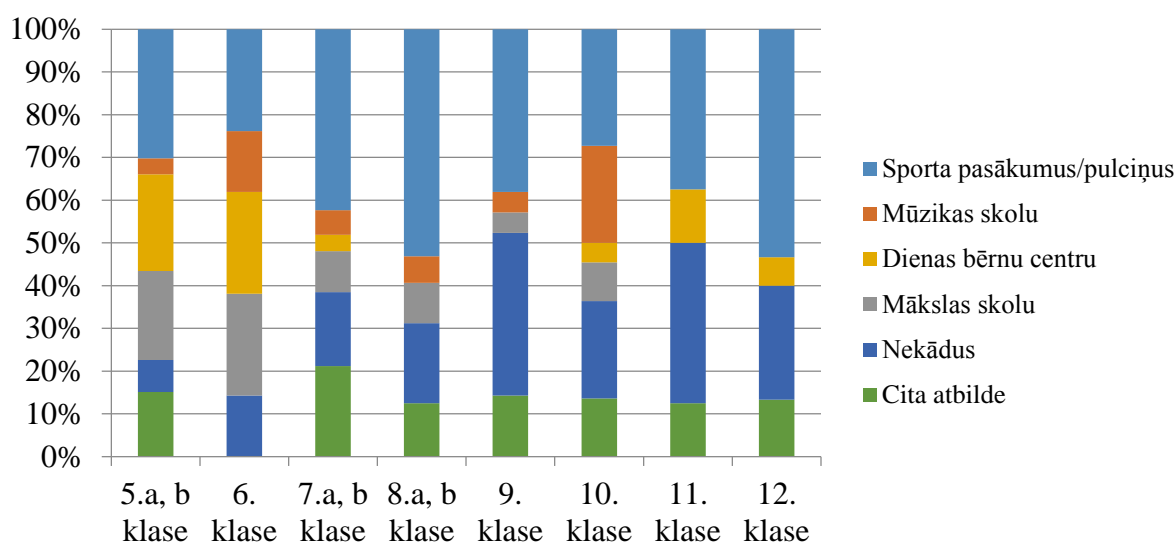
4.12. att. Pierīgas X vidusskolas administrācijas un pedagogu atbildes uz jautājumu „Kā jūs novērtētu savas skolēnu pašpārvaldes komunikāciju ar skolēniem izglītības iestādē?”

4.4. Pierīgas X vidusskolas 5. -12. klases skolēnu aptaujas rezultāti un analīze

Skolēnu līdzdalība un iesaistīšanas skolēnu pašpārvaldes aktivitātes ir viens no priekšnosacījumiem, lai skolēnu pašpārvalde spētu veiksmīgi darboties, kā rezultātā attīstītu skolēniem pilsoniskas prasmes un iemaņas. Lai izpētītu skolēnu viedokli par skolēnu pašpārvaldi, tika veikta anketēšana no 5. – 12. klasei.

Visvairāk sporta pasākumus/pulciņus apmeklēja 7., 8., un 12. klases, kas sastāda gandrīz pusi no apmeklētajiem pasākumiem. Mūzikas skolu visvairāk apmeklēja 5., un 6., klašu grupa. Dienas bērnu centru lielākoties visvairāk apmeklēja 5., un 6. klašu grupa. Trešā daļa no 9., 11. un 12. klašu grupas ir sabiedriski neaktīvas, neapmeklējot nevienu ārpusskolas pasākumu. Gandrīz piektdaļa 5. un 7. klašu skolēni apmeklēja cita veida ārpusskolas pasākumus, piemēram

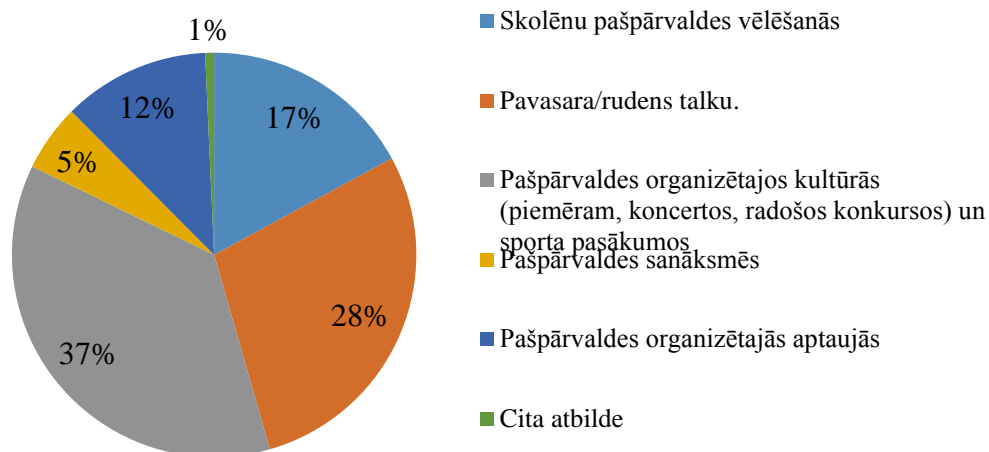
jaunsardze, hip hops, breake dance (skat. 4.13. attēlu).. Skolēni ārpusskolas lielākoties apmeklē sporta pasākumus, lielākoties šie sporta pasākumi tiek apmeklēti turpat skolā, kā arī ir skolēni, kuri dodas uz Rīgu. Skolēni apmeklē arī mūzikas un mākslas skolas, kuras ir pieejamas turpat novadā, kā arī skolā pieejamos pulciņus ar mūzikas un mākslas novirzienu. Mazo klašu skolēni lielākoties apmeklē bērnu dienas centru, kur notiek dažādi pasākumi un tiek spēlētas dažādas spēles. Tas nozīmē, ka skolēni mīl iesaistīties neformālās izglītības pasākumos, kas arī ir viens no veidiem kā mācīties pilsoniskās prasmes. Jo jaunsardze audzina pilsonisko apziņu, sporta pasākumos sadarbības prasmes un komandas spēli, kas var noderēt arī sadarbojoties sabiedrībā, kādas problēmas risināšanā utml.

4.13. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Kādus ārpusskolas pasākumus Tu apmeklē?**”

No skolēnu pašpārvaldes rīkotajiem pasākumiem 17% skolēni ir piedalījušies pašpārvaldes vēlēšanās. 28% skolēni ir iesaistījušies pavasara/rudens talkās, kuras notiek katru gadu, skolēni sakopj un labiekārto vidi skolā un novadā. Lielākā daļa jeb 37% skolēnu apmeklē skolēnu pašpārvaldes organizētos kultūras pasākumus. 5% skolēni apmeklē skolēnu pašpārvaldes sanāksmes, lielākoties tie ir skolēni, kuri ir ievēlēti skolēnu pašpārvalde un skolēni no mazās skolēnu pašpārvaldes. 12% skolēni ir piedalījušies pašpārvaldes organizētājās aptaujās 1% atbildējis, ka nav piedalījies nevienā no pasākumiem. (skat. 4.14. attēlu).

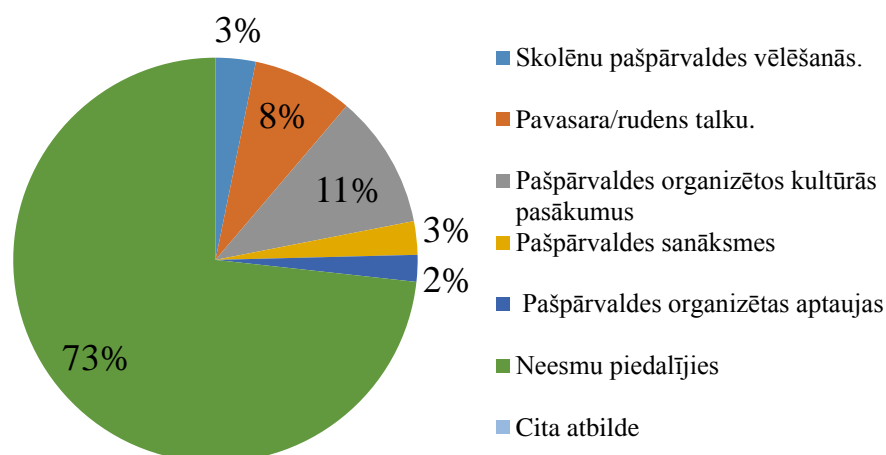
Skolēni lielākoties iesaistās dažādos skolēnu pašpārvaldes rīkotajos pasākumos, kas veicina viņu sabiedrisko līdzdalību skolā, kā arī attīsta sociālas prasmes komunikācija un sadarbības veicināšana ar citiem cilvēkiem.

4.14. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „Kādā no skolēnu pašpārvaldes rīkotajiem pasākumiem esi piedalījies skolā?”

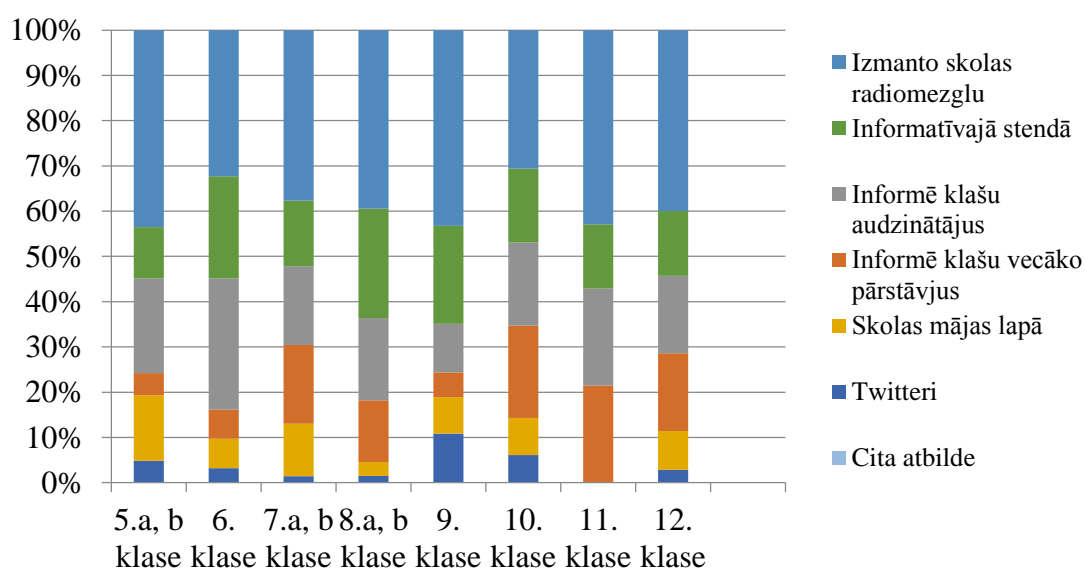
Lielākā daļa jeb 73% aptaujātie respondenti nav palīdzējuši organizēt kādu no skolēnu pašpārvaldes pasākumiem, līdz ar to, lielākā daļa skolēnu neiesaistās organizēšanas darbos. 11% respondenti atbildējuši, ka ir palīdzējuši organizēt skolas kultūras pasākumus. 8% respondentu atbildējuši, ka palīdzējuši pašpārvaldei organizēt pavasara/rudens talkas. 3% respondentu atbildējuši, ka palīdzējuši organizēt skolēnu pašpārvaldes vēlēšanas. 3% respondenti atbildējuši, ka palīdzējuši organizēt pašpārvaldes sanāksmes, šie skolēni ir tie, kas darbojas skolēnu pašpārvaldē. 2% respondenti ir palīdzējuši organizēt skolēnu pašpārvaldei aptaujas (skat. 4.15. attēlu).

Skolēnu pašpārvaldei vajadzētu pēc iespējas vairāk iesaistīt skolēnus organizēšanas darbos, jo tā ir laba un vērtīga pieredze. Skolēnu pašpārvaldei ir jāveido sadarbība ne tikai ar skolas administrāciju, skolotājiem un skolas atbalsta personālu, bet gan arī ar skolēniem, jo tāda veidā skolēni iegūst pieredzi organizēt dažādus pasākumus skolā un ārpus tās, kā arī uzlabo savas komunikāciju un sadarbības prasmes.

4.15. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Kādus skolēnu pašpārvaldes plānotos pasākumus Tu esi palīdzējis organizēt?**”

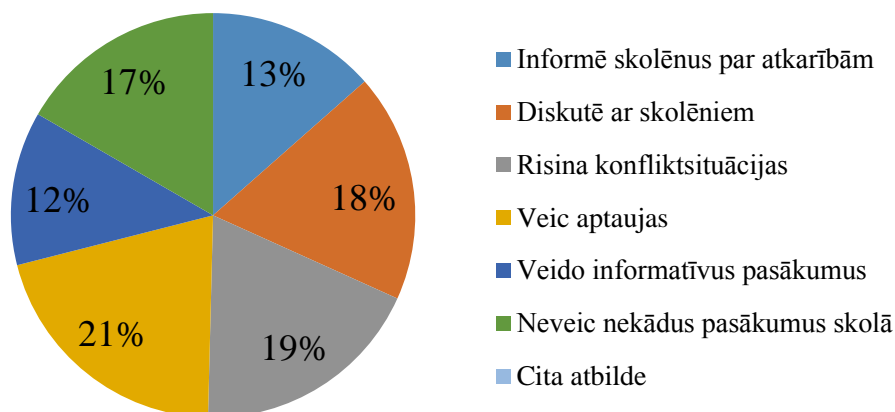
Lielākā daļa skolēnu norādījuši, ka skolēnu pašpārvalde par aktivitātēm skolā informē, izmantojot skolas radiomezglu. Skolēnu pašpārvalde izmanto arī klases audzinātājus, kuriem tiek nodota informācija par sagaidāmajām aktivitātēm skolā. Tiek informēti arī klašu vecāko pārstāvji. Kā informācijas pasniegšanas platforma tiek izmantota arī skolas mājas lapa, bet pie šī informācijas sniegšanas veida vajadzētu vairāk strādāt, lai skolas mājas lapa būtu atsevišķa sadaļa par pašpārvaldes aktivitātēm skolā, lai arī skolēnu vecāki būtu par to informēti. Informācija par aktivitātēm skolā tiek atspoguļota arī sociālajā tīklā vietnē *Twitter*, bet ne visi skolēni izmanto šo sociālo tīklu. Skolēnu pašpārvalde informāciju izliek arī abos skolas informatīvajos standos (skat. 4.16. attēlu).

4.16. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Kā skolēnu pašpārvalde informē skolēnus par pašpārvaldes aktivitātēm skolā?**”

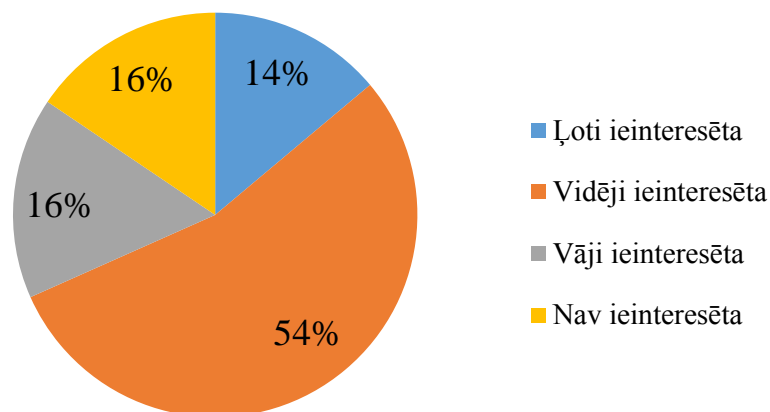
Lai novērstu, kādu no problēmām skolā, skolēnu pašpārvalde veic aptaujas, tā atbildējuši anketās ir 21% skolēnu. 19% skolēnu atzīmējuši, ka skolēnu pašpārvalde ir iesaistījies risināt konfliktsituācijas skolā. 18% respondenti anketās atzīmējuši, ka skolēnu pašpārvalde diskutē ar skolēniem par dažādām tēmām, līdz ar to, skolēni var uzklaut savu vienaudžu viedokli, kurš viņiem šajā vecumposmā ir svarīgs. 17% skolēnu uzskata, ka skolēnu pašpārvalde neveic nekādus preventīvus pasākumus skolā. 13% respondenti atzīmējuši, ka skolēnu pašpārvalde informē skolēnus par atkarībām, kuras ir izplatītas jauniešu vidū, kā arī 12% anketās atzīmējuši atbildi, ka skolēnu pašpārvalde veic skolā dažādus informatīvus pasākumus (*skat. 4.17. attēlu*).

Pēc skolēnu atbildēm var secināt, ka skolēnu pašpārvalde veic dažādus uzdevumus, ar kuru palīdzību cenšas samazināt dažādo problēmu skaitu skolā, tāda veidā skolas skolēnu pašpārvalde palīdz gan skolas administrācijai, gan pedagogiem, tādēļ sadarbība ar visām iesaistītajām pusēm ir svarīga.

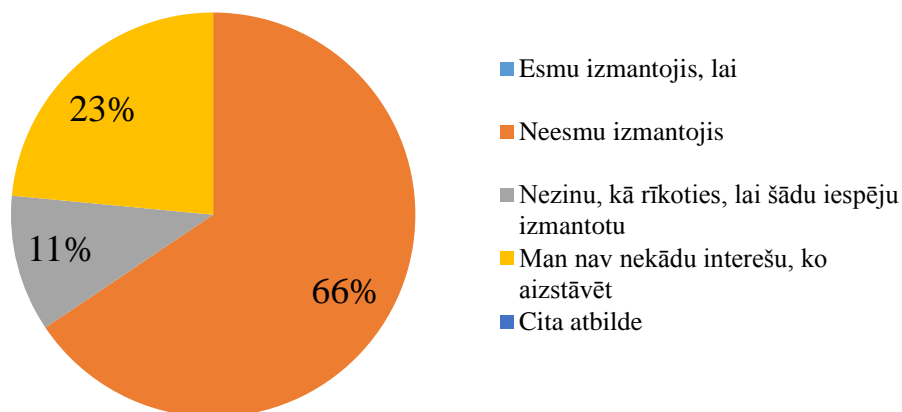
3.17. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Kādus pasākumus veic skolēnu pašpārvalde, lai novērstu problēmas skolā?**”

Liela daļa skolēnu jeb 54% atbildēja, ka skolēnu pašpārvalde ir vidēji ieinteresēta risināt viņu problēmas. 16% respondenti atbildēja, ka skolēnu pašpārvalde ir vāji vai vispār nav ieinteresēta risināt skolnieku problēmas un tikai 14% respondenti atbildējuši, ka skolnieku pašpārvalde ir ļoti ieinteresēta risināt problēmas skolā (*skat. 4.18. attēlu*).

4.18. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Vai skolēnu pašpārvalde ir ieinteresēta risināt problēmas, kas saistītas ar skolēnu interesēm skolā?**”

Liela daļa jeb 66% skolnieku nav izmantojuši skolas skolēnu pašpārvaldi, lai aizstāvētu savas intereses skolā. 23% skolnieki atbildējuši, ka nezina, kā rīkoties, lai šādu iespēju izmantotu. 11% skolnieki anketās atbildējuši, ka nav nekādas intereses, ko aizstāvēt. Skolas skolēnu pašpārvaldei vajadzētu iepazīstināt skolniekus, par šādu iespēju, kā arī vajadzētu izstāstīt, kādos gadījumos var izmantot šo iespēju, piemēram, lai parunātu problēmas ar skolas skolotājiem, atbalsta personāla speciālistiem u.c. lietām (skat. 4.19. attēlu).

4.19. att. Pierīgas X vidusskolas 5. – 12. klases skolēnu atbildes uz jautājumu „**Vai Tu esi izmantojis iespēju aizstāvēt savas intereses, izmantojot skolas skolēnu pašpārvaldi?**”

Skolēniem atbildot uz jautājumu: „Vai skolā skolēnu pašpārvaldes kandidāti ir mēģinājuši ietekmēt Tavu izvēli skolēnu pašpārvaldes vēlēšanās?” 60 aptaujāto respondentu

atbildējuši, ka skolēnu pašpārvalde ir mēģinājusi ietekmēt viņu izvēli. Liela daļa no respondentiem jeb 120 atbildējuši, ka kandidāti nav mēģinājuši ietekmēt viņu izvēli. Skolēnu pašpārvaldei ir jābūt ievēlētai demokrātiski un kandidāti nedrīkst ietekmēt vēlētāju izvēli.

Salīdzinot X vidusskolas aptaujāto skolēnu pašpārvaldes dalībnieku, skolēnu un administrācijas atbildes, var secināt, ka vidusskolā skolēnu pašpārvaldei ir izveidojusies laba sadarbība ar skolas administrāciju un skolēniem, kā arī viduvēja sadarbība ar skolotājiem.

Lai informācijas apmaiņa starp skolēnu pašpārvaldi un skolēniem notiktu raitāk, tiek izmantoti dažādi pasākumi un līdzekļi, līdz ar to, skolēni ir informēti, par skolas skolēnu pašpārvaldes darbību, bet vairāk vajadzētu skolēnu pašpārvaldei komunicēt ar skolas sākumskolas skolotājiem un sākumskolas skolēniem.

Svarīgi ir izveidot, labu pēctecību, lai skolēnu pašpārvaldes dalībnieki būtu informēti par iepriekš veiktajiem sasniegumiem, lai varētu objektīvi izvērtēt paveikto un spētu plānot skolēnu pašpārvaldes turpmākās darbības pilnveides iespējas.

NOBEIGUMS

Skolēnu pašpārvaldei ir jāveido jauniešos interese par notiekošajiem procesiem sabiedrībā un politikā. Iegūtā pieredze darbojoties skolēnu pašpārvaldē, ļauj labāk iekļauties jauniešiem darba tirgū, kā arī sagatavo jauniešus turpmākajai dzīvei.

Pētījumā tika noskaidrots, ka skolēnu pašpārvaldes institūciju skolā veido ievēlētie skolēni, kuri paši izvirza savu kandidatūru velēšanām. Ievēlētajiem kandidātiem ir jāspēj veidot sadarbību trīs dažādos līmeņos: ar skolas administrāciju un pedagogiem, skolas atbalsta personālu un skolēniem. Autora nosauktie līmeņi ir vienlīdz svarīgi, lai skolā skolēnu pašpārvalde varētu aizstāvēt skolēnu intereses, realizēt savas idejas, spētu pieņemt lēmumus, kuri būtu aktuāli un saistīti ar skolas dzīvi, organizētu pasākumus skolā, kā arī palīdzētu pedagogiem risināt konfliktsituācijas, palīdzētu mācību procesa organizēšanā, attīstot pilsoniskās prasmes un demokrātijas idejas skolā.

Autoram veicot pētījumu secināja, ka skolēnu pašpārvalde skolā attīsta skolēnu pilsoniskās prasmes tā, lai skolēni skolā un ārpus tās būtu iesaistīti sabiedriskajā dzīvē, spētu risināt konfliktsituācijas, zinātu savas tiesības un pienākumus, piedalītos aktivitātes ne tikai skolā, bet arī ārpus skolas novadā, apmeklējot ne tikai interešu izglītības piedāvātas iespējas, bet arī piedalītos dažādos projektos, sakoptu vidi pavasara/rudens talkās novadā, līdz ar to veidojot skolēnus par sociāli aktīviem jauniešiem.

Skolēnu pašpārvaldei vajadzētu iesaistīt aktivitātēs arī sākumskolas skolēnu un skolotājus, jo pētījuma rezultāti rāda, ka tas tiek darīts nepilnīgi.

Skolēnu pašpārvalde pēc pētījuma datiem veic arī pasākumus, kas uzlabo vidi skolā, risina konfliktsituācijas, informē skolēnus par atkarībām, un citām aktuālām problēmām skolā.

Skolēnu pašpārvalde pēc pētījuma datiem skolēnus par pašpārvaldes aktivitātēm informē dažādos veidos, populārākie no tiem ir radiomezģls, tiek informēti klašu pārstāvji vai informācija tiek izvietota informatīvajā stendā. Pēc pētījuma datiem var secināt, ka skolas administrācijai vajadzētu izvietot informāciju par skolēnu pašpārvaldi skolas mājas lapā, tā lai skolēnu vecāki būtu informēti par skolas pašpārvaldes darbību un tas lietderīgumu. Skolēnu pašpārvaldei vajadzētu vairāk strādāt pie tā, lai piesaistītu pasākumu organizēšana arī skolēnus ārpus pašpārvaldes, jo pēc pētījuma datiem lielākā daļa skolēnu nepalīdz organizēt pasākumus, tādā veidā iegūtu iemaņas pasākumu organizēšanā.

Viens no galvenajiem uzdevumiem skolēnu pašpārvaldei ir būt kā starpniekiem starp skolas administrāciju, pedagogiem un skolēniem. Skolēnu pašpārvaldes dalībnieki gūst labu pieredzi līdzdarbojoties dažādu problēmu risināšanā skolā, pilnveido un attīstīta savas

prasmes un iemaņas, iegūst vērtīgu pieredzi darbojoties šāda institūcija, realizē savas un skolēnu idejas, organizē pasākumus iesaistot rīkošanā arī skolēnus, kuri nedarbojas skolas skolēnu pašpārvaldē, spēj uzņemties atbildību. Autors izpētot Izglītības likumu, tika secināja, ka skolēnu pašpārvaldei ir padomdevēja loma skolā. Skolēnu pašpārvaldei valstiskā līmenī nav izstrādāts viens modelis, kurš būtu jāņem skolēnu pašpārvaldes izveides un pastāvēšanas procesā. Modeļu ir daudz un tie ir dažādi. Tāpēc katra skola var izveidot vai izvēties atbilstošo modeli. Valstiskā līmenī vajadzētu sakārtot un izveidot, lai skolas varētu vērsties pie atbilstošām institūcijām un lūgt padomu, kā veidot un pēc kāda modeļa veidot šādu institūciju skolā, kā arī kuru personu skolā deleģēt skolēnu pašpārvaldē par atbildīgo. Ir svarīgi, lai skolēnu pašpārvalde spētu nodot informācijas apmaiņu ne tikai skolā, bet arī ārpus tās, jo informācijas trūkums sabiedrībā neveicina un neveido izpratni par skolēnu pašpārvaldes nepieciešamību skolā.

Aptaujājot skolēnu pašpārvaldes dalībniekus, skolēnus un administrācijas atbildes, var secināt, ka vidusskolā skolēnu pašpārvaldei ir izveidojusies laba sadarbība ar skolas administrāciju un skolēniem, kā arī viduvēja sadarbība ar skolotājiem. Lai informācijas apmaiņa starp skolēnu pašpārvaldi un skolēniem notiktu raitāk, tiek izmantoti dažādi pasākumi un līdzekļi, līdz ar to, skolēni ir informēti, par skolas skolēnu pašpārvaldes darbību, bet vairāk vajadzētu skolēnu pašpārvaldei komunicēt ar skolas sākumskolas skolotājiem un sākumskolas skolēniem. Svarīgi ir izveidot, labu pēctecību, lai skolēnu pašpārvaldes dalībnieki būtu informēti par iepriekš veiktajiem sasniegumiem, lai varētu objektīvi izvērtēt paveikto un spētu plānot skolēnu pašpārvaldes turpmākās darbības pilnveides iespējas.

Neformālā izglītība ļauj attīstīt skolēniem pilsoniskās prasmes ārpus skolas vides. Neformālā izglītībā piedalās tie jaunieši, kuri to vēlas un kuru vajadzībām un vēlmēm tā atbilst. Neformālā izglītība ļauj iegūt jaunas prasmes un iemaņas, kas papildina arī skolas mācību programmas. Neformālā izglītība ļauj jauniešiem iekļauties sociālajā vidē, caur kuru jaunieši iesaistās sabiedriskajā dzīvē, kā arī motivē un stiprina pilsoniskās prasmes, būt sociāli aktīviem.

Apkopojot anketu rezultātu, var secināt, ka lielāka daļa skolēnu apmeklē gan skolas, gan ārpuskolas pasākumus. Var arī secināt pēc pētījuma iegūtajiem datiem, ka skolēni ārpuskolas pārsvarā apmeklē sporta pasākumus, mākslas skolu un dienas bērnu centru. Pēc pētījuma datiem skolā skolēni, lielā skaitā apmeklē pašpārvaldes organizētos kultūras pasākumus, piedalās rudens/pavasara talkās, sakopjot vidi ap skolu un novadā. Tādā veidā tiek attīstītas sadarbības prasmes, veicinātas prasmes strādāt komandā un skolēnu pašpārvaldes dalībnieki mācās organizēt pasākumus ar lielu dalībnieku skaitu, gūstot pieredzi pasākumu organizēšanā, kura viņiem noderēs turpmākajā dzīvē.

Ņemot vērā izpētīto un iegūtos secinājumus, autors uzskata, ka maģistra darba mērķis ir sasniegts un uzdevumi izpildīti. Balstoties uz iegūtajiem secinājumiem un ņemot vērā nepieciešamību pastiprināt pilsonisko prasmju attīstību skolā, autors izvirza ieteikumus, kas varētu uzlabot skolēnu pašpārvaldes darbu:

- Valstiskā līmenī izstrādāt vienotu modeli, pēc kura veidot skolēnu pašpārvaldi skolā un, kurai personai deleģēt uzraudzību par skolēnu pašpārvaldi skolā.
- Pašvaldībām nodrošināt finansiālo atbalstu skolēnu pašpārvaldes darbībai un organizatoriskajiem jautājumiem.
- Iepazīstināt ar skolēnu pašpārvaldes darbības rezultātiem gan skolas personālu, gan sabiedrību, lai vairāk būtu informētība par notiekošo skolēnu pašpārvaldē un par tādas institūcijas esamību skolā, kas veicinātu sabiedrības izpratni par šādu institūciju un skolēnos veicinātu interesi par iesaistīšanos pašpārvaldē.
- Lai skolēnu pašpārvaldes komanda spētu realizēt savas idejas, jābūt tādām konsultantam no vadības puses, kurš pārstāv skolēnu pašpārvaldes intereses, nevis tikai skolas vadības, bet arī palīdzētu ar savu pieredzi un padomu.
- Iesaistīt skolēnu pašpārvaldes aktivitātes skolēnus, kuri mācās no 1. - 4. klasei.
- Iepazīstināt skolēnus ar iespēju aizstāvēt savas intereses skolā izmantojot skolēnu pašpārvaldi.
- Veicināt un attīstīt pilsoniskās prasmes, lai skolēni aktīvi līdzdarbotos sabiedriskajā dzīvē.

Pētījuma tālākā virzība ir izpētīt, kāda situācija ir citās Latvijas skolās ar skolēnu pašpārvaldi. Izpētīt, kā citās Latvijas skolās skolēnu pašpārvaldes darbojas, izpētīt sadarbību, vai notiek sadarbība ar citu rajona, novada vai pašvaldību skolām. Uz kāda pamata tiek veidota skolās skolēnu pašpārvaldes, kāds ir skolas vadības, pedagogu un vecāku viedoklis par skolēnu pašpārvaldi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. *Akadēmiskā terminu bāze*. Ielādēts 2013. gada 3. maijā no <http://termini.lza.lv/term.php?term=pilsonis&list=&lang=LV&h=yes>
2. Ancāns, P. (2005). *Pilsoniskās sabiedrības koncepta attīstība*. Ielādēts 2013. gada 25. decembrī no <http://politika.lv/article/pilsoniskas-sabiedribas-koncepta-attistiba>
3. Andersone, R. (2004). *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*. Rīga: Raka.
4. *Audzināšanas darba pilnveidei Vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs*. Ielādēts 2015. gada 2. janvārī no http://visc.gov.lv/audzinanas/metmat/20111018_audz_met_iet.pdf
5. Āboltniņš, R., Latkovskis A. (2004). *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas politikas pamatnostādnes 2005. – 2014. gadam*. Ielādēts 2013. 3. martā no <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=1713>
6. Bastian, J., Gudjons, H., Schnack, J., Speth, M. (1997). *Theorie des Unterrichts*. Hamburg: Bergmann und Helbig.
7. Beļickis, I. (2000). *Vērtīborientētā mācību stunda*. Rīga: Raka.
8. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
9. Catlaks, G., Sarma, V., Rudiņa, V. (1995). *Civilzinības Mācība par sabiedrību un valsti 9.klasei skolotāja rokasgrāmata*. DAC: Izglītība.
10. *Cik demokrātiska ir Latvija*. Ielādēts 2013. gada 8. augustā no http://szf.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/no_vescas_majaslapas/demokr_lv%5B1%5D.pdf
11. Čekse, I, Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2009). *Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē: starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti*. Rīga: Latvijas universitāte. Ielādēts 2013. gada 3. maijā no http://www.ipi.lu.lv/uploads/media/CIVIC_2009.pdf
12. Dāvidsone, G. (2008). *Organizāciju efektivitātes modelis*. Rīga: ODA.
13. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. Reģionu komitejas atzinums “Jauniešu aktīva pilsoniskuma apziņas nostiprināšana ar izglītības palīdzību”*. (2008). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:105:0021:0024:LV:PDF>
14. Figel, J. (2007). *Mūžizglītības galvenās pamatprasmes, Eiropas pamatprincipu kopums*. Ielādēts 2013. gada 11. maijā no

- http://jaunatne.gov.lv/sites/default/files/web/Jaunatne_darbiba/Info_materiali/Brosuras/2012/kompetences.pdf
15. Francis T. (2004). Teaching creative and teaching for creativity: distinctions and relationships. Ielādēts 2014. gada 15. novembrī no http://oro.open.ac.uk/425/2/CT-TFC-Final-Ed_Studies.pdf
  16. Garnitschnig, K. (2008). *Ideen einer humanen Schule in reformpaedagogischen un alternativen Schulkonzepten – Permanente Reform als Bedingung einer Humansisierung der Schule*. Ielādēts 2013. gada 5. maijā no www.kulturundpaedagogik.at
  17. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
  18. Gromska, S. (2012). *Pilsoniskā audzināšana*. Rīga: Raka.
  19. *Ģeogrāfija 7. – 9. klasei, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs*. (2005). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/geografija_7_9.pdf
  20. Hargreaves A. (1994). *Changing Teachers, Changing Times. Teachers Work and Culture in the Postmodern Age*. London: Cassel.
  21. Ījabs, I. (2012). *Pilsoniskā sabiedrība: epizodes politiskās domes vēsturē*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds.
  22. Ījabs, I., Kruks, S. (2008). *Saeima, vārdi un teokrātija*. Rīga: Sorosa fonds Latvija.
  23. *Jaunatnes likums, 1. pants, 6. pants un 7. pants*. [tiešsaiste] – [atsauce 17.04.2013]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=175920>
  24. Jurgena I. (2000). *Topošo skolotāju profesionālās kompetences veidošanas iespējas studiju procesā RPIVA*. Rēzekne: RPIVA.
  25. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: SIA „Izglītības soļi”.
  26. Kastēns, O., Koķe T. (2008). *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas programma 2008.-2012.gadam*. Ielādēts 2014. gada 25. oktobrī no <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18636.doc>
  27. Klaus, A. (2002). *Zinības vadītājam*. Rīga: Preses nams.
  28. Kocka, J. *Zivilgesellschaft. Zum Konzept und seiner sozialgeschichtlichen Verwendung*. In: *Kocka, Jet al. Neues über Zivilgesellschaft aus historischsozialwissenschaftlichem Blickwinkel* Berlin: WZB Research Unit „Civil Society from the Perspectives of Historical Social Sciences”.
  29. Kopmane, P., Petermane, L. (1999). *Demokrātijas pieredze skolā*. Rīga: Raka.

30. Kručiņina, M., Magdaļenoka, I. (2001). *Mūsdienu skolas vadība*. Rīga: Raka.
31. Kūle M., Kūlis R. (1996). *Filosofija*. Rīga: Burtnieks.
32. *Latviešu valoda 1. – 9. klasei, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs*. (2005). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/latval_1_9_2var.pdf
33. *Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca*. Ielādēts 2013. gada 10. aprīlī no <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=1&q=skol%C4%93nu%20pa%C5%A1p%C4%81rvalde&id=958361&g=1>
34. *Latvijas Republikas 11. Saeimas rudens sesijas divpadsmitās sēdes turpinājums 2012. gada 22. novembrī*. Ielādēts 2013. gada 4. janvārī no http://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/145#LP0229_29
35. *Latvijas vēsture, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs*. (2011). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/vesture_latvijas.pdf
36. Matisāne, I. (2010). *Neformālā izglītība – viens no Latvijas jaunatnes politikas virzieniem*. Ielādēts 2013. gada 11. maijā no <http://www.lvportals.lv/likumi-prakse.php?id=205864>
37. *Mazliet par neformālo izglītību*. (2010). Ielādēts 2014. gada 4. aprīlī no <http://www.tavaskola.lv/node/332>
38. *Ministru kabineta noteikumi. Izglītības likums, I nodaļa, Vispārīgie noteikumi, 30. un 31. pants*. Ielādēts 2013. gada 17. aprīlī no http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759&version_date=01.01.2013
39. *Mūžizglītības memorands*. (2000). Ielādēts 2014. gada 15. novembrī no http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Izglitiba/Muzizglitiba/EK/12.pdf
40. *Neformālā izglītība – Izglītības un zinātnes ministrija*. (2010). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/Neformala_izglitiba_09042010.doc
41. *Neformālā izglītība un tās iedzīvināšanas procesi Latvijā*. (2010). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://www.lbas.lv/upload/stuff/201004/soc_zin_marts_2010.pdf
42. *No 2011. gada Latvijas vēsture tiks mācīta atsevišķi*. Ielādēts 2013. gada 11. maijā no <http://demoshistoria.lv/vesture-nakotnei/vestures-macisana-skolas/no-2011-gada-latvijas-vesture-tiks-macita-atseviski>

43. Ozola A. (2011). Sabiedrības līdzdalība ar vidi saistītu jautājumu risināšanā. Ielādēts 2014. gada 25. oktobrī no
https://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=0CEMQFjAG&url=http%3A%2F%2Fvide.lu.lv%2Fdocs%2FTM-3.5%2520PublPartic%2520Chapt1%2520latvian_12_slides.ppt&ei=yqBLVKKKH0avygPglYEw&usg=AFQjCNFaS94P6GA4ivKCl1PofnQ1ambDXQ&sig2=ZyONtgjYpRneMS_wo1A4rQ&bvm=bv.77880786,d.bGQ
44. *Pasaules vēsture, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs.* (2011). Ielādēts 2013. gada 11. maijā no
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/vesture_pasauls.pdf
45. Pelša, E. (2011). *Vispārējās izglītības iestādes un profesionālās izglītības iestādes izglītojamo pašpārvaldes veidošanas un darbības kārtība.* Ielādēts 2013. gada 14. septembrī no
http://visc.gov.lv/audzinassana/metmat/skolenuasp_paraugnot_ieteikumi.pdf
46. Pelša, E. *Skolēnu pašpārvalžu darba tiesiskais regulējums.* Ielādēts 2013. gada 17. aprīlī no http://visc.gov.lv/audzinassana/metmat/pasparvaldes_normativi.pdf
47. Petermane, L. (2008). *Rokasgrāmata skolēnu pašpārvalžu konsultantiem.* Rīga: Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs.
48. *Pilsoniska līdzdalība.* Ielādēts 2014. gada 25. oktobrī no
<http://www.veselibaspolitika.lv/?lapa=interesaizstaviba>
49. *Pilsoniskā izglītība Eiropā.* Ielādēts 2014. gada 25. oktobrī no
http://www.viaa.gov.lv/files/news/13703/pilsoniska_izglitiba_lat.pdf
50. *Pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas integrēšana pedagoģiskajā procesā.* [tiešsaiste] - [03.05.2013.]. Pieejams:
http://visc.gov.lv/audzinassana/metmat/audz_vjic_rik56.pdf
51. Reinfelds, D. (2006). *Es, sabiedrība, valsts. Rokas grāmata pilsoniskās izglītības pasniedzējiem.* Rīga: LPIA.
52. Shils, E. (1992). *Civility and Civil Society. In: Banfield, Edvard C. Civility and Citizenship in Liberal Democratic Societies.* NY: Publisher Paragon House.
53. Smith, M. K. (2001). *What is non-formal education?* Ielādēts 2013. gada 11. maijā no <http://infed.org/mobi/what-is-non-formal-education/#introduction>
54. *Sociālas zinības 1. – 9. klasei, pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs.* [tiešsaiste] – [11.05.2013.]. Pieejams:
<http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/soczin.pdf>

55. *Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē.* Rīga: Izdevniecība vārti, 2000, 284. lpp.
56. Stafecka L. (2005). *Mēs demokrātijā.* Rīga: Sabiedrība par atklātību "Delna".
57. Strašuna, L., Kazāks M. *Swedbank pētījums. Augsts bezdarbs Latvijā – nolemība vai izvēlē?* Ielādēts 2014. gada 4. janvārī no https://www.swedbank.lv/files/analitiskie_materiali/swedbank_petijums/Swedbank_Petijums_2010_12_LV.pdf
58. *Svinēsim valsts svētkus.* (2009). Ielādēts 2013. gada 25. decembrī no http://visc.gov.lv/audzinasa/metmat/audz_vjic_rik56.pdf
59. Šibajevs, V. (2002). *Neformālā izglītība interešu centros.* Rīga: Raka.
60. Šmite, A. (2004). *Izglītības iestādes vadība 1. daļa.* Rīga: Raka.
61. Šmite, A. (2006). *Izglītības iestādes vadība 5. daļa.* Rīga: Raka.
62. Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē.* Rīga: Raka.
63. Taraškevičs, R. (2004). *Vadības menedžmenta socioloģija.* Ielādēts 2013. gada 21. septembrī no <http://www.cs.rtu.lv/pubs/taraskevics/Soc.htm>
64. Tūna, A. (2004). *Mūsdienīga skola – prieks, iespējas un atbildība.* Rīga: LVAVA.
65. Tūna, A. (2005). *Es un pilsoniskā sabiedrība.* Rīga: LPIA..
66. Tūna, A. (2006). *Demokrātijas pamati: mēs savai valstij: projekta „Mēs savai valstij” pieredzes materiāls.* Rīga: IAC.
67. Tūna, A. (2012). *Pilsoniskās izglītības prakse: pēctecības nodrošināšana pirmsskolas, sākumskolas un pamatskolas posmos.* Ielādēts 2013. gada 21. septembrī no http://www.esmaja.lv/sites/default/files/5aija_tuna.pdf
68. Tūna, A. *Pilsoniskā izglītība un pilsoniskā audzināšana: zināšanu, prasmju un attieksmju veidošana aktīvai darbībai un līdzdalībai.* Ielādēts 2013. gada 11. maijā no http://www.iac.edu.lv/about/iac_civitas_IK_pils_izgl.htm
69. Valdmane, I. (2010). *Sociāla pedagoģija: izglītības un sociālas vides mijiedarbības, sociāli pedagoģiskais aspekts. Zinātnisko rakstu krājums II.. Skolēna pašrealizācija skolā kā demokrātiskas sabiedrības pilsoņa veidošanās aspekts: alternatīvo skolu pieredze.* Liepāja: LiePA.
70. *Vērtībizglītība un patriotiskā audzināšana skolās.* Ielādēts 2013. gada 11. maijā no <http://izm.izm.gov.lv/ministrija/lidzdaliba/viedoklis/patriotisms.html>
71. Vilkaste, A. (2003). *Skolas ilgtspējības attīstības plānošana.* Rīga: Raka.
72. Zelmenis V. (2000). *Pedagoģijas pamati.* Rīga: RaKa.

PIELIKUMI

1. pielikums

Respondenta kods: P   (aizpilda anketas autors)

Anketa skolēnu pašpārvaldes dalībniekiem

Es esmu LU PPMF profesionālā maģistra studiju programmas „Izglītības vadība” students Rūdolfis Tenis un, veicu pētījumu par skolēnu pašpārvaldes lomu pilsonisko prasmju veidošana izglītības iestādē. Garantēju respondentu anonimitāti un iegūto datu konfidencialitāti.

Lūdzu, norādiet informāciju par sevi:

Klase: _____

Vecums: _____

Dzimums: vīrietis/ sieviete

Skolēnu skaits Tavā klasē: _____

Kādi ir Tava pozīcija pašpārvaldes darbā? _____

Lūdzu, atbilstošo atbildi apvilkt ar aplīti!

1. Vai ārpus mācībām Tev ir citas aktivitātes (piemēram, sports, mūzikas skola utml.) Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Jā.
- b. Nē.

2. Cik bieži pašpārvaldes dalībnieki tiekas ar skolas administrāciju, lai apspriestu aktuālos jautājumus izglītības iestādē? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Vienreiz nedēļā.
- b. Vienreiz mēnesī.
- c. Vienreiz gadā.
- d. Netiekas.

3. Kādā veidā notiek skolēnu pašpārvaldes vēlēšanas? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Skolēni paši izvirza savu kandidatūru.
- b. Klases izvirza skolēnu padomes locekļus bez balsošanas.
- c. Skolotājs nosaka, kuri no skolēniem darbosies skolēnu padomē.
- d. Cits variants, norādīt kāds _____

4. Kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde rīko skolā. Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Veido kultūras pasākumus.
- b. Piedalās mācību procesā.
- c. Veicina skolēnu līdzdalību skolas aktivitātēs.
- d. Veido zināšanas par skolēnu tiesībām un pienākumiem.
- e. Risina skolēnu konfliktus.
- f. Skolēnu pašpārvaldē netiek veicināta pilsonisko prasmju veidošanos skolā.
- g. Cita atbilde _____

5. Kādās pilsoniskās aktivitātes skolas pašpārvalde iesaista skolēnus novadā? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Talkās.
- b. Lāčplēša dienas pasākumos novadā.
- c. 18. novembra pasākumos novadā.
- d. Pilsētas labiekārtošanas darbos.
- e. Skolēnu pašpārvaldē neiesaista skolēnus novada aktivitātēs.

- f. Cita atbilde _____
6. **Nosauc problēmu, kuru ir risinājusi skolēnu pašpārvalde skolā?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*
- Pasākumu saturu un biežumu.
  - Skolas iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu/nodrošināšanu.
  - Konfliktsituāciju atrisināšanu starp skolēniem.
  - Neattaisnotos stundu kavējumus.
  - Skolas ēdināšanas kvalitāti.
  - Atkarību (piemēram, alkoholisms, narkomānija, smēķēšana) problēmu skolā.
  - Cita atbilde _____
7. **Nosauc, kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde veic visvairāk?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- Aktivitātes skolā.
  - Sadarbības ar skolas administrāciju.
  - Sadarbības ar skolas pedagogiem.
  - Sadarbības ar skolas atbalsta personālu.
  - Sadarbības ar skolas padomi.
  - Konfliktsituāciju atrisināšanas neiesaistot skolas administrāciju.
  - Cita atbilde _____
8. **Nosauc, kādas aktivitātes skolēnu pašpārvalde veic vismazāk?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- Aktivitātes skolā.
  - Sadarbības ar skolas administrāciju.
  - Sadarbības ar skolas pedagogiem.
  - Sadarbības ar skolas atbalsta personālu.
  - Sadarbības ar skolas padomi.
  - Konfliktsituāciju atrisināšanas neiesaistot skolas administrāciju.
  - Cita atbilde _____
9. **Nosauc skolēnu pašpārvaldes vājās puses izglītības iestādē?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- Nespēja sadarboties ar skolas administrāciju.
  - Sadarbība ar skolas pedagogiem.
  - Sadarbība ar skolas atbalsta personālu.
  - Sadarbība ar skolas padomi.
  - Skolēnu neieinteresētība par notiekošo pašpārvaldē.
  - Netiek uzklauti visi skolēnu pašpārvaldes dalībnieku viedokļi.
  - Cita atbilde _____
10. **Kādos pasākumos skolēnu pašpārvalde iesaistās ārpus skolas?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*
- Projektos.
  - Sadarbība ar citām skolēnu pašpārvaldēm.
  - Sadarbība ar citām skolām.
  - Sadarbība ar pilsētas domi.
  - Sadarbība ar valsts iestādēm.
  - Iesaistīšanas brīvprātīgajā darbā.
  - Cita atbilde _____

Paldies par atvēlēto laiku! ☺

Respondenta kods: _____ St _____ (aizpilda anketas autors)

Anketa skolēniem

Es esmu LU PPMF profesionālā maģistra studiju programmas „Izglītības vadība” students Rūdolfis Tenis un, veicu pētījumu par skolēnu pašpārvaldes lomu pilsonisko prasmju veidošanā izglītības iestādē. Garantēju respondentu anonimitāti un iegūto datu konfidencialitāti.

Lūdzu, norādiet informāciju par sevi.

Klase: _____

Vecums: _____

Dzimums: vīrietis/ sieviete

Skolēnu skaits Tavā klasē: _____

Lūdzu, atbilstoši atbildi apvilkt ar aplīti!

1. **Kādus ārpusskolas pasākumus Tu apmeklē?** *Atbilstoši atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*

- a. Sporta pasākumus/pulciņus.
- b. Mūzikas skolu.
- c. Mākslas skolu
- d. Dienas bērnu centru.
- e. Nekādus
- f. Cita atbilde _____

2. **Kādā no skolēnu pašpārvaldes rīkotajiem pasākumiem esi piedalījies skolā?**

Atbilstoši atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Skolēnu pašpārvaldes vēlēšanās.
- b. Pavasara talkā.
- c. Pašpārvaldes organizētajos kultūrās (piemēram, koncertos, radošos konkursos) un sporta pasākumos.
- d. Pašpārvaldes sanāksmēs.
- e. Pašpārvaldes organizētajās aptaujās.
- f. Cita atbilde _____

3. **Kādus skolēnu pašpārvaldes plānotos pasākumus Tu esi palīdzējis organizēt?**

Atbilstoši atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Skolēnu pašpārvaldes vēlēšanās.
- b. Pavasara/rudens talku.
- c. Pašpārvaldes organizētos kultūrās pasākumus.
- d. Pašpārvaldes sanāksmes.
- e. Pašpārvaldes organizētas aptaujas.
- f. Neesmu piedalījies.
- g. Cita atbilde _____

4. **Kā skolēnu pašpārvalde informē skolēnus par pašpārvaldes aktivitātēm skolā?**

Atbilstoši atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Izmanto skolas radiomezgli.
- b. Informē klašu vecāko pārstāvjus.
- c. Informē klašu audzinātājus.
- d. Skolas mājas lapā.
- e. Twitteri.

- f. Informatīvajā stendā.
- g. Cita atbilde _____
- 5. Kādus pasākumus veic skolēnu pašpārvalde, lai novērstu problēmas skolā?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*
- a. Informē skolēnus par atkarībām.
- b. Diskutē ar skolēniem.
- c. Risina konfliktsituācijas.
- d. Veic aptaujas.
- e. Veido informatīvus pasākumus.
- g. Neveic nekādus pasākumus skolā.
- f. Cita atbilde _____
- 6. Vai skolēnu pašpārvalde ir ieinteresēta risināt problēmas, kas saistītas ar skolēnu interesēm skolā?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- a. Ļoti ieinteresēta.
- b. Vidēji ieinteresēta.
- c. Vāji ieinteresēta.
- d. Nav ieinteresēta.
- 7. Vai Tu esi izmantojis iespēju aizstāvēt savas intereses, izmantojot skolas skolēnu pašpārvaldi?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- a. Esmu izmantojis, lai _____
- b. Neesmu izmantojis.
- c. Nezinu, kā rīkoties, lai šādu iespēju izmantotu.
- d. Man nav nekādu interešu, ko aizstāvēt.
- e. Cita atbilde _____
- 8. Vai skolā skolēnu pašpārvaldes kandidāti ir mēģinājuši ietekmēt Tavu izvēli skolēnu pašpārvaldes vēlēšanās?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*
- a. Jā.
- b. Nē.
- 9. Kādos skolēnu pašpārvaldes organizētajos ārpusskolas pasākumos esi iesaistījies?** *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*
- a. Projektos.
- b. Sadarbība ar citām skolēnu pašpārvaldēm.
- c. Sadarbība ar citām skolām.
- d. Sadarbība ar pilsētas domi.
- e. Sadarbība ar valsts iestādēm.
- f. Iesaistīšanas brīvprātīgajā darbā.
- g. Cita atbilde _____

Paldies par atvēlēto laiku! 😊

Respondenta kods: _____Th_____ (aizpilda anketas autors)

Anketa skolas administrācijai un pedagogiem

Es esmu LU PPMF profesionālā maģistra studiju programmas „Izglītības vadība” students Rūdolfis Tenis un, veicu pētījumu par skolēnu pašpārvaldes lomu pilsonisko prasmju veidošana izglītības iestādē. Garantēju respondentu anonimitāti un iegūto datu konfidencialitāti.

Lūdzu, norādiet informāciju par sevi.

Mācību priekšmets: _____

Audzināma klase: ir/nav

Skolēnu skaits audzināmajā klasē: _____

Papildus pienākumi skolā: metodiskā komisija, direktors, skolotājs

Dzimums: vīrietis/ sieviete

Vecums: _____

Lūdzu, atbilstošo atbildi apvilkt ar aplīti!

1. Skolēnu pašpārvaldei ir noslēgts (rakstisks) sadarbības līgums ar skolas administrāciju un pedagogiem? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Jā.
- b. Nē.

2. Skolas administrācija un pedagogi tiekas ar skolēnu pašpārvaldi, lai izskatītu aktuālos jautājumus saistībā ar skolēnu interesēm skolā? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Jā.
- b. Nē.

3. Cik bieži skolas administrācija un pedagogi tiekas ar skolas skolēnu pašpārvaldi? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Vienreiz nedēļā.
- b. Vienreiz mēnesī.
- c. Vienreiz gadā.
- d. Netiekas.

4. Nosauciet problēmu, kuru Jūsu skolēnu pašpārvalde ir iesaistījusies risināt izglītības iestādē? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.

- a. Skolēnu ēdināšanas kvalitāti.
- b. Konfliktsituācijas starp skolēniem.
- c. Atkarības skolēnu vidū.
- d. Skolas dežurantu iesaistīšana starpbrīžos.
- e. Neattaisnotie kavējumi.
- f. Cita atbilde _____

5. Kādā veidā notiek skolēnu pašpārvaldes vēlēšanas? Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.

- a. Skolēni paši izvirza savu kandidatūru.
- b. Klases izvirza skolēnu padomes locekļus bez balsošanas.
- c. Skolotājs nosaka, kuri no skolēniem darbosies skolēnu padomē.
- d. Cits variants, norādīt kāds _____

6. Kādus jautājumus ir risinājusi skolēnu pašpārvalde saistībā ar skolēnu interesēm? *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*

- a. Konfliktiem starp skolēniem.
- b. Atkarības skolēnu vidū.
- c. Neattaisnotie kavējumi.
- d. Skolas iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu/nodrošināšanu.
- e. Ēdināšanas problēmas skolā.
- f. Nav risinājusi nevienu jautājumu saistība ar skolēnu interesēm.
- g. Cita atbilde _____

7. Par kādām tēmām skolēnu pašpārvalde ir veikusi aptaujas izglītības iestādē? *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*

- a. Anketēšana nekad nav veikta
- b. Par pasākumiem skolā.
- c. Par konfliktiem skolā.
- d. Par ēdināšanu skolā.
- e. Par atkarībām.
- f. Cita atbilde _____

8. Kā jūs novērtētu savas skolēnu pašpārvaldes komunikāciju ar skolēniem izglītības iestādē? *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti.*

- a. Ļoti labas.
- b. Labas.
- c. Vājas.
- d. Ļoti vājas.

9. Kādos ārpusskolas pasākumos ir iesaistījies Jūsu skolas skolēnu pašpārvalde? *Atbilstošo atbildi, lūdzu, apvelciet ar aplīti. Iespējami vairāki atbilžu varianti.*

- a. Projektos.
- b. Sadarbība ar citām skolēnu pašpārvaldēm.
- c. Sadarbība ar citām skolām.
- d. Sadarbība ar pilsētas domi.
- e. Sadarbība ar valsts iestādēm.
- f. Iesaistīšanas brīvprātīgajā darbā.
- g. Cita atbilde _____

Paldies par atvēlēto laiku! ☺

Maģistra darbs „Skolēnu pašpārvaldes loma pilsonisko prasmju veidošanā skolā” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs: _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts: _____

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____
prot. Nr. ____.

Komisijas sekretāre: _____